

Commentatio ad quaestionem ab ordine medicorum propositam.

Contributors

Jacquet, Francisci-Josephi.
University College, London. Library Services

Publication/Creation

[Ghent] : [publisher not identified], 1825.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/zhyhwqy5>

Provider

University College London

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by UCL Library Services. The original may be consulted at UCL (University College London) where the originals may be consulted.

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

71.
OPHTHALMIC
HOSPITAL

FRANCISCI-JOSEPHI JACQUET,

INSULANI MEDICINÆ IN ACADEMIA GANDAVENSI STUDIOSI

COMMENTATIO

AD

QUÆSTIONEM AB ORDINE MEDICORUM

PROPOSITAM :

*Ophthalmiæ descriptio petitur ; hujus morbi causæ , symptomata , varietates
nec non curandi methodus exponantur.*

*Postulatur num ophthalmia naturam epidemicam , num contagiosam aliquoties
necne , subeat.*

*Enarretur quodnam genium sibi induat ea ophthalmia , quam nuper observarunt
atque nunc observant in nosocomiis militaribus ; istius affectionis causarum
et curationis specialis explanatio fiat , rationibus et observationibus stabilita.*

QUÆ PRÆMIUM REPORTAVIT DIE 10 OCTOBRIS 1825.

Ce serait trop attendre de la jeunesse, et la connaître fort peu, que de prétendre, que son premier coup d'essai dans les sciences, soit un vrai coup de maître.

DE FILICE.

1668920.

PROOEMIUM.

OPHTHALMIA, sine dubio inter maximi ponderis morbos humanitatem contristantes potest numerari; aggreditur nempe præcipuum hominis organum, quo maxime fruamur. Deficiente namque oculo deficere natura videtur; minima quidem oculi læsione crudeliter cruciamur.

Ophthalmia est frequentissimus oculorum morbus, effectibus quam ipsa formidabilior; semper visum, sed raro patientis vitam in discrimen adducit.

His omnibus conjunctis, ophthalmia est dignissima Medici curis; mihi que incitamentum fuit, ut operam ei darem: sed quod me maxime induxit ut huic studerem morbo, fuit nuper amissæ sororis dilectissimæ infelicitas illa, nempe ophthalmia violentissima aggressa oculum, heu! destruxerat.

Incitatus illo exquisitissimo animi motu, quo alienis malis succurrere discimus, perseveranter scrutatus sum, accuratius qui hunc morbum observavi in nosocomio civili et academico, et dum chirurgicas exercerem artes in Gandavensi publico carcere.

Merito conqueritur quod tam pauci Medici usu multo exercitati, accurati inter agendum oculis objectos raros et singulos casus colligant, ut hos in diem proferant. Attamen, praxim medicam illustrare, et tenebras adhuc eam circumdantes depellere, unus modus. Eo tantum ad ultimum perfectionis gradum scientiam immensiolem, nobiliolem humanitati qui utiliolem ducent. In hoc præterea magnorum virorum qui ante nos fuerunt sequeremur vestigia.

« Car, si les anciens, ait doctissimus maître Jean, ne nous avaient point laissé
» leurs découvertes, leurs observations et leurs méditations sur toutes les parties
» de la médecine, cette science serait encore dans le berceau, et nous aurions
» un juste sujet de nous plaindre d'eux. »

Quamvis feratur hodie ars medica ad altum perfectionis gradum, « et no-
 » obstant, inquit celeber Geannin, qu'il soit fondé sur un assez bon nombre
 » de principes vrais et constants, il a encore besoin d'être étayé de l'observation
 » et de l'expérience, qui sont les véritables pierres de touche à la faveur desquelles
 » nous pouvons distinguer le vrai du faux. »

Sana observatio majorem caliginem, quæ innumeris a sæculis errore et præjudicatis circumdederat veras et maximas morborum causas, discussit. Quam præjudicata nocentiora artium progressibus! Quam pluribus opus est sæculis ad eas ad perfectionem conducendas!

Tarditas qua fit consummata ars, ostendit nobis quam natura ingenium hominis circumscripserit! Revera gradatim perumpuntur obstantia undique ex præjudicatis nascentia.

« Le temps, dicit doctor Thomas, soulève lentement le voile qui couvre
 » les vérités. »

At non sufficit videre et observare quod nobis nostri præbent sensus, interpretanda est muta naturæ lingua, et, ut ita dicam, in occultis operibus est deprehendenda.

Tunc tantum panditur oculis illius immensus et doctissimus liber.

Succurrente observatione, a semi-sæculo quam memorandis utilibus que inventis artes locupletæ! « Il n'y a que le génie observateur, inquit Geannin, qui ose
 » hardiment déchirer le voile de l'erreur: les obstacles et les contradictions
 » qu'on lui oppose, sont un nouveau motif pour l'engager à dessiller les yeux
 » de ceux qui s'obstinent à les tenir fermés. »

Quod ad ophthalmiam pertinet, ab hinc decem annis inter milites animadversam, miserabilis effectus quæ ex illo morbo nascuntur jam diu attentionem meam excitaverat. Anno 1822, alumnus internus in nosocomio militari Gandavensi constitutus et persuasum mihi habens observationem præcipuum omnium scientiarum esse fundamentum, omnem operam ad disquisitiones faciendas, ut ophthalmiæ militum, quæ tantum ab exercitus nostri formatione, anno 1815, existit, et quæ ante illud tempus in hac regione nondum nota erat, causas detegerem, absque pensi ulla intermissione.

Clarissimus Kluyskens, professor noster, de hoc morbo, quem origine Ægyptiacum dicebat, in libello anno 1819 edito opinionem suam manifestaverat. Anno 1821, Delemarre, quondam chirurgus primæ classis, in-8° equitum (hussards) agmine, et anno 1823, Vansevendonck, chirurgus secundæ classis in eodem agmine, opiniones suas et disquisitiones ex diametro doctrinæ professoris Kluyskens oppositas, publicas reddiderunt.

Anno 1823, ophthalmia extraordinaria vi in nosocomio supra dicto sæviebat; Domini Kluyskens et Delemarre alterna vice in eo operam conferebant; quod mihi occasionem præbuit duarum methodorum curandi differentium, effectus observandi. Circumstantiam ille concursus disquisitionibus, quas ab introitu in nosocomium de illo morbo faciebam, mirum in modum favebat.

Per has investigationes quas cum zelo suscepi, et cum zelo continuavi, sine alio incitamento quam discendi ardore, et voluptate similibus meis utilitatem afferendi facta collegi, quæ philosopho observatori et philanthropo maximi sunt pretii.

Anno 1824, doctor Seutin leviusculum edidit libellum de eodem morbo. Quoad causas morbi, nihil addidisse mihi videtur illis quæ Dominus Vansevendonck publicavit, neque circumscripse designat momentum opportunum, quo illo unguento ophthalmico cum successu utendum est, nedum etiam illius usui insistit. Consilium vero quod affert expectandi chronicitatem, ut illo utatur, periculosum censeo: modo verbum in sua generali acceptione accipiatur, hoc saltem experientia me docuit. Secundum illas rationes opusculum doctoris Seutin, multum desiderandum relinqui mihi videtur.

Quum nulla huc usque de illo formidando morbo perfecta dissertatio apparuerit, inde sequitur, opiniones emissas, factas considerationes, collectasque observationes, sejunctim in lucem proditas, facta non sufficienter perspicua offerre, neque igitur satis concludentia, ut falsas opiniones de hoc morbo evertant, et medicinam excolentium opiniones de eo satis firmiter stabiliant.

Licet non ignorem multiplicibus disquisitionibus, multorumque factorum collectione opus esse, ad firmandum punctum quoddam praxeos; experientiam acquisivisse existimo, quæ juste tum de causis illius morbi, tum de congruenti curatione exigi potest.

Præterea, operam jam ponebam in colligendis dispersis materiis, quas de illo morbo comparaveram ad componendum ex iis libellum, quem inspectori generali sanitatis exercitii mittere mihi proponebam, quando cum gaudio in programme certaminis litterarii a nobilissimo medicorum ordine Academiae Leodiensis quæstionem de ophthalmia propositam vidi.

Magno sit honori philosophis consilium evidenter philanthropicum concepisse quæstionem in certamen proponendo, in cujus solutione res gubernationis et totius nationis tantopere agitur! Non potest non laudari illud studium erga patriam.

Illa circumstantia mihi porrigit opportunam occasionem iudicio submittendi illius ordinis doctissimorum professorum, 1° Veras causas quæ, ut mihi persuasum est, illum morbum pariunt; 2° notiones accuratas et præcisas, quas maxime sollicita diligentia de invasione, progressu et effectibus miserandis illius morbi collegi; 3° meditationes quæ inde mihi natæ sunt; 4° experientiam quam acquisivi de optima curatione quæ isti opponi convenit; quæ curatio ex inde novis et multis experienciis subjecta fuit, et quarum adoptio constanter felicissimis successibus coronata fuit.

Quæstionem hujus dissertationis materiam tractans; non possum me defendere a tristi affectu, quem producit memoria horrendorum dolorum multorum militum illius terribilis flagelli victimarum!

Testes oculati sitis oportet, sicut ego jam a tribus annis sum, quibus alumnus internus in nosocomio fui, ut eorum imaginem vobis efformetis.

Nemo huc usque, fortibus satis coloribus descripsit cruciamenta innumera quorum illi infortunati præda fuerunt! In desperatione sua mortem invocabant!

Vidi inter fortissimos et obstinatissimos, vidi qui, puerorum ad instar, magnam lacrymarum copiam effundebant; alios quorum cruciatus tam vehementes erant, ut sese per fenestras nosocomii præcipites dejicere volebant. Nulla infelicibus victimis quies; noctu præsertim fluxio puriformis, quæ illorum genarum cutem lacerans, omni momento non ferendos pruritus provocat, quod illorum statum deplorandum adhuc auget, et ipsis dulcedinibus somni, iis tam necessariis, frui vetat.

1823, anno tristis memoriæ, maxima præcipue cum vi et intensitate vere flebili inter copias præsidiarias Gandavi regnavit! Illa destructoria epocha, pro-

gressus istius formidandi morbi tam rapidi erant, ut 24 horis post invasionem suam, ad gravem statum purulentum attingeret. Duabus vel tribus post diebus, si ipsius progressus moderari non poterant, quod infelicitè rarum admodum erat, conjunctiva vegetationes et tumorem extraordinarium offerebat; quæ eversio palpebrarum producebat; sequebantur tunc staphylomata, herniæ et iridis cum cornea tunica adhæsiones, etc., tandem paucis diebus cæcitas locum habebat.

Apparatus vero symptomatum tam rapidorum in progressu quam funestorum, in suis effectibus erant certe sat graves, ut percuterent terrore omnes qui eorum testes erant! Formido fiebat communis. Apud milites ad tantum pervenerat gradum, ut horrorem invincibilem a nosocomio conciperent; qui et tantus erat, ut rigidissima vigilantia opus esset, ne ægrotantes aliorum cubiculorum evaderent, neque laborantes ophthalmia, se totos desperationi suæ dedissent! Insuper, milites qui satis acriter aliis morbis corripiebantur in contubernio, omnes quæritabant modos possibiles ad evitandum nosocomium, sola mente, ut se periculo imaginario contagionis eriperent; imaginario, inquam, quia in sequentibus, cum hanc quæstionem tractabo, facile mihi erit probare per argumenta non recusanda, contagionem illius ophthalmiæ, quæ secundum aliquos auctores locum habet per miasmata quæ se de oculis affectis exsolvunt, veram tantum esse chimæram.

De hisce aliquas animadversiones faciamus:

An magnus de ophthalmia metus, qui milites ex maxima parte tenet inter omnes juvenes militiæ conscriptos, non posset regnare? credo, præcipua causa aversi animi a militia, qui illos ab aliquibus annis maxime perturbat? Non posset negari crudeles tragædias quas offerunt innumeræ victimæ illius morbi, quæ fere omnes ruri dispersæ sunt, funestam proferre impulsionem in animum juvenum conscriptorum! Illorum de hoc morbo ratiocinatio tam simplex est quam justa: quum iisdem causis, aiunt, exponendi sumus, eadem calamitas nos cruciare potest! Præterea animadversio est quæ neminem observatorem fallere potuit, voluntariorum militum conscriptiones, ab aliquibus annis multo rariores esse, agmina equitum insuper ex voluntariis tantum formata, nunc militia compleri debere.

Deinde, circumstantia quæ sæpe meam attentionem movit, nec ullum obser-

vantem fefellit : nempe , quod juvenes præcipue sorte militiæ designati , qui olim hilares et contenti , inter et tumultus illarum lætarum cantilenarum , hodie tantum vultu tristi et afflicto adveniunt. Sunt taciturni illorumque animi prostrati ; omnes illorum cogitationes affectas esse demonstrant ; magna tandem pars illorum jam in pectore nostalgiæ germen portat , qui morbus est effectibus suis non minus perniciosus quam is de quo quæstio fit.

Quum nunc pace fruamur et ita vera pericula , atque privationes omnis generis a bello inseparabilia non timenda sint ; nulli igitur adscribenda est aversio illa a militia , nisi magna ex parte timori ophthalmiæ.

Cui pariter attribuendum est , quod tantus sit nostalgia laborantium numerus , qui in nosocomiis nostris militaribus observantur , nisi magna ex parte eidem causæ ?

Mirum est , inter plurimos militum Medicos calamitosorum effectuum illius morbi testes oculatos , quatuor tantum (1) hactenus fuisse , qui istius originem quærendo , methodoque curationis opponendæ , operam navarunt. Quæ ratio est istius indignæ inertiae ?

Attamen , quam pulchrum munus explendum omni homini affectione excitato erga bonum publicum ! Quam dignum vero patriæ amatore mihi videtur ! Etenim , sincero admodum desiderio commoveor , ut calamum possideam meo eloquentiorem , magisque exercitatum ad dignius mandatum utilitatis publicæ exequendum.

Descriptio conveniens rerum singularium in investigationibus observationibusque meis mihi oblitorum penicillum postulat Aretæi illius immortalis observatoris , unius ex principibus inventoribus medicinæ descriptivæ. Ne nimio intervallo tanto exemplo inferior maneam omnibus disquisitionum mediis sum usus , quam sensus mihi subministrare poterant. Omnia quæ non erant veritate demonstrata anxie amovi. Ignotum enim minime mihi est omnes observationes probatione firmandas , et experientias repetendas , et observationes inexactas justæ oblivioni condemnandas esse , quum facta perspicua non adimenda manent in scientiarum historia.

Ardor meus aspectu difficultatum muneris non debilitatur. Ipsas autem non

(1) Domini Kluyskens , Vansevendonck , Seutin et Delemarre.

mihi tegit, et illam gravem quæstionem tractandam, suscipio spe fore ut possim doctrinæ et facultati quæ mihi desunt, rigide a supplere diligentia in expositione factorum quæ collegi; atque eodem modo velum quo causæ ophthalmiæ militum obductæ continuo erant, avellere.

Convicti sitis velim facta illa, expressionem esse sincerrimæ atque accuratissimæ veritatis, atque minime metuo ne aliis factis ejusdem naturæ mendacio sint exprobata.

Nullam igitur ostentationem faciam doctrinæ molestæ atque plane superflue, non dubitans, quin veritas nuda semper majoris sit pretii omni sapienti ingenio, omnis soliditatis atque veri amico, quam styli ornata illecebris quæ ignorantibus tantum multitudini imponunt. Præterea in scientiis exactis quidnam est meritum placendi apud meritum movendi? Ingenium insuper meum omnibus dissertationibus plenis eruditione, ubi subtilitas conspectuum profunditatem mediorum sæpe obscurat, et qui fere omnes fructus splendidæ sunt imaginationis sæpius in conclavi quam ad lectum ægri nati, obfirmate resistit.

Narrationem igitur simplicem et extensam sed claram et perspicuam, concisæ et obscuræ prætuli; persuasus non expressiones exquisitas sed justam remediorum accomodationem ægro sanitatem restituere.

Illis duobus cardinibus opiniones meæ de causis et curatione ophthalmiæ nituntur.

Licet multo labore, et maxima attentione sim usus ne erraverim falsis indiciis in observationibus meis de illo morbo, non tam vanus sum ut credam dissertationem meam sine defectibus existere, perfectio non hominis sed Dei est.

Quot paginis scriptum meum auctum fuisset, si experientiæ et observationes meæ expositæ in eo fuissent sub facie semper splendida, sæpissime sterili, quam systematici non nunquam assumunt, quæque rigide ex omni observatione experimentalis præcipue ex materia de arte medica proscribi deberet.

Nobilissimum ordinem medicorum convincere, non abripere volui; ideoque, non vanam ostentationem facere splendorum narrationum et factorum conatus sum, quæ argumentatione tranquilla et meditata atque sana experientia non firmata sunt. Ad normam illarum excellentium præceptionum procedi, utinam labores et lucubrationes meæ commentario meo claritatem et præcisionem requisitam addidissent!

Atque, si ordo nobilissimus suffragio suo illud non dignum judicat, illa voluptate fruor, me omni ope at opera enixum fuisse ad me ipsius dignum reddendum.

Si igitur, felix adeo non sim, ut academicos obtineam honores, persuasum esse mihi liceat, debili meo labore aliquo modo extinctioni ophthalmiæ contulisse, atque eo nomine similibus meis utilem fuisse, præmiorum dulcissimum hoc mihi foret illamque etiam gloriam maxime appeto.

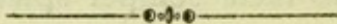
Antequam finem faciam procæmio, opus est quod credam satis cognoscendum fecisse in hac oratione quales meæ fuerint intentiones; illud exploratum habeatis, omnes meas disquisitiones ad solam veritatem, ad utilitatem consimilium meorum et ad meum edocumentum tendisse. Nunquam enim in principiis meis, neque in mea indole erit, ut aliquid de personarum studio mihi permittam; hic etiam declarandum mihi restat, res tantum, non personas, spectare.

Ut quæstiones propositæ ordinem in meo commentario sequor, illud necessario dividendum est in tres partes.

In prima parte, ophthalmiæ in genere descriptionem dabo, ipsius varietatum et earum quorumque curationis.

In secunda parte, de ophthalmia loquor quod ad epidemiam et contagionem.

In tertia, quæstionem de ophthalmia exercituum Belgicorum tractabo.

PARS PRIMA.

OPHTHALMIÆ DESCRIPTIO ET DIVISIO.

OPHTHALMIA de qua disserere conabimur, a vocabulo græco οφθαλμος (oculus), a verbo οπτομαι nato, etymon suum sumit.

Est autem hic morbus inflammatio unius vel plurium membranarum oculum constituentium: attamen, pluribus in casibus conjunctivam solam affectam observamus.

Distinguitur ophthalmia ratione intensitatis, progressus, diurnitatis, necnon ratione sedis quam occupat.

Ophthalmia nuncupatur levis (*taraxis*) dum conjunctivam leviolem præternaturalem offert ruborem; gravis vero audit ubi membrana hæc violento modo afficiuntur, ac oculus vehementer dolet, si in hoc casu dolores vividos sentiat æger, et conjunctiva præter modum tumeat, atque circulum efformet, quo cornea transparens intercipitur, *Chemosis* nominatur. Ubi vero in ophthalmia doloribus validis stipata, ad margines et internam superficiem palpebrarum siccitatem perspicimus, ac ubi ægri difficillime organi motus exequentur, huic affectioni antiqui auctores nomen sclerophthalmiæ dederunt.

Quibusdam in casibus contra lacrymæ in organum diffunduntur, (epiphora) quæ non nunquam acres fiunt: ophthalmia hæc humida dicta minus est dolorifica, quam præcedens.

Purulenta nominatur quando glandulæ Meibomianæ puriformem, tenacem et subviridem secernunt humorem qui circa cilia de nocte agglutinatur, hæc fluxus palpebralis puriformis a celeberrimo Scarpa dicitur.

Ratione temporis quo durat, in acutam et chronicam dividitur ophthalmia: acuta audit, dum celeriter progreditur, et brevi temporis spatio maximum in-

tensitatis acquirit gradum, ita ut sensim inflammatio decrescat, ac demum plane desinat: chronica est dum consuetarum inflammationum terminum excedit: e. g. si per menses et annos durat, adeo ut tandem habitualis fiat.

Observationes probant ophthalmiam habitualement ex acuta non semper oriri, ast hæc aliquando lento proceditur gradu, exemplo sint quæ ex defludio aut decoloratione superciliorum, (ectropion) et quæ ex obsectorum tenuium continuo aspectu oriuntur, etc.

Quandoque symptomata ophthalmiæ acutæ aut chronicæ non semper continua sunt, sed sæpe certis temporibus alternatim apparent et evanescent, in quo casu periodica nominatur.

Ratione sedis quam inflammatio tenet in externam et internam dividitur: externa quæ frequentius quam interna observatur, portionem quamdam conjunctivæ ad unum aut alium oculi angulum, vel membranam universam invadit: in primo casu angularis nominatur, in secundo vero totalis.

Dum intensiva fit inflammatio, hæc membranam primitus non solum, sed et oculum ipsum, atque partes adjacentes occupat; sic, palpebræ frequenter affectæ sunt: verum phlogosis ordinario ad conjunctivæ partem, faciem ocularem obvestientem, limitatur; atque tunc æger doloribus vividis cruciatur; interdumque palpebrarum margines præ cæteris diligit, unde ulceratio defludio superciliorum inducens.

In aliquibus subjectis, textus totalis palpebrarum inflammatur; et in hoc casu, difficile est, ne dicam impossibile, ut a se invicem sejungantur. Aliquibus in casibus, ophthalmia sedem suam fugit in textu cellulari sub conjunctivam; in textu scleroticæ; in cornea transparente (corneitis); in membrana cameræ anterioris; in iride (iritis); in retina, aut in ipsis membranis diaphanis medii oculi, ultimæ affectioni plures auctores nomen phlegmonis oculi dederunt; ast inflammationes variarum harum partium internoscere arduum est, ne dicam impossibile; insuper, perpetuo fere proportionem varia inter se uniuntur, præsertim dum morbus ad maximum intensitatis pervenerit gradum, unde differentiæ multifariæ, quæ ex ætate individui, sexu, intensitatis gradu et causarum natura oriuntur.

Morbus hic unum tantummodo afficere potest oculum, vel eodem tempore

binos corripit; in primo casu, sæpe alternatim unum et alterum afficit oculum, quam affectionem frequenter mihi observare licuit in nosocomio militari. In genere, perraro unus patitur oculus, altero sano manente, quamvis phlegmasia a causa externa fuerit producta.

ÆTIOLOGIA.

Causæ ophthalmiæ in externas et internas dividuntur:

Externæ numerosæ sunt: scimus in statu naturali minima irritatione quam conjunctiva patitur, sanguinem in vasa capillaria majori quantitate irruere, unde levis nascitur ophthalmia, quæ, quoniam fugax est causa, brevi evanescit, ita ut vix morbi nomen mereatur. Ophthalmia sese manifestat, quando irritatio certo temporis spatio permanet; exemplo sit corpus extraneum inter palpebras introductum, uti culex, arenula, festuca, conjunctivam irritare, ac inflammationem inducere possunt: hæc phlegmasia corpore extraneo extracto, per certum tempus perstare potest, eodem modo agit expositio oculorum luci vividæ directæ, aut repercussæ a corporibus albidis et nitidis, qualia sunt: nix in septentrionalibus, arena in calidis regionibus, etc.; applicatio substantiarum frigidarum aut calidarum oculis, acidorum vel alkalinorum aut stimulantium actio, expositio fumo, vel vaporibus irritantibus, contusiones, oculorum superciliorum et palpebrarum vulnera, phthyriasis vel morbus pedicularis, expositio inopinata oculorum cataracta affectorum luci vividiori, impressio aeris humiditate gravi, præcipue dum subito oculum ferit, e. g., dum lux per foramen seræ penetrat, etc., pili carunculæ lacrymalis præternaturaliter evoluti sæpius ophthalmiam producant. Albinus, ut opinor, unicus est auctor, qui de evolutione pilorum carunculæ lacrymalis loquitur: observationem hujus celeberrimi viri hic transcribere perutile judicavi (1). « In subtilibus illis pilis, quos Morgagnus in caruncula lacrymali ani- » madvertit, trichiasis speciem vidi. Unus eorum increverat, præter naturam, » crassior longiorque atque ita se incurvans, ut globum oculi, extrema parte, » attingeret. Consecuta est oculi inflammatio dira, cruciatu tetro, et quod

(1) Acad. annot., lib. iij, cap. viij.

» causa non intelligebatur, pertinax. Adhibita fuerunt quaecumque ars suggerere potuerat et empiria : collyria, epispastica, purgantia, sanguinis missiones, fonticuli, diæta. Quum nihil proficeretur, forte itum ad me. In causam, si invenire possem, inquirens, ecce pilus. Quo evulso, subsedit malum. »

Attamen, in hac observatione lacuna ab auctore relinquitur; rogatur an pilus e caruncula lacrymali extractus, repullulaverit; et nunc curatio radicalis fuerit.

Inter externas causas enumerari debent, defatigatio summa organi visus, a vigiliis protractis, applicatio assidua studiis, consuetudo inspiciendi objecta tenuissima, humiditas aut noctium frigus, quibus exponuntur milites vigiliis agentes, aut excubantes; inflammatio palpebrarum, modo sit vehemens; radiis solaribus aut ardenti igni, aquiloni, aeri arena aut pulvisculis scatenti, etc.; frequens expositio. Unde intelligimus quomodo tot individuorum numerus certo vitæ generi deditorum uti vitrarii, fabri ferrarii, structores, calcarii, fundendi metalli opifices, etc., ophthalmia corripiantur.

Quemadmodum superciliorum præcipuus sit usus, ut impressio lucis vividioris in organa visus mitigetur, eorum defluvium aut precox canities non nunquam ophthalmiam inducunt: Lapsus vel superciliorum decoloratio quæ sequelæ sunt decrepitudinis, nunquam in hac ætate mala causant, uti in juvenili inducere possunt, saltem huc usque nullum hujus naturæ exemplum vidi neque in nosocomio academico, nec in hospicio senum utriusque sexus, vel in carcere centrali. Si forsan causa inquireretur, hæc, in imminutione progressiva sensibilitatis prout homo ad *vitæ terminum* accedit, inveniri potest.

Supercilia in trichiasi et entropio in globum oculi diriguntur, eumque affricu continuo irritant, et tali modo inflammationem conjunctivæ producant.

Paralysis musculi orbicularis, subductionem palpebræ superioris efficiens, per quam oculus partim nudatur, quoniam actio musculi elevatoris palpebræ superioris non amplius adversatur, inducere potest ophthalmiam.

Leporis oculus (lagophthalmia), quando superior palpebra contracta est, et nimis est angusta ut se deprimere, ac globum ocularem obtegere possit, ita ut oculus perpetuo aeri exponatur, similiter tempore somni, consequenter organum actioni lucis, aut corpusculis in aere volitantibus exponitur, ac brevi

temporis spatio inflammatur, eversio palpebrarum extrinsecus, (ectropion), quamvis parum sit vehemens, ita ut oculus actione continuæ lucis et venti, etc., concitetur, etiam phlegmasiam producit.

His causis, aliam adjungere debeo, quæ persæpe huic morbo ansam præbet; dimotio lentis crystallinæ, in cameram anteriorem migrantis, (quamvis casus rarissime observetur) ophthalmiam causat, quæ alternatim apparet ac evanescit, modo locum suum resumpserit pupillam transeundo, illustrissimus Mery (1) duo exempla hujus naturæ refert; Dupuytren (2), Demours (3), Lusardi (4), quædam hujus generis exempla observarunt.

Internæ causæ nec minus numerosæ, nec minus variæ sunt quam externæ; inter eas recenseri debent exhalationis cutaneæ suppressio subitanea, caloris in frigus mutatione, aut alia quæcumque causa; arthritidis subita retrocessio, ulcerum inveteratorum curatio, spirituosorum ac alimentorum abusus, irritatio protracta canalis gastro-intestinalis, exanthematum percussio, menstruorum, fluxus hæmorrhoidalis, aut epistaxis periodicæ, vel aliæ quæcumque hæmorrhagiæ consuetæ suppressiæ, evacuatio habitualis naturalis, aut artificialis dimota, (leucorrhæa, diarrhæa, cauterium, etc.), sudor assuetus e. g. pedum suppressus, hæ sunt præcipue causæ internæ. Tandem, quidam auctores classem spontaneæ ophthalmiæ admiserunt, in qua comprehenduntur quæ ex causis ignotis ortum suum ducunt.

DE SYMPTOMATIBUS.

Symptomata ophthalmiæ variant ratione plurimarum circumstantiarum, præsertim violentiæ morbi, sedis, causarum ac ejus progressus, acuta aut chronica est; acuta varios intensitatis gradus admittit, in genere tamen duas varietates

(1) Mém. acad. des sciences, an 1707, édit. de Paris, 1730, pag. 493 à 96.

(2) Secundum Lusardi.

(3) Idem.

(4) Biblioth. méd., avril 1824, pag. 157 et 158.

agnoscunt auctores, nempe acutam levem, et acutam gravem, facile tamen gradus intermedios ponere possumus.

Rubor considerari debet tanquam certissimum ophthalmiæ signum, quoniam in homine sano nihil simile in organo visus observatur; attamen, illi non temere fidendum est, quo ad illud punctum verbi Domini Demours hic enarrare haud inutile erit (1).

« Il y a une espèce de rougeur uniforme, méritant à peine le nom d'ophthalmie, qui paraît, au réveil, et dès le lendemain, laisse apercevoir une teinte jaune auprès de son bord. Cette couleur augmente graduellement aux dépens de la teinte rouge, qui n'existe plus après le 4e jour. C'est là une ecchymose causée par un petit vaisseau sanguin qui s'ouvre et laisse échapper quelques gouttelettes de sang: celles-ci se répandent de la manière la plus uniforme dans le tissu cellulaire situé sous la conjonctive, qui paraît un peu soulevée. Ordinairement ce léger accident, qui n'excite aucune douleur, pas même de gêne, et qui ne mérite pas le nom de maladie, se manifeste d'un côté seulement de la cornée; cependant quelquefois il en fait le tour. »

Ophthalmia acuta levis, sensatione locali tensionis ac caloris orditur, quam fere perpetuo comitantur punctiones et pruritus dolorifici, sclerotica ruborem vividum acquirit, æger sensationem similem illi quam arenulæ inter palpebras et globo oculi hærentes producant, experitur; continuo irritatio augetur, dum vero inspicitur locus in quo sensatio ea datur, semper ibi observamus vasa sanguinea aut alia sanguine turgida, quæ sunt extensa, ita ut parvam eminentiam efforment sub superficiem inflammata. Conjunctivas strias rubro-flavescentes offert, aliquibus in casibus omnino rubra apparet, atque coloris est vividi; palpebrarum et globi ocularis motibus dolores adaugentur; eundem effectum præstat actio lucis; qua propter, æger palpebras junctas tenet, ut impressio hæc imminuatur: ut plurimum secretio lacrymarum supprimitur, aut saltem multum imminuitur, atque ægrotus frictionem ingratam sentit ad minimum palpebrarum motum, nonnunquam vero liquorem limpidum, incolorem, abundantem, cujus

(1) Secundum Jourdan.

quantitas augetur, dum causa qualiscumque dolorem intendit, nimirum si palpebræ deducantur ut globus ocularis inspiciatur; humor hic interdum adeo acris evadit, ut partes circumjacentes in quas diffunditur phlogosi afficiantur. Mane cum experrectus a somno sit æger, palpebræ agglutinatae ac gramiosæ sunt. Totus hic morbus tantummodo in oculo existere videtur, in ophthalmia levi nunquam alterationem sensibilem in pulsu, nec calorem majorem, neque siccitatem cutis præternaturalem observari. Intensitas symptomatum communiter ingravescit per tres, quatuor aut quinque dies; morbus terminum inflammationis acquirit atque tunc symptomata gradatim minuuntur, sensatio ingrata ardoris et uriginis oculorum evanescit; æger posthac nec punctionem, nec constrictionem sentit; et quamvis rubor omnino non evanuerit, palpebras movere potest, atque lumen moderatum suffert.

Aliquibus in casibus, postquam symptomata mitigata fuerint, hæc in eodem manere statu vidi, præcipue dum morbus negligitur, vel remediis intempestivis tractatus fuerit. Hujus generis plurima exempla in nosocomio civili et academico vidimus, præsertim apud individuos rure venientes, curatione rationali neglecta, apud quosdam ægros in hospitio civili, atque in nosocomio militari, ac etiam in carcere publico, simul ac inflammatio unius oculi imminuebatur, alter affiebatur, atque gradatim morbus ingravescibat, in aliis solummodo, tempore quo ophthalmia unius oculi evanuerat, alter corripiebatur.

Attamen, ophthalmia acuta non semper benigna est, nonnunquam violenta observatur, atque tunc gravis dicitur; eisdem symptomatibus ac ophthalmia levis stipatur, sed hæc intensiora sunt atque ad maximum gradum ascendunt: imprimis rubor fit intensior; calor urens, et tumor conjunctivæ augentur; lucem quamvis levissimam nullomodo sufferre valent ægri; dolor vehementior, qui minima actione radii luminosi exasperatur; palpebræ fortiter occluduntur spasmo quasi involuntario; supercilium deprimitur ac contrahitur, atque omnes muscoli qui orbitæ inseruntur de irritatione convulsiva participant; conjunctiva præter modum tumida, circa corneam transparentem circulum efformat, ita ut fossulam in centro oculi quasi offert; persæpe vasa rumpuntur, et uti superius dixi, sanguis in textum cellularem conjunctivam hemisphæræ anteriori oculi unientem, effun-

ditur, unde hujus membranæ prominentia, qua extra palpebras tendere conatur, ac recessus corneæ sensibilior videtur. Textus conjunctivæ adeo fit tumidus et mollis, ut mediante scalpello aut lanceola deprimi possit.

Oculi functiones magis turbantur quam in specie præcedenti; pupilla contrahitur; oculus immobilis manet ac æger; imperfecte objecta distinguit, quæ ipsi ut plurimum colore rubro tincta, apparent; persæpe palpebræ inflammatione erysipelatosæ afficiuntur ac excessive tument nonnumquam evertuntur, et summum reductioni opponunt obstaculum, unde aspectus horridus; quæ affectio chemosis ab auctoribus nuncupatur; uti in casu precedenti secretio lacrymarum aucta est, aut impedita, in hoc ultimo casu quamvis valde raro, cui antiqui auctores nomem sclerophthalmiæ dederunt, oculi exsiccantur, anxietas summa est, cornea squamosa apparet, æger nec oculum, nec palpebras movere potest, quin dolores vivos persentiat; in primo casu lacrymæ sub forma fluidi acris, calidi, muco glutinoso permixtæ defluunt, atque oculum contactu irritando in genas labuntur, in quas partes excoriationes superficiales imprimunt, morbus hic ab auctoribus ophthalmia humida nominatur, in hac frequenter simul glandulæ Meibomiæ afficiuntur, quarum secretio easdem turbas offert, uti illa glandulæ lacrymalis, quæ interdum supprimitur, unde lacrymarum effluvium, ac laceratio marginis liberi palpebrarum, aut secretio augetur, et tum cilia inter se agglutinantur humore tenaci et viridescente, qui crustam densam efformat, qua ægroto deductio palpebrarum non permittitur quando e somno suscitatus est; hic morbus ophthalmia purulenta vel fluxus palpebralis puriformis a Scarpo nuncupatur.

His symptomatibus localibus generalia sese adjungunt plus minus gravia: ut plurimum cephalalgia vehemens ægro molestissima, circa frontem se manifestat, interdumque vero occiput obsidet; minus frequens ad alterutrum tempus: facies rubescit, sitis intensa, febris ardens, pulsus fortis, durus frequens, calor totius corporis auctus, in somniis persæpe vigiliis vexatur æger, atque in quibusdam casibus delirio subjicitur.

Hæc inflammatio sæpius duodecim aut quatuordecim diebus perstat, augetur per tres, quinque vel septem dies, stationaria est per unam aut duas, et sensim

imminuitur. In resolutionem terminatur, est interdum phlegmasia quamvis non sit intensa, et cujus progressus non limitantur, partes subjacentes afficit, corneam atque omnes membranas oculum constituentes invadit, tumor fit ingens, dolor atrox, ac oculus extra orbitam eminet, quibusdam in casibus pars subtilissima conjunctivæ quæ ante corneam progreditur, sanguine extravasato sublevatur, unde tumor parvus nascitur; tandem, aliquando chemosis in suppurationem conjunctivæ ipsius terminatur, et tunc in membrana inflammata vesiculæ albidæ conspiciuntur, quæ segregatim fluidum puriforme effundunt: aut superficies conjunctivæ mucum puriformem exhalat. O fortunatus nimium æger si mali cursus hic sistitur! Si phlegmasia in suppurationem non tendat ac globi ocularis destructio non sequatur! In hoc casu, visus singulo modo debilitatur, et timendum ne omnino deperdatur, persæpe vasa turgida ac varicosa radiatim ab uno aliove oculi angulo ad corneam transparentem tendunt, et ad loca ubi ad hanc membranam pertinent, pustula parva oritur; hæc ophthalmia a nosologis varicosa dicta, admodum rebellis est, quod apud milites nostros observare licet, quorum vasa conjunctivæ valde laxata sunt. Causam hujus phænomeni in dissertatione nostra explanabimus.

Ophthalmia interna quam quidem auctores inflammationem globi ocularis nominarunt, aliquando unam aut plures membranas oculi proprias occupat; ast plerumque membranas omnes afficit, atque sensibilem alterationem in variis humoribus inducit. Inflammatio globi ocularis plerumque conjunctivæ phlegmasiam comitatur, et dum hæc intensa fit, illam aliquando inducit, ast hæc complicatio quamvis admodum sit frequens, accidentalis est, et idcirco hæ affectiones nullatenus confundendæ sunt. Præcipuum ophthalmiæ internæ symptoma dolor est vehemens in fundo orbitæ, quem comitantur calor et pulsationes; sensibilitas organi valde augetur, et lux levissima intolerabilis evadit. Dolori jungitur sensus tumoris ac tensionis, brevi volumen organi sensibili modo increscit, generalia symptomata gravissima qualia sunt febris ardens, caloris universalis augmentum, anxietas, motus convulsivi atque delirium a primis diebus sese manifestant, et quibusdam in casibus ab exordio morbi observantur. Si palpebram superiorem sublevamus, dolor ingravescit, cornea lucem quasi fugiens sub inferiorem, vel

in angulam internam sese profunde abscondit. Tum facile videre est, quod rubor conjunctivæ non sit in ratione perturbationis visus, ac phænomenorum concomitantium. Si motus oculi corneam distinguere permittant, et si ophthalmia interna specialiter iridem afficit, pupillam inæqualem, fimbriatam, et valde contractam videbimus, atque iridem colorem roseum vel rubrum offerre, ac ejus marginem internum speciem eminentiæ condylomatosæ versus lentem crystallinam formare, observamus; vasa corneæ quasi in statu sunt normali, æger dolores lancinantes supra supercilia sentit, qui per orbitam ad internam cerebri partem tendere videntur, exhalatio lymphæ plus minus copiosa in superficie anteriori iridis observatur, in qua maculæ cinereæ oriuntur, hæc affectio *iritis* ab auctoribus nominatur, hic morbus essentialis esse, et absque ophthalmia existere potest, ast sæpius violentam ophthalmiam subsequitur, huicocularii Medici chemosis nomen dederunt. Milites nostri plurima exempla hujus morbi offerunt. Quidam auctores, inter quos Jourdan, Chelius, ut certum inflammationis corneæ transparentis signum habent, quando membrana hæc tumeat, ac levem rubrum offerat colorem; dum nubecula obtegatur, ac vasa ejus turgida sunt. Ast tempore vitæ impossibile mihi videtur ut signa hæc ab inflammationem indicantibus portionis conjunctivæ corneam tegentis, distinguamus; nam maculæ quæ corneam obsidere videntur, vel in textu laminæ tenuis conjunctivæ, quæ hanc membranam obvestit, vel immediate infra superficiem corneæ existere possunt; insuper, distinctiones hæ mihi captiosæ ac inutiles videntur.

Nonnulli auctores membranam cameram anteriorem oculi obvestientem, et quæ forsitan sese in posteriorem extendit, inflammata dicunt, quando ejus functiones turbantur, ac dum humor incoher, qui continuo in statu naturali absorbetur, opacus puriformisque fit, ac similis illi quem omnes membranæ serosæ inflammatae secernunt; liquidum hoc purulentum humori aquoso miscetur, cujus perluciditas turbatur, quod phænomenon fere semper in chemosi observatur, hæc affectio hypopion constituit.

Attamen, hic prætereundam enumerationem per longam signorum censeo, quæ James Wardrop (1) et alii subtilitatem chirurgorum Germanorum in classifica-

(1) Essays on the morbid anat. of the human eye. Edinb., 1808.

tione morborum oculorum superantes, assignant; ut characterem phlegmasiæ membranæ camerae anterioris oculi, capsulae crystallinae, laminarum corporis vitrei, retinae, atque ipsorum humorum organi visus stabilire valeant; nam, hæc signa mihi nimis vaga videntur, ut illis confidere possimus; insuper, phlogosis alterutrius membranæ, quamvis ophthalmiam graviolem reddat, eandem constituit curationis methodum, sed quoad prognosim maxime consideranda est, simul ut in remediorum exhibitione celeritatem proferamus, quam hujus nobilis organi affectio postulat.

Sive membranæ istæ inflammatae humorem sanguinolentum exhalent, sive fiat in interiori oculi hæmorrhagia, similis ei quæ ad exteriora aliquando in textu cellulari, conjunctivam scleroticae unienti locum habet, si inflammatio per quosdam dies persteterit, organi volumen augetur, modo sensibili. Cursum hujus ophthalmiæ suspendere, et terminum faustum obtinere rarum est. Quibusdam in casibus vehementia phlegmasiæ amaurosim absque suppuratione producit; in quo casu cæcitas inevitabilis est, et vitæ periculum subest, nisi scalpello oculus incidatur, vel membranæ tenuissimæ factæ, distensione sponte sua *rum-pantur*, *in tali casu, oculus digito panaricio affecto similis est*, quamdiu partes inflammatae distenduntur ac comprimuntur, symptomata generalia ingravescent, simul ac compressio cessat, vel ruptura spontanea partium affectarum, aut incisione facta, quod bis in nosocomio civili a professore Kluyskens institui vidi, tunc periculum brevi evanescit et affectio fit localis.

Ex his quæ de symptomatibus et decursu ophthalmiæ internæ jam diximus, facile patet hanc affectionem signa propria habere, quibus ab inflammatione conjunctivæ semper distingui potest, atque complicationem cognoscere possumus; dum ambæ eodem tempore simul existunt apud eundem individuum, vel dum alterutra in decursu alterius oriatur.

Nunc ad descriptionem symptomatum ophthalmiæ chronicæ deveniendum est, cujus præcipuus character in eo consistit, quod, hæc in genere portionem conjunctivæ faciem internam palpebrarum obvestientem specialiter, atque nonnullis casibus exclusive occupat; contra, pars hujus membranæ quæ globum ocularem obducit ut plurimum sola afficitur in ophthalmia acuta, chronica

autem ab hac frequenter oritur; ast quibusdam in casibus directe irritationi levi sed diu perstanti originem debet, uti diuturnus contuitus in objecta tenuissima, sic etiam illis accidit qui regiones perpetuo nive tectas, incolunt, atque in regionibus callidis, aut in ædibus humidis habitant, hæc affectio illis etiam familiaris est, qui assidue litteris aut pervigiliis utuntur, vel vaporibus mepheticis, ex latrinis manantibus, quos vocant *mitte*, etc., exponuntur.

Ophthalmia chronica persæpe symptoma est alterius morbi oculi, exemplo sint palpebrarum aut ciliorum eversio, decoloratio aut defluvium præmaturum superciliorum, corpora extranea in oculo hærentia, ac plerumque diathesim scrophulosam, herpeticam, syphiliticam aut scorbuticam agnoscit.

In hac ophthalmiæ varietate æger sensationem molestiæ ac ponderis persentit, ast sensus ille ingratus ingravescit, ac in dolorem degenerat, quotiescumque vigiliis protractis, exercitio protracto visus, aut impressione transitoria vividæ lucis organum nobile nimium defatigatur, atque irritatur; regiminis deviationes, spirituosorum, aut veneris abusus morbum etiam augent. Calor non semper dolorem comitatur, qui per intervalla et fugaci-modo recurrit, mediantibus nempe causis sensibilitatem augmentibus. Rubor ordinario in marginibus palpebrarum conspicuus est, si hæ ab invicem deducantur, ruborem per totam faciem earum internam conspiciamus, frequenter tamen circa conjunctivam ocularem limitatur; quibusdam in casibus, partim in hemisphærium oculi antè extenditur, sensimque in corneam terminatur, cæterum ejus intensitas et extensio ratione gradus phlogoseos variant.

Rarum est ut conjunctiva in ophthalmia chronica insignem offerat tumorem, in genere margo liber palpebrarum mediocriter tumet, oculus functiones suas facilius implet, quam in ophthalmia acuta, lucis impressionem facilius sufferunt ægroti, sed brevi tantummodo tempore; secretio lacrymarum quamvis sit aucta minor est, tandem ophthalmia chronica nunquam individui constitutionem generalem afficit, et symptomata morbum nonnunquam comitantia in omni fere casu proveniunt a diathesi peculiari, et a causa ipsa quæ eum induxit. Progressus hujus ophthalmiæ differt prout primitiva aut secundaria sit; in hoc ultimo casu, nempe si ophthalmiæ acutæ sit sequela, symptomata primum violenta, gradatim

imminuuntur, atque tunc stationaria fiunt. In ophthalmia chronica primitiva, contra, levis est dolor, ac rubor parum sensibilis, qui initio non persistunt, et per intervalla propius accedentia ac majori intensitate recurrunt, tandemque perstant, atque verum constituunt morbum, cæterum quocumque modo ophthalmia chronica oriatur, illud peculiare habet, quod imminuatur ac ingravescat, tum causa ignota, tum effectum causarum cognitarum.

Hic morbus rarissime sua sponte curatur, dico rarissime, nam novi plures individuos, inter quos Josephum Goossens et Carolum Goossens, milites decimæ septimæ legionis abhinc plures annos ophthalmia chronica affectos, primus oculo sinistro laborabat, alter vero binis, qui absque ullo successu variis curandi methodis submittebantur, et sponte deinde fuerunt curati. Rarum est, ut ophthalmia hæc violenta fiat, ac diu duret, quin vasa absorbentia debilitentur ac destruantur, et quoniam materies infiltrata non absorbetur, affectionem consecutivam producit, graviolem quidem quam ophthalmia ipsa, quales sunt pterygion, albugo, abcessus corneæ, staphyloma. Hernia iridis quam ophthalmia acuta gravis interdum producit, sæpius sequela est inflammationis chronicæ, quæ etiam jacturam totalem visus, necnon atrophiam globi ocularis inducere potest, quæ feliciter ut rarissima observantur.

Frequentissima sequela inflammationum chronicarum aut sæpius recurrentium, dilatatio est vasorum hujus membranæ, cui nomen varicis conjunctivæ dederunt auctores, quamvis arteriolæ specialiter quam venæ afficiantur. Hæc affectio nullos causat dolores, ast oculorum motus impedit, ac difformitatem offert; ac usus collyriorum emollientium sæpe huic morbo ansam præbet.

DE OPHTHALMIÆ VARIETATIBUS.

Inter ophthalmias chronicas primitivas, imprimis numerari merentur, quæ a vicio peculiari constitutioni inhærente dependent, et quæ sensim progrediuntur, gradatim ingravescunt mediante eodem vicio, a quo postea morbus diuturnus subsistit.

Ophthalmiarum omnium quæ causis hujus indolis originem debent, illa ex

diathesi scrophulosa orta, haud dubie frequentissima observatur; quæ scorbuticam labem agnoscunt, vel ex variolis, blennorrhagia, herpete, syphilide, aut vitio trichomatico oriuntur, per raro occurrunt. Præterea hæ omnes ophthalmiæ varietates graviores ac periculosiores sunt quam quæ causis ordinariis producuntur.

Quandocunque remedia topica nullum adferunt levamen, nullum dubium superest, quin morbus vitio generali alatur, character specialis ophthalmiæ a diathesi peculiari productæ, desumitur ex inefficacia medicaminum quæ rationalis methodus in ophthalmiis ordinariis indicat, excepta tamen organi læsione cui morbus attribui posset: constitutio ægri, circumstantiæ commemorativæ, atque quædam symptomata simul cum ophthalmio existentia medicum de natura morbi ultro certiores faciunt.

Itaque, symptomata generalia scrophularum, corporis habitus albidus, color genarum uniformiter dispersus, alarum nasi, labiorum et præsertim labii superioris, necnon glandularum lymphaticarum tumor, de natura scrophulosa ophthalmiæ nullum dubium relinquunt, quæ in hoc casu chronica est, et quam comitantur vel phlyctenæ aut pustulæ; per intervalla imminuitur, ac postea majori vehementia recrudescit.

Ophthalmia scorbutica plerumque hæmorrhagiis copiosis per conjunctivam stipatur; hæc membrana livida ac fungosa apparet, faciei pallor et inflatio, quæ primum flavescit, ac postea livida fit, quod circa labia ac oculos sensibile est, maculæ lividæ in superficie cutis, necnon alia scorbuti symptomata diagnosim facilem reddunt.

Si ophthalmiæ violentiæ ut plurimum jacturam visus inducunt, tristis experientia victimarum nos docuit, ophthalmiam ex variolis ortam non minus esse timendam. Quam immortalis Jennerii inventum generi humano profuit, omnibus notum est; atque hoc tempore sævus ille morbus minus frequens observatur, ophthalmia variolosa jamdudum disparuisset, si præjudicata opinio propagationem inventorum impediens, funestissimo modo in populum non sæviret. Sollicitudine principum sperare possumus futurum ut ophthalmia hæc brevi ex nosographiarum tabula dispareat.

Anno 1823 et 1824 observavimus, cum variolæ in quibusdam urbis Ganda-

vensis partibus grassarentur, parentes commiseratione moti ad vaccinationem sponte confugiebant.

Variolæ faciem occupantes, ut plurimum conjunctivæ inflammationem determinant, brevi tempore facies et palpebræ tument, sequitur rubor oculorum, exhalatur humor gramiosus quo palpebræ agglutinantur, ac si interdum non abluantur, acris ille humor palpebras inter et globum ocularem hærens, conjunctivam irritando ophthalmiam producit, corneam ulcerat, ac visui insignes turbas inducit.

Pustulæ palpebrarum quæ in margine cartilaginis palpebrarum, inter cilia et in earum superficie interna oriuntur, propter acritudinem humoris serosi, continuo globum ocularem lubricantis nunquam cicatricantur; qua propter, hæc ulcera per plures annos perstant, quæ tandem ciliorum defluvium inducunt, atque ophthalmiam habitualement determinant, hujus exemplum mihi obtulit Rosé, miles (caporal) decimæ septimæ legionis, qui perpetuo ad nosocomium militare redit, præsertim dum flagrante vento, licet levissimo, ad arma decurrere debet, quoniam hic ciliis orbatus sit, corpora extranea facile in oculos introducuntur, atque ita ophthalmia fere perpetua afficitur.

Ophthalmiæ quæ morbillis et scarlatinæ insequuntur, dependent, uti præcedens, a metastasi irritationis morbidæ ad oculos.

Ophthalmia blennorrhagica tam celeritate qua varias suas periodos percurrit, quam vehementia symptomatum summam meretur attentionem: duobus modis se manifestare potest, persæpe sequela est metastaseos fluxus blennorrhagici imprudenter cohibiti, aut reperi cussi vel injectionibus adstringentibus; totius corporis aut organorum genitalium refrigeratione, erroribus in regimine aut aliis analogis causis; si eodem tempore æger litteris valide vacaverit, sive causa quacumque organum visus irritatur, facile concipitur cur hac suppressione oculi ocus inflammantur, quam alia organa, ut testiculi.

In quibusdam casibus oritur ophthalmia hæc, dum æger imprudenter digitos muco blennorrhagico inquinatos oculis admovet, in hoc ultimo casu, suppressio fluxus blennorrhagici locum habet ut in primo, sed irritationis oculi effectus est; contra, in primo casu, causam hujus constituit. Quibusdam in casibus, fluxus

tantummodo imminuitur; apud viros præcipue hæc varietas ophthalmiæ observatur, quæ perraro apud feminas occurrit; eodem modo accidit, si matres fluxu blennorrhagico laborantes pariant, miseri infantis oculi mucosum tempore partus inquinati, brevi inflammatione corripiuntur. Martens (1) refert casum blennorrhagiæ benignæ, quæ eodem momento quo ophthalmia ordiebatur subito ingravescebat, ita ut, hi duo morbi simul maximum intensitatis gradum acquirerent, æger hujus observationis guttas quasdam mucosæ blennorrhagici in Scopum experientiæ ad angulum majorem dextri oculi applicaverat, inflammatio inde nota, alterum oculum non affecit. Clariss. Astruc (2) ait urinam viri blennorrhagia laborantis forma lotionis oculis applicatam, horum organorum inflammationem produxisse.

Ophthalmia ex suppressione blennorrhagiæ orta fere semper utrumque occupat oculum, illa autem a contactu immediato virus producta, unum sæpius aut binos obsidet oculos. Orditur ophthalmia hæc dolore levi, qui subito ingravescit, et brevi tempore intolerabilis fit, conjunctiva præter modum tumet ac celeriter chemosis producit, ita ut palpebrarum unio impediatur, et earum eversio extrinsecus (*renversement en dehors*) causet; tunc ex conjunctiva mucus flavescens, viridis, similis ei quem mucosa urethralis secernebat effunditur. Non nullis in casibus, irritatio ita est vehemens, ut vasa quædam sanguinea in cornea ipsa conspiciantur, statim membrana hæc caligine obducitur, formites purulenti inter ejus laminae formantur, quibus ulcera se juncta succedunt, ac interdum cornea destructa humoribus oculi transitum præbet, oculus omnino depletus deformitatem insignem præbet. Omnia hæc symptomata anno 1823, in nosocomio militari apud Franciscum Vandenberghe, militem (*fourrier*) decimæ septimæ legionis, spatio septem aut octo dierum observavi, hunc teterrimum morbum, febris violenta, sitis ardens, cephalalgia fortis delirio stipata; dolores universales, ac insomnia pertinax comitabantur.

Hæc varietas tam decursu veloci symptomatum, quam caractere physico humoris, qui abunde ex palpebris effluit, ad ophthalmiam cui neonati subjiciuntur,

(1) Verhand. en æmerk. over de oog Ziekten, 1.ste deel, bladz.

(2) De morbis venereis, tom. 1, lib. 3, cap. 3, pag. 295.

propius accedit. Auctores hanc ophthalmiam puriformem infantum nuncuparunt. Textus laxus et spongiosus membranarum oculi in tenera ætate singulariter huic morbo prædisponit, orditur hic tumore insigni palpebrarum, quæ ab invicem nonnisi difficile diducuntur, si illas aperire possumus, conjunctivam rubram et fungosam conspiciamus; membrana hæc in quibusdam casibus eminentiam herniosam similem illi quam mucosa intestini recti in teneris annis nobis offert, efformat. Tumefactionem hanc inflammatoriam quæ paucis diebus perstat, sequitur fluxus lacrymarum continuus, et abundans humoris puriformis, spissi a glandulis lacrymalibus, et Meibomianis necnon a superficie inflammata conjunctivæ secreti; febris, clamores continui, tremores, insomnia, ac in quibusdam casibus diarrhæa foetida, ab exordio morbum comitantur: si ars in auxilium non vocatur, statim cornea intumescit, opaca fit, et in staphyloma degenerat, atque visus amittitur.

Ophthalmia syphilitica ordinario morbos venereos secundarios sequitur, ac individos aggreditur qui sæpe virus syphiliticum passi sunt, aut syphilide inveterata laborant; hæc frequentius apud veteranos milites observatur, oculi directe osculo in palpebras impresso, affici possunt. Pus ex tumoribus emissum conjunctivam tangens, ophthalmiam producere potest; in hoc casu, symptomata violentiora sunt, quam si morbus ex secundaria affectione ortum suum ducat; nam, tunc lentior est progressus, conjunctiva relaxatur, ac ulcera marginis liberi palpebrarum, ciliorum defluvium, caligo corneæ, etc., observantur. Illud præcipue notatu dignum est, quod signa inflammationis manifesta hanc ophthalmiam non comitantur, nunquam ad gradum chemosis ascendat, et quod dolores oculos occupantes sub vesperum, ac de nocte, uti semper in syphiliticis, observantur, recrudescant; hunc casum anno 1823 et 1824, in nosocomio militari animadverti apud Joannem-Baptistam Deroo et Josephum Michiels, milites 17 legionis, secundus cartilagine tarsi, partim et conjunctivam palpebrarum sinistri oculi destructas habet, inde ophthalmia habituali laborat.

Ophthalmia quæ irritationem herpeticam aut psoricam agnoscit, et cujus character ordinario chronicus est, nihil peculiare offert, nisi quod sensum pruritus determinet, qui difficillime sedari potest, ac ægro, continuo oculos detergente, irritatio augetur.

Secundum doctores Jourdan (1) et Gasc (2), individui virus trichomatico affecti interdum ophthalmia pertinaci corripuntur, inde visus hebetudo, imo non nunquam amaurosis observantur, hanc ophthalmiam, quibusdam in casibus comitantur cephalalgia violenta ad occiput, vertigines, convulsiones, etc.

CURA.

Quod ad curationem attinet, causa hujus morbi maximi est momenti et ponderis, dum hæc, eodem tempore, simul ac turbæ quas inducit perstat, atque ophthalmiam alit vel exasperat. In aliis casibus, indoles et gravitas symptomatum practicum dirigere debent.

Ut rite de ophthalmiæ causa ratiocinemur ac judicemus, imprimis considerandæ sunt circumstantiæ commemorativæ; quædam peculiaria symptomata pariter ad notionem morbi conducunt. Curatio in generalem et specialem distinguitur, prima communis, ac omnibus ophthalmiis ut morbis inflammatoriis consideratis, convenit; altera ad causas morbum inducentes, spectat.

Si ophthalmia ex externa causa oriatur, qualia sunt, corpus extraneum palpebras inter et globum ocularem introductum, ut cilia in trichiasi et ectropio quæ continuo oculum irritant, ocus causa hæc auferenda est, nam frustra in illo casu remedia tam topica, quam interna adhiberemus. Sæpius ophthalmia a corporibus extraneis inquisitionem eludentibus conservatur; in hoc casu, Mauquest Delamotte (3) elevabat ac invertibat palpebram superiorem, et tali modo corpora hæc sæpius detexit, quæ ab aliis chirurgis minime delecta fuerant; et postquam extracta essent, subito ophthalmia evanescebat, quamvis hæc a longo tempore ægrum afficiebat; ita, uxor celeberrimi chirurgi Fabrice de Hilden (4), ophthalmiam intensam curavit extrahendo particulam chalybœam in cornea in-

(1) Diction. des sciences méd., tom. 43, pag. 256.

(2) *Id.* *id.* *id.* 55, pag. 565.

(3) Traité complet de chirurgie, tom. 1., pag. 699 à 704.

(4) Observ. chirurg., centuor. 5, observ. 21.

troductam ope magnetis, cujus extractio ob exiguitatem frustra ab aliis chirurgis fuerat tentata: idæa ingeniosa hujus observationis innixus Deshaies Gendron (1) putavit, ope bacilli ceræ hispanicæ frictione electricæ factæ, corpora tenuissima, qualia sunt festuca, grana, etc., extrahere possibile esse. Observationes clariss. Lamotte et aliorum practicorum testantur, in illis casibus examen oculi attento animo faciendum esse, quoniam interdum accidit, quod corpora extranea nimium sint tenuia, ita ut eorum inquisitio, nonnisi oculis microscopio munitis, possibilis fiat; causa hac ablata, ut plurimum paucis elapsis diebus, rubor quamvis fuerit intensus, ope lotionis frequentis ex aqua frigida evanescit, atque sæpius nulla remedia in auxilium vocanda sunt; attamen, si post extractionem corporis extranei inflammatio adhuc dum perstat, tum hæc in classem ophthalmiarum e causa interna ortarum, releganda est, atque eisdem regulis harum affectionum subjicitur.

Cum ophthalmia partem tantummodo corporis obsidet, et cum saltem in pluribus casibus systema generale non influit, error esset maximus, si crederemus hanc eodem regimine non indigere, quoniam experientia quotidiana contrarium probat. Insuper cum diæta omnibus inflammationibus necessaria sit, hæc magnopere in curatione ophthalmiæ utilis est; præscribendæ sunt quantitas et qualitas alimentorum, prout intensitas morbi, ætas ac temperamentum ægri postulant.

In exordio morbi pane jurulento et vegetabilibus utantur infantes et senes, adulti regimini strictiori submittantur, sorbeant jacula tenuia bis de die et per intervalla aquam hordeatam bibant, abstineant se ab alimentis succo plenis, imprimis a vino aliisque spirituosus, etc, quæ ventriculum nimium stimulando, sympathicæ ophthalmiam augere possunt.

Ratio habenda est qualitatis aeris necnon lucis gradus, ita aer nimium calidus, aut nimis frigidus manifeste nocet, attamen, decrescente morbo, apertum cælum utilissimum, nam hic aer optimum est collyrium, quoniam si per id tempus luminis impressio ab organo arceatur, ejus sensibilitatem semper in eodem per-

(1) *Traité des maladies des yeux*, Paris, 1771, tom. 2, pag.

manere statu observationes testantur, atque tali modo curationi impedimentum esse.

Prout ophthalmia decrescat, gradatim lucem in cubiculum ægrotantis transmittantur ut ita luci se assuescat. Hæc cautela tanti est momenti ac ponderis, ut Demours (1), cum vero lucis impressio difficile suffertur, ægris suadeat ad captandam auram inclinato sole; impressio hæc nimis vivida præsertim vitari debet, quoniam sensibilitas oculi in hoc morbo admodum sit aucta, quæcumque fuerit causa quæ illum induxerit. Cubiculum paululum luminosum inhabitent ægri, buccula ex tela viridi incerata confecta, ante oculos suspendatur; auxilium hoc in nosocomio militari semper in usu fuit; colorem viridem organis visus amicissimum esse omnibus notum est, ita æger absque dolore aut ad voluntatem palpebras aperire, occludere, ac facile globum ocularem movere potest, hoc etiam præferendum esse penicillo, quo quidam practici utuntur, et quod ope fasciæ ante oculos applicatur, illud enim organum comprimit, atque etiam fluidum acre et purulentum a partibus inflammatis secretum, penicillo adhæret ac ita continuo organum nobile irritatur; idem oritur incommodum ex applicatione spongiæ mollis, in qua fossula facta fuit ad oculum recipiendum, et quam plures auctores in eundem scopum commendant. Penicillum pilo ægri ligatum in hoc casu multum convenit.

In omni gravi ophthalmia, saltem in incremento morbi, necessarium est ut bini oculi tegantur, quoniam irritatio quam lux in oculum sanum producit, plus minus ad organum affectum transfertur, et cum oculi eosdem exequentur motus, si sanus actione aeris orbatur, patiens oculus quiete fruetur.

Tempore quo ophthalmia certum intensitatis gradum conservat, æger lecto detineatur, atque tunc caput in statu erecto, et corpus declivem positionem servet, ut humorum proclivitas ad caput imminuatur.

Si vero morbus non admodum gravis est, deambulatio in cubiculo conveniet, vel si de die corpus quieti mandare cupit æger, hoc in cathedra potissime fieri debere experientia compertum habeo.

Exercitium mentis, quo cerebrum excitatur, ophthalmiæ valde perniciosum, Medicus ægroto interdicat.

(1) Secundum Jourdan.

Post septimum ad undecimum diem terminum consuetum periodi inflammatoriae ophthalmiarum acutarum gravium, hæ cautelæ parum mitigare possunt.

Nonnunquam palpebræ de nocte tali modo agglutinantur, ut fluxus lacrymarum impediatur, quæ in superficie oculi congestæ, tumorem plus minus prominentem efformant; ita ut, nisi attentum animum attendamus, hunc pro tumefactione oedematosa haberemus, ast si palpebras paululum circa angulum majorem oculi deducamus, humore effluxo, tumor evanescit; hæc agglutinatio impiedietur, si margines palpebrarum cerato aut butyro recenti illiniantur.

Remedia generalia quæ ophthalmiæ conveniunt, variant pro intensitate morbi; si inflammatio levis sit, nullis indiget remediis, sæpius diæta, potus diluentes, pediluvia simplicia, lotiones frequentes ex aqua rosarum, florum sambuci, lactucæ, plantaginis, aut ex decocto tenuissimo foliorum altheæ, vel simpliciter ex aqua pura et frigida morbum solvunt: plurima exempla ophthalmiarum levium ope aquæ frigidæ curatorum citare possem.

Ast, dum intensivus est morbus, ac symptomatibus jam descriptis stipatur, nullomodo negligendus est, et in hoc casu magnopere vituperandus esset Medicus, si sensum nobilissimum negligentia sua pessum daret. Tunc regimine antiphlogistico strictuo opus est, imprimis venæ sectiones intensitatem ac progressus ophthalmiæ minuentes, conveniunt: ophthalmiam solvit venæ sectio, ait Hippocrates. Verum plurimi auctores hanc tantummodo indicant dum æger ætate floret, plethoricus est, ac pulsus durus, frequens ac facies incitata observantur; ast, periculosum esse monitum istud admittere quotidiana docet experientia, de usu emissionum sanguinearum immortalis Boerhaavii sententiam hic transcribere haud inutile judicavimus. « Primum vero auxilium ophthalmiæ » est missio sanguinis largiori copia facto et repetita, ut non parcatur sanguini: » nam, ab initio sanguis mittendus est, cum id postea fieri non possit, inflammatio enim ad suppurationem nunc disposita, oculus jam perditus est (1). »

Praxis illustrium in arte virorum Desault, Scarpa, Lèveillé, Peach, Vetch ac professoris Kluyskens necnon aliorum, utilitatem venæ sectionum copiosarum

(2) De morbis oculor., Gott., 1750, pag. 46.

in ophthalmiis acutis gravibus plane demonstravit ; nam omissio sanguinis detractionis præcipua causa est , cur ophthalmiæ graves sæpius chemosim pro sequela habeant ; aut saltem dilatationis excessu , quam vasa conjunctivæ tempore periodi inflammatoriæ passa sunt , in ophthalmiam chronicam pertinacem degenerant.

Igitur , venæ sectiones , necnon quantitas sanguinis detrahendæ , variant pro ætate , constitutione ægri , violentia symptomatum atque velocitate incrementi , ast promiscue in una aut alia parte depletionem instituere non idem erit.

Quidam auctores venæ sectionem brachii vel pedis præferunt , ab una aut altera depletionem optimos effectus atque curas felices eis succedere vidi , hæ pro circumstantiis repetendæ sunt ; attamen , arteriotomiam nec sectionem venæ jugularis externæ emissionum sanguinearum omnium præsertim diligendas esse censeo , ordinario post evacuationem trium aut quatuor unciarum sanguinis , levamen subitum experitur æger , illud facile intelligere possumus , si modo ad directam communicationem horum vasorum cum illis quæ ad partes varias organorum visus tendunt , animum attendamus.

Sectio venarum frontaliū , temporalium necnon vasorum angulorum oculi nonnulli auctores commendant , ast quoniam hæc vasa parvam tantummodo sanguinis copiam suppeditant , eorum sectio nullum levamen ægris adferre potest.

Causa cur doctor Jourdan (1) et alii auctores sectionem arteriæ temporalis improbant , nullis rationibus stabilitis nititur , et nullomodo admitti possunt. Doctus ille vir et alii credunt compressionem quam sectio hæc requirit , ægris ophthalmia acuta gravi laborantibus noxiam esse : sed inter centenas quas arteriotomias , quas commilitones et ego , in nosocomio militari instituimus , semper observavimus compressionem hanc ad hæmorrhagiam inhibendam , minime necessariam esse , si modo sectio tegumentorum nimis ampla fiat , atque tunc applicatione fasciolarum ex emplastro adhæsivo forma rotulæ dispositarum fere in omni casu hæmorrhagia hujus vulnusculi brevi sistebatur ; quibusdam in casibus , dum arteria parva sit , vel sectio perperam instituta fuerit , sanguinis fluxus suppressitur , antequam sufficienti copia effluerit. Efficacitas sectionis arteriæ temporalis et

(1) Opus citat. , tom. 37 , pag. 434.

venæ jugularis externæ sufficienti modo instituta, talis fuit, ut in multis casibus, ophthalmiam gravissimam subito atque totaliter evanescere vidi, ac in aliis symptomata inflammatoria semper mitigabantur. Post venæ sectiones generales, locales sequuntur, in ophthalmia depletiones sanguineæ nullo prorsus modo timendæ sunt; nam hirudines non sufficienti numero applicatæ potius nocere quam prodesse possunt, ut ergo levamen a locali emissionem obtineamus, necessarium est, ut hirudines numero sex, octo aut decem ad tempora, vel ad regionem utriusque oculi inflammati applicentur, manante vero sanguine, pèdiluvium calidissimum utilissimum credimus.

Auctores suadent applicationem hirudinum pone aures, ad tempora vel ad palpebram inferiorem; cum membrana pituitaria per canalem nasalem communicationem directam alit cum membrana oculo-palpebrali, cujus continuatio est, anno 1823 hirudines in naribus applicare proponebam: ex hac applicatione dolorem minus vividum experiuntur ægri, quod si ad regionem ocularem applicarentur, cum hæc methodus optimos effectus sortita est, ab hocce tempore in nosocomio militari cæteris præponitur; depletio per hanc viam instituta copiosior est, quam si bis aut ter hirudines circa oculos, vel ad tempora applicarem; aliquibus in casibus, sanguis tanta copia effluit, ut compressio levis ad regionem nasalem, aut fomentationes frigidæ ad faciem necessariae sint ut hæmorrhagia sistatur.

Doctor Jourdan (1) et præsertim Demours (2) hirudines ad faciem internam palpebræ inferioris applicatas optimos sortiri effectus aiunt. Doctor Trumper funestas sequelas ex hac applicatione ortas vidit, non immerito ergo illustriss. Broussais de hac methodo sic ratiocinatur. « Je n'hésiterai donc pas à déclarer » que j'ai vu l'application des sangsues sur les conjonctives enflammées, produire en très-peu de temps la désorganisation des deux yeux. L'œil est un » organe trop délicat et trop précieux pour que l'on puisse se permettre aucune pratique incertaine dans le traitement de ses maladies (3). »

(1) Opus citat., eadem pagina.

(2) Secundum D^r. Trumper.

(3) Annales de la méd. physiol., novembre 1823, pag. 479.

Neque hirudines ad palpebram superiorem applicari possunt, nam ob laxitatem hujus partis tumor et ecchymosis ex sanguinis et lymphæ effusione oriuntur; idem phænomenon observatur, si hæ nimis propius ad cartilaginem tarsi palpebræ inferioris applicentur.

In nosocomio militari cucurbitulæ scarificatæ interdum applicatæ fuerunt, ast illæ in nullo quidem casu expectationi nostræ satisfecerunt, insuper ægri difficile huic methodo sese submittebant.

Si ophthalmia suppressionem alicujus evacuationis periodicæ pro causa agnoscat, ut sunt epistaxis, menstruorum aut hæmorrhoidum fluxus, etc., tunc hirudines non ad oculos, sed propius ad partem, ex qua evacuatio consueta locum habet, applicari debent, e. g. ad nates, ad vulvam, ad venas hæmorrhoidales.

Janin (1) casum refert puellæ quæ ab hinc duos annos ophthalmia a suppressione fluxus menstruorum laborabat, contra quam remedia quæ rationalis methodus indicabat frustra fuerunt tentata, quoniam menstrua nullo modo revocari potuissent. En ejus verba: « Le bon effet qu'on obtient en pareille cas, de » l'application des sangsues dans les grandes lèvres, fit que je les indiquai dans » l'espérance d'un prompt succès; je ne me trompai pas dans mon attente, » puisque dans les 24 heures les règles reparurent. Dès ce moment l'ophtalmie » et les taies diminuèrent si sensiblement, que le 4e jour, les yeux furent par- » faitement rétablis, sans avoir fait usage d'aucun autre remède. Depuis ce mo- » ment la malade a été toujours bien réglée, et a joui de la meilleure santé. »

Scarpa, Lévillé, Demours et alii observationes analogas referunt, quæ probant revocationem fluxus suppressi, unicum et constans adversus hanc ophthalmiam, remedium esse.

Depletiones sanguineæ generales quamvis copiosæ, aut illæ quæ ope hirudinum vel cucurbitularum scarificatarum fiunt, si exordio morbi non instituantur, non semper progressus hujus gradus ophthalmiæ sistunt, qui vocatur chemosis; cum vero casus hic admodum urgeat, ad resectionem partis conjunctivæ tumefactæ, recurrendum est; hæc ocus depletionem localem producit, vel eminentiam

(1) Mém. et observ. sur les malad. de l'œil, pag. 340, obs. 4.

conjunctivæ corneam cingentem, aut solummodo segmentum hujus membranæ ex utroque latere exciditur: anno 1823 excisionem hanc a professore Kluyskens institutam vidi, apud multos ægros chemosi affectos; in omnibus casibus hæc operatio celeriter solamen ægris attulit, ita ut interdum spatio viginti-quatuor horarum, morbus hic gravissimus quidem ophthalmiam levem simularet. Attamen, excisio hæc in ophthalmia chronica purulenta nullo modo est tentanda, quoniam in hac, tumefactio conjunctivæ a procidentia provenit, quæ plerumque ope collyriorum adstringentium curari potest.

Scarificationes quas plurimi chirurgi laudibus extollunt, in nosocomio militari tentatæ sunt, atque egomet sæpius applicavi, ac illæ in nullo casu efficaces fuerunt; contra, irritationes oculi persæpe ingravescebant, et evacuationem parvam tantummodo præbebant, quamvis lotionibus tepidis sanguinis fluxui favebatur.

Præmissis depletionibus generalibus et localibus in quantum casus postulabat, purgantia per quosdam dies adhibita, in scopum alvum frequentiore reddendi, optimum effectum præstant; Boerhaave (1) drastica quidem commendat, ita ut leve animi deliquium inducant, sequenti modo loquitur:

« Purgatio autem debet esse satis violenta, idque si fieri possit ad initium »
 » levis animi deliquii, quod oritur, quando tantus stimulus ad mesenterium adest, »
 » ut omnia liquida cum impetu eo adfluant, et circa intestina moveantur, su- »
 » periores autem partes ita liquantur, ut sufficiens sanguis in cerebrum non »
 » prematur, ut spiritus inde in satis magna copia secerni possint. Oritur tunc »
 » simul oculorum pallor, quem in hoc morbo tanti facit Hippocrates. »

Sed purgantia nequaquam adhibenda sunt, si ventriculus aut intestina irritationis signa efferunt, et cavendum est ne extra modum hæc organa a remediis purgantibus excitentur.

Dum ophthalmia mere symptomatrica est, et a colluvie gastrica aut intestinali dependet, sanguineæ emissiones non modo non utiles, sed contra noxiæ evadunt atque phlegmasiam augent; in hoc casu, præmittitur vomitorium, diætā strictam observet æger, ac potus laxantesumat, ut serum lactis, juscula

(1) Opus citatum, pag. 48.

ex herbis quibus additur, sulphatis magnesiae aut sodae debita quantitas: etiam provocandus est alvi fluxus ope emeto-catharticorum; attamen, si emetica urgenti modo non indicantur, prudenter ab his abstinendum est, quoniam vomendi conatus morbum ingravescent, cum vero eorum actione majori copia sanguis versus caput pellitur, tunc optimo cum successu enemata purgantia, faeces in intestinis crassis contentae evacuando, adhibentur.

Pediluvia calidissima in quantum ab aegro sufferre possint bis de die adhibita, in genere in ophthalmia acuta utilissima sunt, atque optimum praestant auxilium, nullo modo negligendum, ut efficaciora fiant eis addantur sinapis, murias sodae, sapo viridis, etc., et aeger crura ad genua usque immergat.

Vesicatoria ad nucham aut pone aures applicata, laudibus efferunt quidam auctores, et eis magnopere si sunt in ophthalmiis violentis, praemissis nempe depletionibus generalibus ac localibus et regimine antiphlogistico, verum remedium hoc saepius morbum auget, imprimis, si non attendamus ad epocham invasionis morbi, ejus periodum atque ad irritationis statum, oportet ergo ut casus in quibus adhiberi debet, atque illos ubi noxium esse potest, rite distinguamus. Credo vesicantia tantum apud nervosos homines optimos effectus sortiri, in his dolor caeteris inflammationis symptomatibus ordinario praevalet; contra, apud individuos constitutionis biliosae aut sanguineae, vel robustae, observavi, vesicatorium non modo non derivationem salutarem producere, sed saepius stimulum inire generalem.

Antequam exutorium instituamus inflammationis causa apprimè investiganda est, quoniam remedium illud omnino inutile in ophthalmiis ex causa externa ortis; contra, in illis a causis internis productis optime convenit, praecipue, si affectio chronica aut habitualis est. Si causa haec per totum organismum dispersa est, aut tantummodo actionem suam in aliquam corporis partem exercet, exutorium noxium evaderet si ad caput institueretur; nam, hoc modo causa morbi ad hanc partem allicitur, tunc illud ad regionem a capite remotam applicari debet, uti ad partem superiorem et internam brachii, aut inter scapulas. Exceptis his diversis casibus, vesicantia ad nucham vel pone aures applicata optimos praestant effectus: ast, setaceum remedium efficacissimum et heroicum adversus

ophthalmias inveteratas ac rebelles constituit. Illustrissimus Amb. Paré (1) nobis observationem refert, quæ de efficacia divini hujus remedii dubium nullum relinquit.

« Lorsque le séton et les vésicatoires, inquit celeberr. de Wenzel, n'ont » point rempli les indications, on a recours au moxa que l'on brûle sur la » nuque, et qui, dans la suite, produit une suppuration louable. Le cautère, ait » idem auctor, lorsque l'ophthalmie donne le temps de le mettre en usage, est » encore préférable, surtout parce qu'on peut le conserver plus long-temps (2). »

Insuper frictiones ad frontem et tempora ope pommati stibiati institui possunt, earum actio efficax est, atque applicatio minus terret.

Vesicatoria atque setacea, etc., non modo propter effluvium serosum et purulentum productum, utilia sunt; sed hæc, stimulum consuetum, ac modum irritationis inducunt, quo sensim irritatio oculis infixæ, ad aliam corporis regionem artificialiter irritatam transfertur.

Dum ophthalmia curata est, si æger cacochymia aut vitio generali constitutionis affectus est, exutorium apertum servari oportet, ut recidiva præcaveatur.

Inter remedia topica ad oculos applicanda, imprimis numerari debent lotiones frequentes ex lacte tepido, decocto althææ, aut seminis lini, mucilagine psyllii, aut aliis analogis.

Cataplasmata et sacculi a quibusdam practicis laudantur, quamvis hæc e substantiis quæ irritationem oculi imminuere valent, componuntur, morbum necessario pondere suo adaugent, et aerem ab oculis arcent, qui eis maxime necessarius est. Mihi videtur balneum topicum ex liquore mucilaginoso compositum, ope scaphii ocularis, aut spongiæ tenuissimæ decocto emollienti imbutæ sæpius de die oculis applicatum, in hoc casu præferendum esse, atque hoc melius convenire quam penicillum, quo de nocte oculi obteguntur.

Quibusdam in casibus, si dolor vehemens sit, narcotica adhibentur; tunc in oculum guttæ quædam solutionis extracti opii gummosi aut laudanum liquidum sydenhami decocto emoll. mixtæ injiciantur.

(1) OEuvres; liv. 10, chap. 25, pag. 388.

(2) Diction. ophthalmol., tom. 1er, pag. 485.

Dolore sedato, et si æger urigines non amplius experitur, tamen rubor persistit, imo quandoque satis intensus est, ita ut topicis emollientibus indigere videatur: ast illa remedia in prima inflammationis periodo utilia, in secunda noxia evadunt, quoniam tunc vasa conjunctivæ eorum usu nimium relaxantur, atque ophthalmia acuta in chronicam mutatur; tunc emollientibus collyria adstringentia et resolventia substitui debent; hæc, parca dosi primo momento infusioni florum meliloti, aquæ rosarum, plantaginis aut fœniculi miscentur, hæc dosis sensim augetur, prout ophthalmia ad decrementum progreditur; tamen in casibus ubi excisio portionis conjunctivæ facta fuit, irritantia in usum non vocanda sunt, antequam vulnusculum curatum fuerit; nam ea agentia dolorem augent, et observatione compertum habeo, hæc curam longiorem reddere: omnia fere collyria componuntur ex acetate plumbi, sulfate zinci aut aluminis; procul dubio effectus horum remediorum consistit in debellando atoniam vasorum conjunctivæ dilatatorum, atque ita utilissima sunt adversus procidentias quas ophthalmiæ rebelles ac inveteratæ inducere solent. Celeberrimi Goulard (1), Guérin (2) et Coulas (3), curas mirabiles referunt ope aquæ vegeto-mineralis obtentas, cujus efficaciam augebant pro ratione circumstantiarum et morbi indicationum.

In aliquibus casibus cum fructu adhiberi vidi solutionem muriatis cupri ammoniacalis (aqua saphirina), aqua rosarum mixtam, aut interdum puram; sed oportet ut hæc collyria parum sint stimulantia, atque organi sensibilitati accommodata; nam contra, morbum augerent: bis aut ter de die æger guttas quasdam inter palpebras introducere debet.

Medicamina sequentia adversus ophthalmiam laudata fuerunt, atque sub forma collyrii aut pommati a quibusdam auctoribus adhibentur: acetas ammoniæ liquidum, alcohol camphoratus, calomel, sublimatum corrosivum, crocus sativus, crocus metallorum, oxydum cupri viride, antimonium, vitellus et albumen ovi,

(1) OEuvres de chir., tom. 1er, pag. 49 ad 62.

(2) Traité des mal. des yeux, 1769, pag. 11-15.

(3) Mém. de la société roy. des sciences, 1760, tom. pag.

sal ammoniacum, nitras potassæ fusum, lapis divinus, medulla ossium bovis, adeps viperæ, olibanum, mastix, orpimentum, tartras potassæ acidulum, bolus armeniae, tuthia, aloë, fel bovinum, ovillum, lucii, camphora, cornu cervi ustum, etc., insuper incongruum ac supervacaneum foret omnes formulas enumerare, quas Medici primi ævi adversus ophthalmiam laudibus extulerunt, verum quid juvat veteres errores in lucem revocare, et, enim medicina physiologica illos extemplo corrigit; cæterum, quanta impedimenta specificorum ac polypharmaciae amor, progressui praxeos medicæ attulerit, omnibus notum est.

Nonnulli individui remedia quæ sanæ rationi repugnant, in usum vocarunt, Valentin (1) observationem pastoris refert, qui vaccinum stercus oculis uxoris suæ applicaverat, cujus ope ophthalmia fuit curata. Lanzonus (2) ait, hominem ophthalmia violenta laborantem, ope fomentorum ex urina sua compositorum, curatum fuisse.

Remedium quod contra hunc morbum efficacissimum est, referre debeo, nempe unguentum antiophthalmicum Janini, aut illud quod simpliciter ex uno aut duobus granis oxidi rubri hydrargyri et drachma una axungiae componitur, hujus quantitatem ad magnitudinem pisi inter palpebras et globum ocularem bis de die introducat æger: unguentum illud in tribus nosocomiis antea dictis optimo cum successu adhiberi vidi, dum ophthalmia augmentum morbidum sensibilitatis pro causa agnoscat, tunc granum unum opii huic pommato additum, optimum præstat effectum; credo unum aliudve hujus generis unguentum utiliter variis collyriis anteponendum esse.

Hæc fere præcepta generalia sunt, quibus sese restringere debet Medicus in cura ophthalmiæ; inutile est dicere, ætatem, sexum, temperamentum ægri, anni tempora, magnas modificationes morbo inducere, ast sagax practicus pro variis circumstantiis methodum curandi mutare debet.

Quoad ophthalmiam chronicam attinet, si primitiva sit, Medicus diligenter ab ægro causam efficientem avertat. Si autem vigiliæ protractæ hanc induxerint,

(1) Éphém. German. 1795, obs. 85, pag. 186.

(2) Act. phys. méd. Germ., obs. 65, id. 118.

aut si libris impallescat æger, illis renuntiandum est; si vero negotii genus in quo versatur individuus pro causa agnoscat morbus, ei prout circumstantiæ poscant, suadendum est ut vitæ institutum commutet, aut moderate in labore se exercet; si morbus a defluvio vel canitie præmatura superciliarum dependet, in primo casu supercilia artificialia hunc tollunt, in secundo hæc colore tinguntur nigro, atque hoc modo affectio sanatur.

Ophthalmia chronica a vitio interno organi, vel a morbo cujus tantum symptoma est, conservari potest; ut sunt trichiasis, ulcus corneæ, procidentia portionis iridis, etc.; in illis casibus, adversus affectionem essentialem artis auxilia dirigat Medicus.

Cum debilitas causa frequentissima inflammationis sit, quæ post ophthalmiam acutam persistit, ideo collyria, unguenta astringentia et corroborantia in hac utilissima sunt. Contra, si hæc remedia oculum irritant, et æger constitutione irritabili gaudeat, tunc morbus fere perpetuo a causa organo inhærente, nempe ab augmento morifico sensibilitatis dependet; in hoc casu, ad topica sedativa, tonicis juncta, ad vesicantia, et præcipue ad setaceum nuchæ applicatum recurrere debemus; atque eodem tempore remedia interna, qualia sunt cinchona, valeriana etc., ægro propinantur.

Si ophthalmiam chronicam ingens vasorum conjunctivæ dilatatio comitatur, quam auctores varicosam dicunt, hæc, multis in casibus adstringentium et aromaticorum usu diu continuato, cum fructu debellatur; attamen, si remedia illa inefficacia sunt, tunc unica salus in excisione vasorum conjunctivæ dilatatorum quærenda est, ut levis hæc operatio instituat, hæc, ope volsellarum tenuium fasciculus a vasis efformatus sublevetur, et unica vice longitudo excedens ope forcicis incurvati resecari debet, quamvis hæmorrhagia inde nata, primo momento copiosa sit, hæc brevi tempore aquæ frigidæ lotionem mox sistitur, atque collyria tonica curam absolvunt.

Ophthalmia purulenta infantum, et illa ex variolis, gravissimæ sunt, atque contra illas remedia efficacissima in auxilium vocanda sunt a primo invasionis momento, quoniam earum progressus admodum violenti sunt, in his absque deperditionis tempore mittatur sanguis, vel ope lanceolæ; aut hirudines ad tempora, vel pone aures applicari debent. Lotiones frequentes ex aqua tepida,

lacte nutricis, si infans lactens est, aut ex mucilaginosa infusione instituantur, levis irritatio ope eccoproticorum canali intestinali inducitur, qualia sunt syrupus florum persicorum, syrupus rad. rhei, etc.

Periodo inflammatoria transacta, vesicans ad nucham maxime conveniet, imprimis, si morbus ex retropulsione exanthematum capitis ortum ducat; topicis relaxantibus liquores adstringentes substitui debent, qui fluxum imminuunt. Professor Scarpa (1) injectiones frequentes ex aqua plantaginis addita parca camphoræ quantitate, vitrioli et boli armeniae laudat, palpebrarum margines in hac ophthalmia cerato illiniantur.

Ophthalmia ex suppressione, metastasi aut inoculatione blennorrhagiæ orta, gravissima est; symptomata comitantia et circumstantiæ commemorativæ per raro circa diagnosim dubium nullum relinquunt, quocumque modo hæc effectio oriatur, curationis methodus eadem est, modificatio solummodo a symptomatum intensitate dependet, prima indicatio in moderandis symptomatibus inflammatoriis consistit, ad eandem curam antiphlogisticam recurrendum est, qualem pro ophthalmia acuta violenta indicavi; fluxus urethræ statim revocandus est, quamvis plurimi auctores hanc indicationem non urgentem esse, credunt; in eum scopum in urethram, injectiones emollientes et oleosæ injiciantur, ad perinæum cataplasmata applicentur, atque illa omni secunda hora renovanda sunt. Celebrerrimus Larrey (2) et alii auctores blennorrhagiam denuo inoculare, aut injectionem alcalinam injicere commendant, aut in hunc canalem candelulam (bougie) introducunt, quibus auxiliis quidam chirurgi cum fructu utuntur, quod ultimum a clarissimo professore Kluyskens adhibetur.

Prognosim ophthalmiæ internæ gravissimam esse ex eo patet, quod quamvis optima curationis methodus fuerit instituta, hæc, sæpius cæcitatem inevitabilem pro sequela habeat; atque oculi destructio magnopere timenda sit, curatio ejus ab illaque ophthalmia interna violenta poscit, parum differt; attamen, remediis generalibus magis insistendum est, quoniam globi ocularis inflammatio nunquam affectio mere localis sit; symptomata turbas generales organismi indicantia, hanc perpetuo

(1) *Traité pratiq. des mal. des yeux*, tom. 1, pag. 275.

(2) *Mém. de chirurg. militaire*, tom. 1, pag. 215.

comitantur , specialiter ad venæ sectiones generales copiosissimas recurrere debemus , depletiones locales accessoriae tantum fiunt , ac in scopum evacuationis habitualis suppressæ vices implendi adhibentur ; diætam strictam observet æger , ac in cubiculum obscurum collocari debet , atque præceptis de ophthalmia acuta gravi superius expositis , subjiciatur.

Si ophthalmia ex metastasi irritationis rheumaticæ vel arthriticæ oriatur , quamvis hæc perraro observatur , actio systematis dermoidei et exhalatio cutanea concitandæ sunt , aut arthritis ad sedem suam revocari debet , ope brevioris subuculæ ac subligaris ex panno laneo confectorum , aut potuum sudorificorum , pediluviorum ex sinapi compositorum usu : atque sex aut octo hirudines ad pedem , aut vesicatorium ad partem a loco irritato remotam , etc. , applicentur.

Ophthalmiam ex quocunque vitio generali natam admodum pertinacem esse , et nisi remediis huic vitio adaptatis non sanari posse , compertum habemus ; hanc ophthalmiæ varietatem signa manifesta inflammatoria non comitantur , ac nunquam gradum chemosis acquirit , ordinario affectiones sunt chronicæ ut illæ a quibus dependent , sub hoc respectu consideratæ topicis astringentibus , plus minus efficacibus tractari debent , atque eodem tempore remedia generalia quæ contra hos morbos laudantur , adhibenda sunt.

Inter illas ophthalmiæ varietates , hæc , quæ ex diathesi scrophulosa oritur , sine dubio frequentissima atque pertinacissima est , multis in casibus artis auxilia inefficacia sunt , fastidiosum foret omnia consilia superstitiosa enumerare , quæ ignorantia et credulitas in lucem protulerunt , ad ophthalmiam hanc , cum vitio ex quo nascitur , debellandam ; ast , hoc tempore meliora edocti sumus , atque populi credulitas , cum tenebris sanam rationem obscurantibus , evanuit.

In genere observationes probant ophthalmiam ab omnibus causis ægro debilitatem inducentibus exasperari , unde explicare possumus successus quotidianos quos præparata ferri , antimonialia , adstringentia , alcalina , mercurialia , murias barytæ , et imprimis iodum contra hunc morbum præstant.

Ægro concedantur alimenta succi plena , aromatica ac concoctionis facilia , parca quantitate vini purissimi utatur , balnea marina , frictiones ope panni lanei vaporibus aromaticis imbuti , etc. , optimum effectum sortiuntur. Exutorium

semper apertum servari debet. Pomatum antiophthalmicum, collyria et unguenta ex acetate plumbi præparata, sulphas zinci, ipsaque aloë cum fructu adhibentur.

Observationes testantur per sæpe diathesim scrophulosam, sæpius ac ophthalmiam inde natam sua sponte pubertatis tempore sanari; atque plurima exempla hujus ophthalmiæ post vaccinationem curatæ observata fuerunt.

Medicus mihi familiaris, anno 1823, per plures menses absque ullo successu Franciscum Mèlard, operarium et Ludovicum Gerard, machinarum studiosum Gandæ habitantes tractabat; cum optimos effectus ab usu iodii forma frictionis in multis affectionibus scrophulosis vidissem, ei suasi ut ad illud remedium confugeret; et quoniam in axilla vasa lymphatica numerosa exstant, atque color in hac regione magnus est, ac pori admodum dilatati sunt, ideo absorptio in hac parte magis viget, in scopum experientiam instituendi locum hunc selegimus, ac jussimus ægrum ut mane et vespere unguenti ex iodii gr. xvi et uncia una axungiae compositi, quantitatem ad magnitudinis cerasi applicaret, ægri lotionibus ex aqua frigida, pura utebantur; duodecimo die vero elapso, primus, et decimo quinto secundus, in integram sanitatem fuerunt restituti.

Facile concipio duo hujus generis exempla (nemo quod sciam de illo puncto scripsit) nullo modo caput praxeos constituere posse; ast, nova experimenta tentanda sunt, erga remedia adversus hunc morbum laudata, in pluribus casibus successibus practicorum impedimentum afferunt, ita ut nullum quidem rejiciendum, et neque credendum est quod casus existant in quibus unum remedium exclusive aliis anteponendum est.

Curationis methodus ophthalmiæ scorbuticæ eadem est quæ scorbutus exigit. Præcipue in hoc casu ab omni depletione abstinendum est, nocent etiam topica relaxantia; remedia generalia, scorbutica nempe et tonica fortiora, regimen tonicum, atque topica adstringentia in usum vocanda sunt.

In ophthalmia syphilitica, que tanquam symptoma syphilidis confirmatæ considerari debet, inflammatio fere nulla est, et hæc varietas nullo modo regimine antiplogistico indiget, statim remedia antisiphilitica, et topica mercurialia, sub forma collyrii vel unguenti, adhiberi debent.

Cullen (1), in hoc casu, optimo cum effectu unguentum citrinum pharmacopæ Edimburgensi adhibuit, cui addebat triplicem quantitatem axungiae recentis: Professor Scarpa (2) observavit pommatum antiophthalmicum Janini eundem præstitisse effectum.

Si ophthalmia ex retrocessione trichomatis, herpetis, scabiei aut cujuscumque eruptionis cutaneæ oriatur, statim artis auxilia invocanda sunt, ut exanthema ad sedem revocetur, quam obsidebat, priusquam inflammatio ocularis orta fuerit.

Clarissimus Alibert (3) plures casus metastaseos hepatis ad organa visus refert, adversus quam hirudines et vesicatoria frustra adhibita fuerunt, herpes ope setacei ad nucham fuit revocata: et tamen ophthalmia in eodem fere statu persistebat, quod pertinaciam hujus varietatis satis probat.

In casibus quibus herpes aut scabies debellari debent, depurantia, alterantia, infusiones e cichoriis confectæ, præparata sulphuris, antimonialia et sudorifica, vario modo prout casus postulant, mercurialibus juncta adhiberi debent, et eodem tempore topica sulphurata eum fructu adhibentur. Janin (4) plures observationes refert, ubi sulphur, sub forma collyrii, oculis applicatum optimos præstitit effectum; credo tamen, hanc substantiam axungiae mixtam, sub unguenti forma, potius convenire.

Priusquam huic capiti finem imponamus, non inutile existimo animadvertere, quod observationes testantur, ophthalmiam chronicam, cujuscumque sit speciei, sæpius optimam curationis methodum eludere; et quod in quibusdam casibus hæc, sub remediorum usu ingravescat: his etiam adjungere debeo, observata practica probare, quod si oculi pluries affecti fuerint, sæpius ad ophthalmiam contrahendam dispositi maneant quæ minima causa evolvitur; plurimi practici recidivas timentes, lotiones frequentes ex aqua pura, frigida, cui adduntur guttæ quædam alcoholis aut aquæ coloniensis, commendant.

(1) Secundum Scarpa.

(2) Opus citatum, pag. 295.

(3) Dict. des scien. méd., tom. 8, pag. 24, 32, 33.

(4) Opus citatum.

PARS SECUNDA.

DE OPHTHALMIA QUOAD EPIDEMIAM.

Auctores plurimi referunt ophthalmiam variis epochis epidemiæ grassatam fuisse, id est ipsam accidentaliter multos aggressam esse individuos, effectu causarum regioni, quam inhabitabant, haud inhærentium, vel causis morbificis, quas hæc regio occultare potest, unius momenti activitate auctis.

Observatione constat, idque in controversiam non adducitur, aerem atmosphericum locum præbere posse ophthalmiæ epidemicæ, non solum qualitatibus ejus physicis, ut temperie, seu frigida, seu calida, humiditate atque motus ejus velocitate, præcipue quum harum modificationum quoque tempore plus minusve longo perstat, aut subito sibi invicem succedunt; sed et proprietatibus peculiaribus quas certis in circumstantiis induit. Sæpius enim visum fuit, in morbis catarrhalibus epidemicis, causa affectionem pulmonum, ventriculi aut intestinorum determinante, ophthalmiam plus minus intensam, iisdemque charactericis insignitam provocari; et notum habemus, quum constitutio quædam atmospherica diu permansit, certa organa disposuisse ut subsequente constitutione, præ cæteris afficiantur, et quæ de causa mutationes atmosphericæ annique intemperies tantus epidemiarum catarrhalium fons, tantum in membranam adnatam non sævirens, quantum in alias textus mucosi partes? Tunc animadversum fuit theoria facile explicandum phænomenon. Quod, quum membrana mucosa intestinalis afficeretur, fluxus dysentericus oriretur, solutio ophthalmiæ celerrime perficeretur. « Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripi, bonum, dixit Hippocrates (1). » At observarunt, affecta mucosa apparatus respiratorii, aut serius aut minus complete morbum emendari.

(1) Sect. 6, aphor. 17.

Epidemice grassans ophthalmia circumstantiis quibus specialibus, mirum in modum increescere valet: ita illi propagandæ favent artes quædam in quibus qui illas exercent individui, frequenter injuriis externis exponuntur, expositio seu situs iniqui habitationum in locis humilibus humidisque ut v. g. secundum aquas stagnantes, in locis paludosis, etc.

Inter auctores qui ophthalmias epidemicas observarunt, Doctor Clerc (1) refert illas in regione Ukrania (in Russia) frequentes esse; doctiss. Lepecq (2) ophthalmias epidemicas Callidobeci (in Gallia) annis 1774, 75, 76 et 77, se observasse asseret; illustriss. Stoll (3), narrat post magnos solis fervores Vindebonæ (in Austria) regnantis primis quindecim diebus mensis septembris 1779, abundantem cecidisse imbrem, quem vehemens plurium dierum ventus subsequutus ophthalmiæ serosæ maxime communi, id est, epidemicæ ansam præbuit.

In dissertatione quam anno 1787 Doctor Wilser (4), de hoc, publice edidit plurimæ quoque ophthalmiarum epidemicarum observationes leguntur.

Refert celeberr. Richerand (5), se fere toto anno 1803 hiberno magnum epidemicarum ophthalmiarum naturæ catarrhalis numerum Parisii observasse. En ejus verba:

« Les paupières engorgées étaient autant édémateuses qu'enflammées, la » rougeur pâle, les douleurs vives et cuisantes. Les topiques semblaient n'avoir » aucune influence sur la durée de cette ophthalmie épidémique; on prescrivait » les boissons adoucissantes et pectorales, parceque la constitution catarrhale » était tellement dominante, que toutes les membranes muqueuses, en contact » avec l'air, étaient à la fois, ou successivement atteintes. »

Doctissimus professor Kluyskens, erga ophthalmiam epidemicam observatam, sequentia dixit:

« Dans le printemps de 1803, il régnait en Belgique, et surtout en Flandre,

(1) Med. veri amat., 1764, pag. 212.

(2) Coll. d'obs. sur les mal. épid., tom. 1er, pag. 182.

(3) Méd. pratiq., tom. 2, pag. 76-80.

(4) Dissert. de ophth. épid., Stuttg., 1787.

(5) Nosog. chirurg., tom. 2, pag. 64.

» une ophthalmie qui parut épidémique, et, affectait un si grand nombre d'habitants qu'elle fut appelée maladie à la mode.

» Cette ophthalmie s'était d'abord manifestée à Paris, dans le mois de février, et elle y fit tant de progrès, qu'avant la fin de mars, quand elle disparût, les $\frac{9}{10}$ des habitants en avaient été pris.

» Elle affectait rarement tous les habitants d'une maison à la fois, mais elle passait de l'un à l'autre.

» Souvent elle était liée et alternait avec la grippe ou l'influenza, autre maladie qui l'avait précédée, et qui régnait encore. L'invasion avait ordinairement lieu vers le soir, précédée par un sentiment de lassitude dans les yeux et d'une démangeaison qui paraissait devoir être attribuée à la présence d'un corps étranger. Le lendemain matin ces organes étaient très-enflammés et les paupières gonflées; l'inflammation affectait d'abord un oeil, et le lendemain à la même heure, presque toujours l'autre oeil s'enflammait aussi, malgré toutes les précautions qu'on pouvait prendre.

» Dans quelques cas, il y eut douleur de tête et fièvre; mais en général les symptômes inflammatoires déclinerent et disparurent presque dans les 24 heures.

» Les récidives étaient assez fréquentes, et, là où elles avaient lieu, les yeux restaient pendant long-temps faibles et dans un état très-irritable.

» Cette maladie n'a duré à Gand et ses environs, que pendant cinq ou six semaines, et n'y a laissé aucune trace de son existence (1). »

A Doctore Laverine (2) refertur ophthalmiam epidemicam fuisse in Insula Albana mensibus martii, aprilis, maii et junii uti et Vicentia (in Italia) ipsique variationes atmosfericas locum præbuisse.

Plurimos citat Plouquet (3) auctores qui ophthalmias epidemicas observarunt. Post tempus pluvium, æque ophthalmia epidemice grassare valet. Ita et a

(1) Dissert. sur l'ophth. contag., 1819, pag. 30 et 31.

(2) Relat. d'une ophth. épid., etc., insérée dans le j^{al} gén. de méd., octobre et novembre 1811.

(3) Litter. méd. digest., Tubingæ, tom. 3, pag. 223.

Dominis Dormagen et Verstraete, Indiarum Orientalium ducibus regisque nostri beneficiariis (capitaines pensionnés) notum habeo , in Batavia , Banka , Sumatra et Samaran , annis 1818 , 20 et 22 observatam fuisse ophthalmiam epidemicam , quæ post copiosam hisce in locis tempore quatuor , quinque aut sex mensium pluviam , regnavit , atque cives promiscue , et milites adoriens , pulchro vere evanuit.

Ait et professor Scarpa (1) ophthalmiam epidemicam produci posse intemperie anni (saison) :

« Parmi ces ophthalmies aiguës bénignes , inquit ille vir , spécialement épidémiques par intempérie de saison , il en est de si légères , que le stade inflammatoire , en lui-même , très-doux et court , passe promptement sans qu'on l'observe. »

A plurimis Medicis epidemica habita fuit , atque vicissitudinibus atmosphericis dependens , ophthalmia qua milites nostri afficiuntur , quæque in Belgia , ab anno 1815 regnat , difficile admodum intellectu est , quomodo sano cæterum ingenio præditi , hocce adhuc tempore similem admittere possint hypothesim ; hanc enim ita destitutam esse basi , ut ne levissimam quidem investigationem sustineat , minima ostendit mentis attentio.

Ut refutem , sat mihi erit varias allegare circumstantias , quas nunquam omittere debuissent , quæque sine dubio eorum mente summe dignæ erant , antequam suam in tanti momenti re sententiam dicerent , scilicet : omnes ophthalmiæ epidemicæ , quas auctores a temporibus divi medicinæ patris ad nostrum usque tempus observarunt , ut plurimum spatium regionum ubi grassabantur , summe limitatum occupabant , omnes promiscue hominum classes afficiebant ; atque post menses aliquot , mutato tempore , evanescebant ; dum , contra , ophthalmia falso habita epidemica , quæ modo tam crudeli in exercitum inferioris Germaniæ (Pays-Bas) sævit , quæque nonnisi in locis ubi degunt milites , observatur , jam a decem annis perstat , ab invasione parcenti fœminis , pueris , militumque parentibus , verbo cæteris hominum ordinibus , ac si genio electivo hancce ophthalmiam præditam diceres.

(1) Opus citat. , tom. 1er , pag. 256.

Mens nobis non est inficias ire, quod in nostro regno ophthalmiæ epidemiæ existerint a tempore ordinationis nostri exercitus quibus, ratione suæ conditiones, milites facilius quam reliqui cives, afficiebantur, sed tantummodo sustinemus impossibile omnino esse, ne dicam ridiculum atque absurdum; morbo oculari quo exercitus noster, ab anno 1815 laborat, similem characterem attribuere.

Alii Medici qui ophthalmiam militum epidemicam quoque dixerunt, non variationes atmosphericas, sed depravationem accusarunt aeris in locis, ubi catervatim degunt individui, uti in contuberniis (casernes), nosocomiis, carceribus; hic aer eorum opinione, moleculas naturæ peculiaris continet.

Sic lugendo fato falsa succedere veris, et, quod magis mirum, errorem perstare, veritatem aliquando, apparente errore, illico effugere videmus.

Quam hypothesim ut repugnem maxime utile duxi ipso doctoris Seutin (1), cujus hacce in re, opinionem amplectimur verba referre :

« Un air vicié, inquit ille vir, chargé de molécules hétérogènes, produira » plutôt des pneumonies ou autres affections graves des principaux viscères, » que l'inflammation des globes oculaires, les organes de la vue, étant moins » sensibles à l'impression d'un air infect que ceux qui servent à la respiration » ou à toute autre fonction importante.

» En outre, il sera permis de leur demander, pourquoi cette ophthalmie » nouvelle n'existe que depuis 1814? Pourquoi nous ne la connaissons pas » avant cette époque? Pourtant il y a eu auparavant des encombrements dans » les hospices, dans les casernes, dans les prisons, etc. J'objecterai ensuite, » que les lieux destinés à recevoir une grande réunion de personnes sont aujourd'hui mieux distribués, mieux situés, mieux aérés et mieux entretenus » depuis que les sciences ont fait des progrès, et que l'hygiène publique est » mieux entendue et observée.

» Les casernes de cette ville (Bruxelles, et tanta quidem de cæteris regionis, » contuberniis dicere possumus), étaient occupées avant 1814, par une garnison française, laquelle parfois était très-forte, et pouvait alors y trouver

(1) Considér. sur l'ophth. de l'armée des Pays-Bas, pag. 6 et 7.

» à peine un logement suffisant ; comment donc l'inflammation des membranes
 » visuelles ne se manifesta-t-elle pas à cette époque , comme elle le fait au-
 » jourd'hui que les troupes y sont en plus petit nombre ? Ce serait en vain
 » que l'on prétendrait que les moyens de propreté et d'aération des salles y sont
 » bien moins observés , car il serait facile de démontrer le contraire.

» Lorsqu'en 1813 et 1814, les hôpitaux français étaient surchargés de malades ,
 » en résulta-t-il des ophthalmies dans ces asiles où l'air était manifestement
 » vicié ? Non , mais des gastro-entérites intenses avec affection pulmonaires ou
 » cérébrales, appelées typhus. »

DE OPHTHALMIA QUOAD CONTAGIONEM.

Licetne , in præsentī statu nostrarum notitiarum , inter rationes ophthalmia
 propagantes atque multiplicantes admittere contagium ?

En quæstio cujus solutionem expedire conabimur.

In historia medicinæ , plurimæ nobis de natura quarumdam ophthalmiarum
 contagiosa , traduntur relationes ; inter antiquos , hujus opinionis videtur esse
 celeberr. Galenus , aiens :

« Et quidem quod aeris pestilens status febrem afferre consuerit , nemo sanæ
 » mentis dubitavit sicuti ut pestilenti morbo laborantium conversatio periculosa ,
 » ne inde contagium contrahatur quemadmodum ex scabie et lippitudine (1). »

Immortalis Boerhaave naturam contagiosam ophthalmiæ quoque admittebat ,
 at hanc transmissionem per sympathiam fieri credebat. En ejus verba :

« Si quis subito videat hominem , cujus limbi palpebrarum sunt inflammati ,
 » coccineo colore fulgentes , et oculi simul tales sunt , lacrymæ inde distillant ,
 » ejus oculi etiam inde læduntur , nec ullus est qui hoc non sentiat (2). »

Quasdam ophthalmiæ contagiosæ refert observationes doctor Wedel (3) , in
 dissertatione quam ad hoc publice edidit.

(1) De different. febrium , lib. 1 , cap. 2.

(2) De morbis nervorum , tom. 2 , pag. 512.

(3) Dissert. de ophth. contag. , Jenæ , 1684 , pag. 12.

Describit Lanzoni speciem ophthalmiæ contagiosæ quam Ferraræ (in Italia) , observavit. Sequentibus utitur verbis :

« Lippitudinem solo intuitur contrahi scripsit Bajot Codronchius , de morb. »
 » venef. , lib. 2 , cap. 2 , quod idem ego (Lanzosi) pluries observavi et præ- »
 » sertim anno 1722 , dum maligna quædam influenza ophthalmiarum hic »
 » Ferrariæ aborta fuit , ita ex uno tantum , qui lippitudine laboraret , ejus tota »
 » familia brevi ophthalmica facta fuerit ; imo , non tantum familiares et cives , »
 » sed extraneos etiam ac hospites affecerat , ut peregrinos per solam noctem in »
 » hospitio morantes sæpe invaserit et qui sanus venerat , lippus decesserit (1). »

Magnum auctorum ophthalmiæ contagiosæ exempla referentium numerum colligit Plouquet (2) ; sed affectiones hæ tanquam effectus mutationis aeris aut temporis , temperiei peculiaris anni aut morbi cujusdam regnantis , cujus sæpe vel sequelam vel complicationem sistebant , considerata sunt. Nam omnes non nisi spatium summe limitatum in regione occupabant , atque post menses aliquos , mutato tempore aut tempestate , evanescebant.

Inter recentiores , magnus primi ordinis in Italia et Anglia practicorum numerus naturam contagiosam ophthalmiæ sic dictæ Egyptiacæ libenter admittunt. Hic morbus actione ejusdem causæ plurimos adoriens individuos , exercitus Gallorum Medicis epidemicus quidem non autem contagiosus visus fuit. Celeberr. Desgenettes , Larrey , Bruant aliique Medici Galli , hujus (contagii) nullum in libris quos de hoc morbo conscripserunt , mentionem faciunt.

» Le docteur Mongiardini , inquit Jourdan (3) , lui supposa le premier ce »
 » caractère en 1801 , et , l'année suivante , le docteur anglais Edmonston , mar- »
 » cha sur ses traces. Mongiardini ayant observé la maladie , à Chiavari , soutint »
 » qu'elle y avait été apportée par des marins venus de Livourne , et que , dans »
 » cette dernière ville , elle tirait son origine d'un bâtiment parlementaire nou- »
 » vellement arrivé d'Égypte , et portant un transport de prisonniers français.

(1) Acta natur. curiosor. , vol. 1 , observ. 41.

(2) Litter. med. digest. , Tubingæ , 1809 , tom. 3 , pag. 225.

(3) Opus citat. , tom. 37 , pag. 419 et 420.

» En 1804, le docteur Penada écrivit qu'il avait observé, à Padoue, 4 ans
 » auparavant, une ophthalmie contagieuse, tout-à-fait semblable à celle d'Égypte.
 » L'apparition de la maladie sur plusieurs points de l'Italie, à Vincence, à
 » Ancône, dans l'île d'Elbe, à Malte, en Sicile et jusque dans les îles Britan-
 » niques, contribua beaucoup à répandre cette doctrine, qui fut défendue avec
 » chaleur par Vetch, Macgrégor, Brigges, Cimba, Vasani, Farrelli, Omodei,
 » Scarpa, etc.; une foule d'écrivains italiens et anglais témoignent que la maladie
 » se développa, soit en pleine mer, soit dans des îles, soit dans diverses provinces
 » du continent, au milieu de régiments anglais, partis en bonne santé d'Égypte,
 » mais qui comptaient plusieurs soldats atteints de l'affection. »

Hac probabiliter opinione, quæ opinio erat plurimorum hujus epochæ Medicorum, ductus est Scarpa, ut belli ministro regni Italici epistolam decima tertia mensis novembris 1813, dicente doctore Jourdan (1), mitteret, qua ipsi denuntiaret ophthalmiam, quæ hoc anno, in milites sextæ cohortis peditum Italorum, Anconæ agentium sæviebat, contagiosam esse, militesque contuberniis mutari atque cautelis in peste usitatis uti debere.

His eo libentius fidem adhibemus, eximius quod hic ille professor nullam de ophthalmiæ contagiosæ natura in summo suo de morbis oculorum tractatu practico, mentionem faciat.

Attoniti animadvertimus omnes contagii fautores minimam magni tamen ponderis circumstantiis locorum dispositiones (localité), atque anni temporis attentionem præbuisse. Omnes fere in controversias mere theoreticas abeunt, ut possibilitatem contagii explicent, antequam certiores se faciant utrum revera existat.

Dolendum est homines sæpe pronos esse ad utendum proprio ingenio, quam sensibus suis observandum.

Contagionis ophthalmiæ causa materialis fontem perennem hypothesium fautoribus hujus doctrinæ suppeditavit. Plurimi mirissima excogitarunt ut explicarent quomodo contagium locum habere posse conciperent. Contendit Vasani, secundum Jourdan (2), se in materia puriformi ex oculis inflammatis fluente,

(1) Opus citatum.

animalcula vidisse infusoria quæ pro vehiculo contagii habet. Similem doctrinam per ridiculam refutatione dignam non esse, facile intelligitur.

Ausi sunt alii proferre ophthalmiam per sympathiam propagari posse, ideoque solam et per aliquot tempus continuatam oculorum ægri intuitionem sufficere ut morbo illo afficeremur. Certe sequentem Ovidii versum legerant :

Dum spectant oculi læsos læduntur et ipsi (1).

In hac sententia morali multum sine dubio abest, ut de contagione ad medicinam spectante poeta cogitarit.

Probat D. Edmonston sese quoque credisse ophthalmiam posse per sympathiam transmitti, quum ait :

« La simple inspection de l'œil d'une personne qui était affectée de la maladie » semblait suffire pour la produire dans une autre. Il y avait plusieurs exemples » curieux, et non équivoques, de cette affection sympathique ; un entr'autres » mérite d'être rapporté : deux sergents venaient le même jour à l'hôpital, se » plaignant du mal d'yeux ; l'un d'eux avait été affecté trois heures avant qu'il » fut fait quelque remède, et une heure avant de s'être présenté à l'hôpital, il » avait prié son ami de regarder dans son œil ; l'autre avouait et même déclai- » rait que, pendant qu'il regardait l'œil de son camarade, il sentit une douleur » dans le sien, et quoique une seule heure se fut passée depuis le moment » qu'il avait éprouvé la première sensation incommode, la conjonctive était déjà » engorgée de sang, et l'écoulement séreux avait lieu (2). »

Qui hanc hypothesim propugnarunt, in aliam non minus caducam atque manem inciderunt ; ophthalmiam transmitti supponunt, ope subtilissimorum miasmatum, quæ sub sensus nostros cadere non possunt ; quæque, ut aiunt, ex oculis ophthalmia affectorum prodeunt, in aerem ambientem defluunt, atque tunc per contactum cum membrana mucosa oculari individui sani, ophthalmiam gignere valent.

Medici plures eodem modo ophthalmiam in nostro exercitu regnantem propagari contendunt. Dominus de Courtray, ab aliquo tempore, in equitum

(1) De remedio amor., édit. 9, vers. 615.

(2) Treatise on the var. and conseq. of ophth., Edinb., 1806, pag. 15.

(hussards) agmine chirurgus primæ classis, hujus hypothesios fautor summus erat. Non autem atque nostri commilitones subridere coacti fuimus, quum videremus quam timide oculos, militum ophthalmia affectorum examinaret; nobis suadebat se tum temporis sæpe titillationes in suis experiri; quum vero tempore prælectionis (visite) iterata manu oculos fricaret, necessario rubescerent quumque continuo contagione præoccupatus foret nil ultra requirebatur, ut sese sic dictis contagiosis ophthalmiæ miasmatibus infectum crederet.

Frustra illi observatum erat ab anno 1821, a quo tempore, unus nostrum alumnus internus nosocomii militaris erat, nullum existere exemplum individui qui in ipso noscomio ophthalmia affectus fuerat; (quoad levem ejus oculorum rubedinem, illud nullæ probationis erat;) cæterum et quod ipse non ignorabat, levissimum in statu naturali supra palpebras affricatum sat esse, ut sanguis majori abundantia in vasa capillaria conjunctivæ impellatur, atque levis in ejus oculi observabilis rubedo producat. Frequentes adhibitæ fuerunt lotiones, necnon parum abfuit quin ad hirudines recurreret.

Idem Medicus carceris militaris curæ præpositus, ibi annis 1823 et 1824, plures jussit fieri fumigationes in eum scopum, ut miasmata ophthalmico-contagiosa quæ, uti aiebat, in muris aut suppellectibus carceris nidulabant, destrueret. At non solum hæc miasmata non extinxit, atque morbum rarissime ibi observandum, prævenit; verum etiam oppositum fumigationes hæc nactæ sunt effectum. Nam post talem operationem, duodecim homines qui ab aliquo tantum tempore in carcere jacebant, agressa est ophthalmia.

Observandum hosce eosdem individuos jam per plures menses eidem causæ prædisponenti, de qua brevi dicam, fuisse submissos.

Neminem fugit prof. Kluyskens, hisce dictis miasmatibus ophthalmicis fidem quoque adhibuisse. En ejus verba:

« Elle (ophthalmia) se propage évidemment par un principe contagieux » spécifique, transmis au moyen de l'air infect engendré par des émanations » humaines dans les chambres qui servent de logement aux soldats, et où ils » sont trop accumulés relativement à l'espace (1). »

(1) Opus citatum, pag. 40.

Nullatenus existentiam miasmatum ophthalmico-contagiosorum admittere possumus et persuasum habemus inflammationem ocularem tali modo propagari non valere. Nam, si secus res se haberet, et sponsæ puerique militum et alii individui quibuscum semper commercium habent veluti popinarii, contuberniorumque vicini et præcipue Medici militum, qui plerumque organa ophthalmia affecta tam prope intuebantur atque examinabant, a contagione immunes non mansissent. Attamen, horum nullum, ni fallor, adorta est ophthalmia.

Præterea, in nosocomiis militaribus, ophthalmici omnes in iisdem cubiculis degunt, et quod dolendum in illis sæpius majori numero cumulantur; tunc sane nullius ædificii aer magis istis dictis miasmatibus onustus est, et tamen experientia probatum est, probaturque adhuc quotidie quemque impune ingredi! Nos atque commilitones nostri 15^{ies} aut 20^{ies} de die sæpiusque de nocte in illa cubicula penetravimus, in quæ non sine metu introibant, et Kluyskens et Decourtray et Willems.

In hisce diu noctuque, valetudinario præfecti constanter manebant, præcipue quum excubias agerent, et tamen nunquam ullus ex nostris minima oculorum affectione laboravit.

Cives academici, quos discendi cupido ad nosocomium militare ducebat, ophthalmicorum parentes et amici quotquot ipsos invisuri aderant, sine majori periculo æque ac nos fecerunt. Felices nos fuisse, quibus pepercerunt molculæ illæ morbificæ confitemur.

Quoad contagionem en quid Delemarre quondam chirurgus primæ classis, ait :

« J'ose l'affirmer qu'il est peu de médecins de notre armée qui, après avoir observé cette maladie avec soin, la croient de nature contagieuse.

» Quant à moi, je puis citer des faits qui ne me laissent aucun doute sur le contraire. Dirigeant le service de santé, à Ath, en 1817 et 1818, j'y ai continuellement traité 20 à 35 ophthalmistes dans un petit hôpital, qui à peine pouvait contenir 45 hommes, et pendant le cours des deux années un seul individu en fut atteint dans le local même. Si l'on considère que l'établissement était formé d'une maison particulière, il paraît incontestable que, dans

» le cas de contagion, l'ophthalmie eut dû se répandre parmi les individus que
 » la circonscription du local ne permettait nullement de séparer, et où je me
 » trouvais souvent dans la nécessité de loger les ophthalmistes les moins graves
 » avec d'autres malades.

» Nombre d'exemples pareils, qu'il me serait facile d'ajouter à celui-ci, ayant
 » fait naître mon opinion, m'oblige d'y rester jusqu'à ce qu'on me prouve
 » qu'elle est fausse (1). »

Dominus Vansevendonck, qui et observandæ et tractandæ sæpe contuberniis
 ophthalmiæ militum occasionem a decem fere annis nactus est, mihi asseveravit,
 se nunquam supervenientem uno temporis puncto vidisse ophthalmiam duobus
 lecti sociis, nec ipsam effecto altero alteri inter curam communicatam fuisse.

Qua observantia nostros colemus professores, ea nos silentio præterrere cogit
 plurimas circumstantias ad sic dictum ophthalmico-miasmaticum contagium spec-
 tantes, quæ in nosocomio militari, eo tempore quo professore Kluyskens, ægros
 observabat, nobis præsentibus locum habuere.

Sat sufficienterque probatum esse putamus moleculas miasmatico-contagioso-
 ophthalmicas non existere, nec tali modo ophthalmiam communicari posse. Jam
 examinanda supersunt in quo ophthalmiæ contagium consistat, et quo modo
 propagari possit.

Jam facta, ut ipsemet collegi, quam accurate atque fideliter possim, scri-
 bam. Inter hæc unum est quod homines magni interest, scilicet hanc oph-
 thalmiam, quum inchoat aut levis est, nullatenus contagiosam esse; idem est
 dicendum quum versus finem vergit, quia tunc lacrymæ materiesque secretæ
 omnem exuere acrimoniam. Fluxum qui in ophthalmia locum habet considero
 uti blennorrhagicum qui in initio et versus finem, benignus omnino est atque
 blennorrhagiam producere non valet.

Ne familiaribus vulgaris multitudinis suam falsis speciebus sententiam stabi-
 lientis erroribus imbuar, dissimulandum mihi non est in memetipso me expe-
 rimenta instituisse quam maxime fortia, quæ meam considerandæ ophthalmiæ
 rationem plene confirmant.

(1) *Observ. pratique sur l'ophthalmie.*

Ecquis in medicina, quæ tam utilis humanitati scientia est, diligendo, imo suæ sanitatis periculo, veritatis occasionem negligeret?

Ita ex oculo militis ophthalmia inchoante seu levi laborantis desumptum pus in meum (oculum) stillavi; idem feci cum pure ophthalmiæ declinante et tamen ophthalmia affectus non fui.

Alia hujusmodi facta, et quæ æque meam videndi rationem confirmant, adhuc proferre possum; plurimi milites quos, si necessitas esset, nominare possem aperte mihi confessi sunt se, quum suos plus minus ægrotantes invisendi parentes denegata potestas foret, ad extremam confugisse viam, id est, serum, quod ex oculis suorum commilitonum in contuberniis ophthalmia incipiente laborantium fluebat, in oculum suum instillasse in eum scopum, maxime sine dubio damnando, ut sibi morbum hunc inocularent, atque ita qui ophthalmicis concessus est favor suos petendi penates cum integris stipendiis, tempore duorum triumve mensium sibi quoque concederetur.

Duos tantum fuisse mihi declararunt quibus levis oculi rubedo advenerit, quæ postero die lotionibus aquæ frigidæ disparuit.

Nonne post similia facta concludere licet, ophthalmiam, non nisi certis in circumstantiis gradum acquirere ab individuo et ad individuum transmitti posse?

Tum e conjunctiva et glandulis meibomii humor quidam abundans, spissus, flavo-subviridis et acris secerni novimus; in acrimonia hujus humoris qui, in contactum cum conjunctiva positus admodum corporis heterogenei irritantis agit, residet contagium.

Jubet me ratio fidem adhiberi, ophthalmiam inoculatione hujus materiæ determinari posse. Revera quoniam genas, secundum quas defluit, corrodere et sulcare valet, non dubito quin membranam mucosam oculi irritare atque inflammare possit.

Excessus incitabilitatis membranæ oculo-palpebralis, apud nostros milites cujusque causæ capite sequenti indicabantur, eam consequenter ad accipiendam principii hujus morbifici impressionem aptiorem reddit.

Etenim, quamvis a tempore quo in nosocomio militari dego, nullum certum atque testatum factum hujus modi propagationis ophthalmiæ allegare possim, nullatenus dubito qui plurimi milites, suos digitos materia acri e conjunctivis

inflammatis secreta imprægnatos, imprudenter ad oculos ferentes, sibimet morbum hunc inocularint.

Quorundam auctorum experientia in subsidium hujus assertionis adhuc veneant, cui observationes a professore Chaussier collectæ, æque favent. Revera, doctor Jourdan (1), dicit doctum hunc physiologum vidisse, in hoc casu, mucum subviridem, qui e conjunctiva individui ophthalmia affecti post suppressam blennorrhagiam defluit, proprietate gaudere similem in individuo sano ophthalmiam per contactum gignendi.

Experimento quo Dominus Vansevendonck in seipsum instituit, probatur ophthalmiam militum, quum purulenta facta est, inoculatione posse propagari; ast, morbum levem et sanatu facilem esse, quum in individuo ad hunc non prædisposito locum habet. Sequentibus utitur verbis hic artis suæ studiosissimus et hominum sanitatis amicissimus, militum Medicus:

« Tandem pus, quod ægrotorum oculi sudabant, auricularis ope
» assumptum in lumina mea audacter intuli et levissimam reapse contraxi taraxim;
» quam, *absente seminio* (causa prædisponente), quod militaris nostræ oph-
» thalmitidis *malignitatem* procreat, post quatuor dies frigidis applicationibus,
» purgantium usu et abstinencia prorsus profligavi (2). » Certum est apud
nostros milites ita res sese non habere.

« Les auteurs, ait doctor Seutin (3), nous donnent des observations où
» l'ophthalmie se déclara chez des personnes qui injectèrent les organes de la
» vue d'un ophthalmiste, une partie de l'injection ayant rejailli sur leurs propres
» yeux. »

Hanc assertionem non propugnaturus, tantummodo observabo quod per plures menses anni 1823, ego atque condiscipuli mei, sæpius de die oculos numeri fere semper æqualis quadraginta aut quinquaginta militum ophthalmia gravis purulenta laborantium, injecisse; quod sæpissime injectionis pars quædam

(1) Opus citatum, pag. 420.

(2) Specim. polit. med., Lovanii, 1823, pag. 51.

(3) Opuscul. citat., pag. 10.

quæ probabiliter cum certa quantitate puris mixta erat, in oculos nostros resiliit, et tamen nullus nostrum ophthalmia correptus fuit.

Si in causam inquirendam foret, nonne ipsam vel in diminutione, vel forsan in neutralisatione acrimoniæ humoris, in quo contagium residere dixi, per mixtionem ejus cum materia injectionis inveniremus?

Hujus capitis ad finem venienti nihil promptius occurrit, quam ut hoc rememorem, velut magicum verbi ipsius *contagio* defluvium, quo jam fascinati, omnium fere oculi fuerant, adeo ut sibi admissis principiis maxime adversi non tantum dissererent, sed et agerent et perficere non dubitarent; adeo nam illud ex. g., referam, ut de illis quorum oculi plus minusve ophthalmia laboravissent, integris cum stipendiis domum remittendis rogarent.

Quod vero si concessum fuisset, nec vana esset hæc tam celebrata contagionis causa, quot et quantas heu! Illa carissima nunc defleret patria! Quarumve et quam terribilium fontem pestium illi aperuissent miseri qui male deleta contagionis labe domum reversi, infestissima et insanabili ophthalmiæ tabe patrios eo inquinassent penates.

Equidem supra memorata rogatio cum immensis sumptibus ad militares contubernia Bruxellis purganda per annum 1824 adhibitis, quomodo conciliari possent nescio. Hinc nempe non curator domum remitti; inde contagionem vel in gypso et suppellectili locorum quæ inhabitantur ægrotantes recipi.

Quam hac inter se pugnent vix ostendere verbis aut possum aut necessarium puto. Sic enim existimo, si probari posset contagioni proximam esse morbi naturam tunc ab omni sanorum commercio donec morbus omnino sublatus sit, intercludendi sunt illi qui vel levissima laborant ophthalmia; indeque necessario sequitur lustranda vel abolenda esse hæc omnia quæ usui habuerunt iidem.

Verum, enim vero, ut finem de his dicendo faciam, in quibusdam Belgici imperii nosocomiis ita actum est, ut omnia quibus publica hygiene fundatur, subversa essent principia. Cujus certissimum erunt argumentum exemplique gratia afferentur ea instrumenta ad renovandum aerem aptissima vulgoque dicta *ventilatores*, tum in militaribus contuberniis, tum in nosocomio Bruxellis aboleta. Quibus tamen et hujusmodi aliis consultis, nec inde remissior vis mali fieret quæ victimas novas, easque numero non jam pauciores sibimet in dies immolat.

PARS TERTIA.

DE OPHTHALMIA MILITUM.

Sic de ea re exhaustis, ut ita dicam, omnibus scientiæ necnon eloquentiæ fontibus, jure merito credi potuisset nullum jam exercitus nostri Medicis disputandi, et sibi invicem contra dicendi locum superesse; cunctos jam errores quos multi in hujus ophthalmiæ causis investigandis secuti fuerant relictos, et in æternum oblitos; omnes denique vel præjudiciorum tenebris maxime ob cæcatos tandem veritatis lucem oculis accepturos.

O vanæ hominum mentes! O spes incassum conceptæ! Nunc, etiam, nonnulli sunt qui vera agnoscere recusantes eadem abolere, falsaque alia in locum errorum substituere non erubescunt. Hæc igitur pessimæ illius ophthalmiæ sors erit, ut non tantum calamitatum cujusque generis, sed vanarum etiam disceptationum genitrix vivat male fæcunda!

Cum tantum illæ quas de ophthalmiæ causis typis mandarunt doctor Seutin, Delemarre, Vleminecx, et præsertim Vansevendonck, sine ullo partium studio dijudicandæ essent opiniones observationesque, nonnulli inter exercitus nostri Medicos nihil antiquius habuisse videntur, quam illis mero disputationis, amore contradicere et antiquatis obsoletisque opinionibus indulgere, quæ accuratissimis observationibus gravissimaque factorum analysi repetitisque, non semel experientiis jam diu abolendæ fuissent. Ea vero sors est hominum qui viribus ingenii pollent ut sæpissime notionum perabsurdarum, quas ipsi sibi animo finxerunt amore flagrantibus, alios quoque per maxime ridiculos errores secum trahant, et gravi facultatum suarum auctoritate, vias a vero deflectentes quas ipsi secuti sunt cæteris faciant religiosas: quod etiam ad obtinendum quidam universas doctrinæ necnon eloquentiæ vires depromere non erubescunt. Hoc paucis nostr

exercitus Medicis dictum sit, qui si cæcis præjudiciis a sana mente non avertentur materiam hanc quam ego nunc occupo, et imitatis ipsis dotibus et tam repetitis de ophthalmia observationibus, non parum illustrare potuissent.

Non una quidem inter defunctum inspectorem generalem, et militares Medicos complures, orta est de ophthalmia nostra contentio. Nuperrime autem, una ejusdem generis exardescente in eo fuit pars utraque, ut jam vividior igni inflammarentur quam temperantia bonaque ratio suadent.

Ego vero tali vitio carere conabor, et in factis exponendis in tam gravi materia investiganda hanc modestiam afferam, quam res ipsa sibi necessario poscit, et eos denique errores, quosde hujus ophthalmiæ causis cæteri admiserunt, non tam confutandos quam præcipua argumenta, quibus causæ probantur in hocce capitulo monstrabo, summatim et breviter, et ea quæ decet simplicitate exponenda curabo.

DE CAUSIS.

Plurimi Medici exercitui regis nostri augustissimi, curam navantes, inter quos Dominus professor Kluyskens, ophthalmiam quæ nostrum exercitum infestat, a gallicis et anglicanis legionibus ex Ægypto in Europam, translata fuisse contendunt.

Postquam eruditus ille professor loca plurima opinioni ejus arridentia, ex scriptis ad hunc scopum ab angliae Medicis necnon Chirurgicis, publicatis attulerat, hisce usus est verbis :

« J'ai rapporté ici ces diverses observations sur la nature particulière et contagieuse de l'ophthalmie d'Égypte, et sur la manière dont elle s'est répandue en Angleterre, afin de prouver, ou de mieux faire concevoir que l'ophthalmie qui règne dans nos troupes nationales appartient à la même cause, offre les mêmes phénomènes et les mêmes principes contagieux. Et, en effet, quelle autre cause pourrait l'avoir produite et l'avoir entretenue jusqu'à ce jour ?
 » Il a fallu que cette maladie s'introduisit chez nous, que la contagion ophthalmique fut communiquée à nos soldats par quelques-uns de leur compagnons d'armes qui en avaient été atteints, soit primitivement en Égypte, soit secon-

» dairement en France, en Angleterre, ou ailleurs, où ils se sont trouvés en
 » contact avec ceux affectés de cette ophthalmie, et desquels ils l'ont eux-mêmes
 » contractée (1). »

Hypotesim hanc, qua plurimi Medici morbum illum legionibus nostris tam infestum Ægypti translationi attribuerre conati sunt, nullo modo amplector; præterea, hodierno tempore, illa jam fere tota derelicta est opinio : en, quænam ophthalmiæ sit sententia professoris Roux (2) : « Il paraît démontré pour les
 » Médecins et Chirurgiens anglais que le principe de cette ophthalmie conta-
 » gieuse a été apportée par les troupes anglaises à leur retour d'Égypte.

» Déjà, à ce que l'on prétend, les officiers de santé attachés à l'armée
 » anglaise en Égypte, avaient constaté que dans cette contrée l'ophthalmie
 » épidémique parmi les soldats se propageait en même-temps par la contagion;
 » l'invasion eut lieu précisément à l'époque où l'asile militaire royal à Chelsea
 » fut habituellement fréquenté par des soldats anglais revenus d'Égypte, qui
 » venaient y voir leurs enfants. A la même époque, la même maladie se déclara
 » avec les mêmes caractères parmi un assez grand nombre d'habitants de toutes
 » les villes d'Angleterre où pénétrèrent les soldats revenus d'Égypte.

» Mais pourquoi le retour en France de celles de nos troupes qui virent
 » aussi le sol brûlant de l'Égypte, et qui firent même dans cette contrée un
 » plus long séjour que les Anglais, pourquoi leur retour en France n'a-t-il pas
 » été l'occasion du développement de la même maladie ? Beaucoup de nos
 » soldats, en rentrant en France, étaient affectés d'une ophthalmie chronique
 » consécutive à l'ophthalmie aigue qui fut épidémique, et causa de si grands
 » maux dans l'armée d'Égypte. Chez un grand nombre, l'influence du climat
 » natal a suffi pour faire disparaître jusqu'aux moindres traces de cette affection;
 » chez d'autres, au contraire, elle s'est perpétuée à l'état chronique, soit qu'elle
 » fut ou ne fut pas accompagnée de la perte de l'un des yeux ou de tous les
 » deux ; beaucoup de nos invalides ont conservé cette incommodité. Mais on

(1) Opus citat., pag. 32, 33 et 34.

(2) Relation d'un voyage fait à Londres, en 1814.

» n'a pas vu que ces soldats revenus d'Égypte eussent communiqué une oph-
 » thalmie contagieuse, ni dans les régiments, où beaucoup d'entre eux furent
 » incorporés, ni dans les maisons d'invalides ou d'autres ont obtenu leur retraite,
 » ni enfin, parmi les individus appartenant aux différentes classes de la société. »

Hisce jam temporibus Medici Chirurgique anglicani de sententia illa discessi videntur; nam in eorum de ophthalmia ægyptiaca a doctore Radius (1) scripta, relatione analytica ad rerum militarium administratorem regni Prussiæ, missa, talia animadvertentes asserunt :

« Les oculistes les plus distingués d'Angleterre, comme aussi le plus grand
 » nombre des médecins, ne considèrent pas cette affection comme une oph-
 » thalmie spéciale, seulement ils la regardent comme une ophthalmie purulente
 » ordinaire; les docteurs Travers, Larvrence, Guthrie et autres, sont tous
 » d'accord sur ce point..... Quant à ce qui concerne la contagion de cette
 » maladie, cette circonstance est loin d'être prouvée, malgré le nombre de consi-
 » dérations qui militent en sa faveur; bon nombre de faits attestent le contraire;
 » c'est ainsi, entr'autres, qu'un chirurgien Anglais porta dans son œil du pus pris
 » dans celui d'un malade affecté d'ophthalmie égyptienne, et cependant il ne
 » contracta point cette maladie. Le docteur Larvrence paraît tout disposé à
 » nier la contagion. »

Medici jam modo nostri exercitus omni transmigrationi ad nostras legiones, ophthalmiæ in Ægypto endemice regnantis, valedicentes, nunc aquæ qua milites nostri utuntur, nunc alimentis, nunc pulvere oculos militum in armis sese exercentium inficienti, nunc vero tum capillorum tonsioni quam cerussæ qua milites ad diversa objecta dealbanda utuntur, etc., causam proximam attribuerunt; quæ assertiones nulla fide dignæ, examine quidem minutissimo obstare nequeunt; quid! Si aqua, qua milites utuntur, oculorum inflammationem producere valeret, nonne eidem et quidem tunc endemice affectioni objicerentur, omnes loci, regni contubernia circumdantes, et quos eadem aqua irrorat? Quid mulieres, quid infantes militum quæ eadem contubernia incolunt,

(1) Biblioth. méd., février 1824, pag. 63 et 64.

iisdemque potibus utuntur! Certe, si talis sese res haberet, eodem malo afficerentur; experientia vero docuit, illos morbo tam gravi, intactos mansisse.

Præterea, mos, quo milites matutino tempore oculos faciemque aqua pura colluere gaudent, tanquam causa ophthalmiæ proclamata fuit; ast, longe absit injustum illius moris suspicium, e contra mihi dubium nullum est, quin non solummodo maxime salutaris sit ille mos, sed et etiam compertum mihi habeo plurimis in casibus eundem morbum illam aquæ lotionem curasse, quam plurimi produxisse accusant.

Quantum ad cibos, optimæ notæ sunt, et quamquam leguminum et specialiter solani tuberosi (pommes de terre) natura accurate in plurimis præsidiis perspecta Gandæque nullo modo infesta judicata fuit, non obstat tamen quin morbus ille infeste regnet.

Bruxellis, petente Chirurgo primæ classis cui suspicium de infesto caractere solani tuberosi, usus illius alimenti remotus fuit, et tamen non siluit morbus.

Reiteratis illis capillorum tonsionibus cui milites nostri assueti sunt, morbus ille adscribi non possum; aliter tamen res sese haberet, si individuus jam diu comam gerens, illico illam rescindere jubet; diminuta tunc vero vel suppressa capillorum transpiratione, nullum dubium quin membrana conjunctiva oculi, inflammatione corripitur possit; quamvis tamen, sæpissime ex illa imprudentia, non nisi coryza seu catarrhus pulmonum orditur.

Oculis nulla prædispositione affectis, organismoque in statu naturali constituto, nec ille pulvereus turbo, nec alba illa materia tam violentam illius naturæ regnantem ophthalmiam, producere potest; hic quidem observationem quam a doctore Delemarre teneo, fide notatuque dignissimam, sum vobis oblaturus: milites exercitus Austriaci, mihi dixit ille vir, tanta materiæ cretaceæ copia utuntur, aerque in contuberniis eorum contentus, illis particulis circumvolitantibus tam gravis et onustus est, ut quidem statim pulvis ille, vestimentis surdo quodam colore tinctis inhæreat, eaque albescant cujuscumque tecta illa subeuntis; et tamen Medicus Delemarre qui sub illo imperatore per 17 annos meruit, nunquam ophthalmiam illum exercitum devastantem vidit: prædispositione vero existente, non possum non concedere, quin minima quidem particula heterogenea oculis infestans, ad causam inflammationis illius concurrat.

Necesse est igitur inquirere et stabilire , quantum probabile , causam apud milites nostros communem illius prædispositionis ; breve de hac re sermo erit.

Plurimi Medici Austriaci causam proximam ophthalmiæ , quæ tanta vi in Borusso exercitu grassabatur et adhuc grassatur , cuique causæ nostram ophthalmiam adscribimus , inquirentes , de typho cogitarunt ; aut quod magis vero simile videtur , ophthalmiam typhumque tanquam unum eundemque morbum habuerunt , illis tamen sub modificationibus , ut nunc forma , nunc sede mutaretur. En quibus argumentis hæc hypothesis nitebatur :

« Le typhus qui dominait avec violence , en 1813 , dans le 3e corps d'armée prussienne , inquit doctor Seutin , diminua lorsque ce corps arriva aux environs de Magdebourg ; mais l'ophthalmie , dont un nombre considérable de soldats fut atteint , se déclara , et elle régna malgré les variations de l'air , jusqu'à la bataille de Leipsick ; alors ce corps d'armée poursuivant les troupes françaises , et étant arrivé à Mulhausen , l'affection typhoïde l'accabla de nouveau , et remplaça l'ophthalmie ; pendant qu'ils traversaient le Hanovre et la Westphalie pour venir en Hollande , le typhus cessa à son tour , et l'inflammation des yeux se déclara encore avec intensité (1). »

Buttner et Krantz (2) agminis illius Medici , milites typho affectum rarissime eodem tempore , ophthalmia laborasse , nec illos ophthalmia retentos , in typhum incidisse , narraverunt. Non possum non arridere perspecta bona fide , qua Medici illi tot tantasque inanes sibi fingant opiniones illasque proclament.

Alii vero Medici , nova novis addere inventa conantes , aperta que obscuris obumbrantes , theoriam prædispositionis in bona physiologia positam , pertinaciter rejiciunt , et ophthalmiam speciem humanam tam graviter pungentem , novum morbum differentem ab illa ophthalmia quæ omni tempore sporadice observata fuit , esse contendunt ; quare originem ejus , causis occultis in aere ad morbum prædispositos circumdante , et respirationem qualitatibus ejus infestante adscripserunt.

(1) Opusc. citat. , pag. 4.

(2) Rust'smagazin für die gesammte heil Künde , vol. 2 , Berlin , 1817.

Ast, quid tunc milites soli illis miasmatibus afficerentur? Ut quidem admittatur illa ophthalmia, sive recens, sive diversa ab illa huc usque observata, primum examinare necesse fuisset, an revera causis, symptomatibus, decursu, terminatione necnon therapeia distaret; præterea, evidens est, et veritas in omnium oculos incurrit, solam differentiam, in causa prædisponenti constitutam esse; unde recte deducitur, quare cæteri homines ab illo morbo immunes maneant.

Jure quidem ac merito ut res nunc sese habent, sectarores tam inanæ hypothesis, nobis admirationem movent. Quid, ut recte observat doctor Seutin, si talia admittantur, numerus morborum eodem modo multiplicentur? Quid non coryzas novas, pneumonias novas creent, ut si eædem partes inflammationes diversis modis suscipere valerent!

Inflammationes plurimis sub circumstantiis evolvi, plurimisque causis efficientibus modificari, sed nunquam character eorum mutari illasque constanter ex læsione proprietatum vitalium partis affectæ oriri, nemo nescit.

Nunc de causis ophthalmiæ hoc capite inclusis mihi est dicendum.

In diversis sæpe nosocomiis a me invisis, exclusive sanguineos magis quam lymphaticos, novos et juniores milites, specialiter illo morbo, qui quoque majori vehementia campestris exercitationis tempore æstatique præcipue sæviebat, affectos esse animadverti.

Postquam diligenter in militem inquisivi, quid agat, quomodo vivat, quibus alimentis vestimentisque utatur, quibus locis inhabitet, necnon minus exacte theoriam auctoritate immortalis Boerhaavii, celeberrim. virorum Le Begue de Presles et Winslow innixam, Dominoque Vansevendonck publicatam, perscrutavi; compertum et exploratum habui, causam prædisponentem ophthalmiæ apud milites nostros a vestimentis eorum dependere.

Ratio qua tam diu, causa proxima illa sagacitati Medicorum sese subduxit, longe abest intelligentia sensuque meo sejuncta; nam, si vestes angusti et cum moderamine in toto membrorum trajectis constricti, noxa sine ulla sanitatis activitatem necnon energiam musculorum ad actus aliquos efficiendos necessariam adaugeant; certe, idem de illis vestimentis compressiones segregatas, plus minusve

extensas, aut constrictiones circulares efficientibus, non sentio; illæ e contra constrictiones potentiam musculorum ita limitant impediuntque, ut liberam liquidorum circulationem tardent, et intercipient; illoque modo causas funestissimorum eventuum creent; non rara nimiae constrictiones infausta existunt exempla, colli amictus (col) nimis constrictus nunc vertiginibus, cephalalgiae, ophthalmiis nunc epistaxibus, animi deliquiis, et ipsi quidem apoplexiæ occasionem præbuerunt.

Antiqui nullo modo vincula illa dura, crassa et calida, collo constrictionem præfocantem exercentia, (quibus nos nomen colli amictus aut cæsiti collo circumvoluti attribuimus), cognoscebant; regionemque illam per quam tot vasa repunt et in qua tot organa, nunquam sine damno pressa, jacent, liberam et intactam relinquebant; optimaque inde sanitate fruebant. Partem tamen illam contra vim frigoris muniebant non perizomate (col) constringenti, sed collum materia lanosa sive bombycina induentes. E contra, milites nostri a tempore quo exercitus noster constructus fuit usque ad annum 1822, perizomate coreaceo, crasso, duro et latitudinis 4 aut 5 digitum, et ab hinc ad externam partem pannoso ad internam vero linea ornato, utuntur; perizomate illo plus minusve constricto, comprimuntur vene jugulares, liberaque circulatione a partibus superioribus ad centrum impedita, stases ex inde in vasis capitis, et præcipue in illis membranæ conjunctivæ oriuntur.

Huic congestioni non solummodo favet militum nostrorum galea, (schakot) cujus pondus sat grave et materia parum ad formam capitis induendum apta, frontem comprimit, sed præterea militibus in armis, sacinacis (sabre) peræque (giberne) militaris balteum eorum, necnon corrigia saciperii (havre-sac), sanguinis a capite ad cor, reditum impediunt; inde membrana oculo-palpebralis cujus transluciditas et albedo a minutissima et impalpabili vasculorum divisione in statu naturali parvam sanguinis quantitatem ferentium, dependet; nunc apud milites nostros illico sanguine turgescit; id sane in illis vasis congestioni sanguineæ, impedito sanguinis reditu, cujus jam locuti sumus, adscribi debet.

Vasa sanguifera membranæ conjunctivæ, dilatationem majorem illa congestione, subeuntia, magis magisque irritabilia fieri debent; unde certo et evidens ad

inflammationem nascitur prædispositio; hisce sic dispositis, fit impetus sanguinis in vasa, que in statu naturali non nisi lympham vehunt, retro pelluntur liquida cætera, illisque confusionibus, succedit ophthalmia.

En quomodo immortalis Bichat phænomen illud explicat: « Puisque sur le » cadavre et, par conséquent, pendant la vie, il n'y a dans le système capil- » laire aucun obstacle organique à la communication des fluides à travers ses » petits rameaux; puisque le réseau général que forment ces vaisseaux est » partout libre, comment se fait-il donc que le sang ne passe point dans la » partie destinée aux fluides blancs? Comment se fait-il que ceux-ci ne pénètrent » point celles où le sang doit circuler? Pourquoi ce fluide ne sort-il pas par » les exhalants, par les excréteurs, puisque ces conduits communiquent média- » tement avec les artères par les anastomoses du système capillaire? *Cela dépend » uniquement du rapport qui existe entre la sensibilité organique de chaque » partie du système capillaire et le fluide qu'elle contient.* Celle qui renferme » le sang dans les autres fluides des *irritants* qui la font resserrer à leur approche, » et réciproquement là où d'autres fluides se trouvent, le sang serait hétéro- » gène.....

» Mais comme ce mode de sensibilité est singulièrement sujet à varier, son » rapport avec les substances étrangères à l'organe, change aussi: ainsi telle » partie du système capillaire, qui rejetait le sang, l'admet à l'instant où sa » sensibilité a été exaltée (1). »

Dum congestio illa de qua jam modo verba fecimus, vasa sanguifera membranæ conjunctivæ aliqua cum vi distendit, tunc non solum vascula illa sensibilitate crescunt, sed eorum contractilitas diminuitur.

« Etenim, inquit clarissimus Ypey, hoc incommodi habent congestiones quod » in parte, quam semel affecerunt, relinquunt notabilem vasorum dilatationem (2). » Quæ dilatatio, seu voluminis distensio in vasculis et in iis præsertim, ait or- » natissimus Vansevendonck, quæ congestionum sedes sæpius aut diutius fuerunt,

(1) Anat. génér., tom. 2, pag. 22, etc.

(2) Prim. lin. pathol. genr., pag. 81, §. 174.

» non secernitur nisi et simul concipiatur tonicitatem ita esse imminutam, ut
 » parietes necessaria energia pollere desierint, et ab axe solito remotiores re-
 » maneant (1). »

Duas ergo illas proprietates vitales jam modo innumeratas a se invicem segrego, neque ullo modo hac de re cum plurimis physiologicis modernis inter quos Begin, etc., sensibilitatem et contractilitatem, tanquam unam eandemque proprietatem vitalem, sub nomine irritabilitatis, considerantibus, sentio. Et ut infirma mera hypothesis illa corruat, conjunctivam oculi ophthalmia modo gravi affecti examinem oportet; in vasis tunc illius membranæ atonia prostratis, sensibilitatem ad tantum gradum, elatum videbimus, ut contactus levissimi quidem corporis magnos cruciatus, ægrotanti causet. De illa re fusius tractabo, dum sermo erit de cura.

Colli amictus vestimenti (collet d'habit) militum nostrorum ad annum 1816 usque ad partem anteriorem colli aperti erant, et forma litteræ V constructi. Ad illam vero epocham forma mutata intermedio trium uncinorum arcte clausi fuerunt, vestimentorumque eorum colli amictus quorum circumferentia jam modo sat angusta erat illa mutatione, eo magis militi nocuit, quo validior ut fibularentur colli amictus, constrictio fuit.

Præterea, pannus albus quo peditum nostrorum colli amictus vestimenti conficiuntur, aqua prius non madefactus, humiditate aut pluviis, volumine decrescere, et exinde majorem noxam dedere, oportet. Quæ circumstantia non minus attentione digna, tanquam unam inter causas præcipuas magis apud pedites nostros ophthalmiam, quam apud Helvetiorum legiones, producturam, considero.

Ophthalmia quæ equitum agmini nostro usque ad finem anni 1816 pepercerat, perizomatis (col) usu postea introducto, magna cum vi in hocce sæviit.

Lanceariorum vestis colli amictus (collet d'habit), forma litteræ V apertus remansit, hocque mihi sufficientes rationes suppeditat, quare agmen illud morbo illo non tam gravi quam cætera, laboraverit.

Per duos menses, anno 1824, ultrajecto tempore, quo agmen illud urbem

(1) Opus citatum, pag. 17.

præsidiiis muniebat, commoratus sum, nosocomium militare inveni, et inter numerum triginta aut quadraginta ophthalmicorum, nonnisi duos vel tres lancearios illo morbo laborantes animadverti.

Ab hinc aliquot annis præterlapsis, tres uncini tunicæ manicatæ colli amictum (collet de la veste à manches) peditum nostrorum claudunt, inde collum illorum continuo (excepto quidem tempore, quo se lecto commendant) constringitur; tunicæ manicatæ colli amictus vero equitum nostrorum huc usque aperti manserunt.

Galeæ (schakots) militum nostrorum, alibi jam ratione data, valde illis nocentes, anno 1819, circulo cupreo nomine diadematis circumdatæ fuerunt; qua de causa pondus adauctum, necnon dilatatio earumdem magis impedita fuerunt, exinde quo validior compressio, eo majus obstaculum circulationis vasorum capillarium capitis increvit.

Consultavi necnon exploravi commentarios diversorum regni nostri nosocomiorum militarium, inter quos Trajecti ad Rhenum, Antuerpiæ, Bruxellarum, Tornaci et Gandæ numerantur, et res quidem oculis comperta fuit meis, ophthalmias eo frequentiores fuisse, quo magis vestimenta modificationibus diversis constrictionem efficientibus forma mutata fuerunt. Notata non minus probant æstivo fervore campestrique longa exercitatione, morbum magis sævire.

Sub hisce revera circumstantiis, perizoma et vestis colli amictus, etc., ita militi incommodo sunt, ut exinde sæpissime libero ejus anhelitu impedito, venæ faciei ejus promineant, illius flagrent oculi, aut sanguine repleantur; unde jugulares vehementer turgent; quot milites tunc ophthalmia, vertiginibus aut animi deliquiis et præcipue epistaxi laborantes, Medici arte non juvarunt! Horum funestorum eventuum, in causa absque dubio colli nimio constrictio revocanda est, nam subito colli amictus et perizomatis distractio illis allevationi est. Talibus cum impedimentis, quibus non malis objiceretur miles si magnis celeraret itineribus? uno verbo, si bello flagraret patria?

Primum quod individuus asphixia aut syncope prostratis, suppeditandum sit auxilium, est cæsitiū colli circumvolutum (cravate) solvere; quis vero est studiosus, cum animo studiis incumbere desiderans, primo vinculum illud non

retendit? Præterea, omnes generatim homines, hemicrania, cephalalgia, vertigine laborantes, solatium semper subitum cæsitiū colli circumvolutum retendendo, invenerunt.

Perizomata (cols), eadem magnitudine constructa, omnibusque collis sive longis, sive brevibus applicata, militibus non minora incommoda ferunt, et illis quidem præcipue quorum collum breve scapulæque elevatæ sunt: nam, præter noxas jam citatas, perizomatis latera deorsum extremitates sternales claviculæ, sursum vero basim maxillæ inferioris comprimentia, partibus illis ut et sæpe nosocomio militari Gandavensi vidi, excoriationes, callositates, et abcessus producant.

Militibus præcipue constitutione robusta, temperamentoque sanguineo munitis, necnon illis capitis dolori, oculorum scintillis, ophthalmiis, epistaxique obnoxiiis, maximum colli amictus, damnum infert. Nonne eodem modo usus ille tanquam causa frequens anginarum, apud milites nostros, considerari licet?

Non solum hisce temporibus vestis colli amictus (collet) aut perizoma (col) nimis constrictum, ophthalmiam aliosque morbos quorum jam locuti sumus, produxisse observarunt auctores; en vero quid ad hoc noster magnus fert Boerhaave: « Si autem collare per aliquod tempus strictius ligetur, ut venæ » jugulares paululum constringantur, continuo tunica adnata rubebit, et si con- » strictio diutius continetur, ejus fiet inflammatio ob sanguinis ad cor impeditum » descensum; fit (præsente scilicet in vasis lymphaticis sanguine) titillatio, quæ » nictare nos cogit aut oculos fricare, nobis nequidem cogitantibus, etc. (1). »

Celeberrimus Rega (2), his verbis cogitata effert: « Contigit non raro, ut » fluida, *si per partem aliquam circulantia retineantur*, subito impetu ra- » piantur alio, variasque ibidem tragædias excitent. Etenim, necessitate legis » mechanicæ hydraulicæ sequitur, fluida in cursu suo impedita majori vi et » copia in alias partes debere prorumpere..... Cæterum, inæqualis ut » habetur sanguinis circubitus, plures morbos producit, quam vulgo sciatur.

(1) Tract. de morbis oculor., edit. Gott., 1750, pag. 34.

(2) De sympathia, cap. 3, in fine.

» Habeo enim *sanguinis stases, stagnationes, easque subsequentes partium inflammationes*, etc. »

« Cum res ita sese habeat, inquit laudatus Vansevendonck, impeditum nostrorum ornatum et congestionem et ipsam ophthalmiam et graviora, quæ subsequuntur, mala esse conferenda qui sana mente, rem perpenderit, non inficiabitur. Ipsi enim collum duro, lato nec introrsum, pro menti forma, emarginato circumcingitur perizomate (col) quo, ubi præsertim fibulis seu uncinulis adstrictum sagum (scilicet superior ejus pars quæ collare dicitur) per viduli pondus deorsum retrahitur, jugulares externæ venæ adeo comprimuntur ut conjunctivæ congestio facillime, et proclinato sæpius per campestris exercitationes, aut inflexo per somnum capite, necessario, ut ita dicam, nascatur (1); quod maximis caloribus ob liquidorum rarefactionem, solidorumque extensionem frequentius accidere solet (2). »

« La compression exercée par un col serré sur les parties qu'il enveloppe, ait Doctor Delemarre (3), suffit, surtout chez les recrues (4), pour gêner le retour du sang par les jugulaires, amener la stase dans les vaisseaux capillaires et occasionner ainsi *des congestions dans les organes exposés à l'action des irritants extérieurs*. »

Nullam observationem magis inexpugnabilem, magisque Theoriæ prædispositionis a me modo expositæ, favorem judico, quam illam Lebegue de Presles citatam. En ejus observatio :

« Il serait à souhaiter que les habits du soldat, inquit ille vir, surtout quand *il est en marche* ou *qu'il agit*, fussent faits de manière qu'ils ne serrassent

(1) Reducum ab exercitationibus et expergefactorum in stationibus militum oculos sexcenties introspexi, et adnatam tunicam sanguine rubentem nunquam non vidi.

(2) Opuscul. citat., pag. 13 et 14.

(3) Opus. citat., pag. 6.

(4) « Ipsi, per insolitas ideoque molestissimas exercitationes, inquit optime Vansevendonck, (op. citat., pag. 12 in notis) cordis vasorumque actio multum increscit, et conjunctivæ lymphatica vasa, affluente sanguine rubro, maxime sensilia et in inflammationem prona evadunt. Quo accidit ut frequentissime ophthalmia eos afflicteret etiam antequam utantur armis.

» aucune partie. Voici, sur ce sujet, des réflexions et une observation qui mé-
 » ritent place ici. J'ai observé, dit le célèbre Winslow, que *le serrement du*
 » *cou par les cravates, les cols, les collets de chemise, les porte-rabats* avait
 » été seul la cause primitive et immédiate des maux de tête, *des maux d'yeux,*
 » des maux de gorge, des étourdissements, des vertiges, des menaces de syncope,
 » des saignements de nez, etc., et que, *faute d'attention à cette cause,* on
 » avait employé *quantité de remèdes sans succès*, auxquelles incommodités j'ai
 » souvent remédié, et quelquefois comme dans un clin d'œil, par *le seul re-*
 » *lâchement de ces sortes de brides*, qui avaient empêché de revenir librement
 » par les veines jugulaires, le sang que les artères carotides avaient distribué
 » sans obstacles aux parties, tant externes qu'internes de la tête (1). »

« Monsieur Cruyer, directeur de la chirurgie, en Danemark et en Norwège,
 » étant venu à Paris, addit idem auctor, et m'ayant entendu parler de cette
 » observation, me dit qu'un capitaine de ce pays-là s'étant avisé d'accoutumer
 » tous les soldats de sa compagnie à *serrer très-fort leurs cravates* et à porter
 » des jarretières très-serrées au-dessous des genoux, afin que par la haute cou-
 » leur de leurs visages et la grosseur du mollet de leurs jambes, que le ser-
 » rement produisait, les soldats parussent bien vigoureux, bien nourris et en
 » grand embonpoint; mais qu'au bout d'un certain temps ils tombèrent presque
 » tous malades d'une manière particulière, dont plusieurs, après les tentatives
 » inutiles des remèdes, tant internes qu'externes, périrent à la fin comme ayant
 » été attaqués d'une affection scorbutique putride, et dont on a vu même avoir
 » été infectées¹, altérées et corrompues, les parties internes du corps dans ceux
 » qu'on avait ouverts après leur mort (2). »

« On ne voit que trop fréquemment des soldats qui, pour paraître plus beaux
 » hommes, pratiquent ce que l'officier Danois faisait observer à son régiment.
 » Il serait à propos que les sergents (*ac militares omnis gradus præfecti*) em-

(1) Trad. franç. de la méd. d'armée de M. Monro, etc., disc. prél., pag. 112, §. 29.

(2) Mém. de l'acad., 1740, pag. 62.

» pêchassent les soldats de *se serrer ainsi le cou* ou les jarretières, et de porter
 » des guêtres ou bottines trop étroites. »

Ut ideam exactam de specie illa tormenti quod milites a vestimentis eorum patiuntur, hebeamus, oportet uti, et ego præsente Domino Vansevendonck feci, ea per aliquot horas præcipue æstatis tempore induamus. Minimis tunc motibus aut si cum vestimentis illis per aliquot tempus cubemus, vertigines sentimus, oculisque caligines offenduntur, labefactatur respiratio, deglutitioque fere impossibilis evadit. « Et quæ apud milites observaveram, ait Vansevendonck, » eadem tunc statim prodire, nempe conjunctivæ rubor et cum titillatione » exaltata oculorum sensibilitas. Quod si easdem, quibus frequenter obnoxii » sunt pedites, potentias nocentes in hoc statu periclitatus essem, eadem oph- » thalmitide et ipse certo certius fuissem correptus (1). »

Quo magis materia illa stricto examini submittitur, eo magis, minima occasione data, oculos et præcipue membranam oculo-palpebralem apud milites nostros inflammatione affici posse, nobis convictum habemus; quod, manifeste probat organum illud prædispositione speciali regi, cujus naturam alibi inquirere, nisi in vestimentis militum, inepte mihi videtur.

Sequens factum quod a Maguntino viatore teneo, non minus opinionem meam firmat: non sumus inscii, præsidarios illius urbis milites, Austriacos Borussosque esse qui illius loci militiæ labores in commune conferunt, sub eodem dio tegunt et exinde iisdem impulsionibus exponuntur. Primos tamen (Austriacos) ophthalmia intactos relinquit magnope e contra cum vi in Borussos sævit. Cui nam alii nunc justæ causæ, nisi vestimentis circulationem nullo modo impedi-
 tibus, immunitas qua Austriaci fruuntur, adscribi possit? An ne existentia illius ophthalmiæ apud Borussos aliam quam apud nostros, prædispositionem vesti-
 mentis inhærentem, agnoscit?

Hisce addere possum ut probata exemplis clariora evadant.

Ophthalmia tam diu Nassovii agmen qui militum regis nostri colit, intactum mansisse, quamdiu militare eorum ornatuum formam non mutaverunt.

(1) Opusc. citat., pag. 21.

Ophthalmiam præterea inter gravis armaturæ equites et pedites (maréchaussées) non regnare, quoniam collum eorum perizomate non constringitur neque sagum (collet). Eorum ad partem anteriorem apertum est, et præterea galea eorum compressionem noxiam nullam in frontem, aut in tempora producit, quoniam diadema dilatationem ejus non impedit.

His jungimus, colonicos milites nostros Indias incolentes, equidem illo morbo rationibus supra datis, quod ad gravis armaturæ equites et pedites spectat, intactos fuisse (1); de quo facto Domini Dormagen, Verstraete et Depenasse, per quinque annos Indiarum Orientalium muneri militari præpositi, regisque in beneficiis dilati (officiers pensionnés), in Batavia, Java, Sumatra, Banka, Samaran, Weltevrede, Serondol, Molucis, etc., ophthalmiam (modo epidemicam, de qua in 2da parte meæ dissertationem sermo fuit, excipimus) nunquam regnasse justis observatis, certiores me fecerunt (2).

Illis hoc capite sic factis expositis, militum nostrorum causam prædisponentem, in vestimentis collocandam esse, me sufficienti modo, demonstrasse existimo.

Quoad causas efficientes, eadem sunt illis, quas in capite causarum ophthalmice generalium, enumeravi; attamen, frequentiores causæ efficientes apud milites nostros, in vitæ deviationibus collocandæ sunt: inter quas, abusus potuum spirituosorum, et quod fere semper, si non semper, ad ophthalmiam producendam observavimus, fuit suppressio transpirationis cutaneæ, præcipuæ, dum milites munera sua fungentes, subito stationes foco ardenti calefactas relinquunt, aliumque locum vigiliis muniendum noctis humiditati, vento, et imbri obnoxii, petunt; diuturna radiis solaribus necnon pulveribus vento agitatis tempore campestris exercitationis, expositio, non minus ad causas efficientes concurrunt. Nam, per continuam illam sanguinis in vasis capillaribus membranæ conjunctivæ stagnationem, ita ad oculorum inflammationem susceptibilitas increvit, ut mini-

(1) Quoad ornatus militares confer. opus Batav. quod edidit J. F. Teupken, Hagæ comit. 1823, 1 vol. in-4.

(2) Nuperrime rediens ex Batavia doctor Verraert ibi ophthalmiam non regnare inter milites mihi affirmavit.

mum corpus heterogeneum palpebras inter et globum ocularem introductum, qualia sunt arenula, festuca, culex, etc., conjunctivam irriter, et inflammationem exinde, (extracta quidem molecula heterogenea) pertinacem producat: si talia in aliis vero individuis nulla prædispositione affectis, acciderent, sublata irritationis causa, statim tanta cum celeritate evanesceret, inflammatio (modo non nimis diu ibi fuerit corporis mora) ut morbi nomen non mereret.

Antequam de cura illius morbi tractabo, præcipuæ objectiones theoriam prædispositionis, expugnaturæ, examinandæ mihi supersunt.

Objectio 1ma Si causa prædisponens quam existere contendunt vestimentis adscribi debuisset, aiunt adversarii nostri, ophthalmia certe tunc cum eadem vehementia in diversis exercitus nostri legionibus sæviret, atqui morbus ille minus frequens est apud equites quam apud pedites nostros, ergo, etc.

Responsio. Si ophthalmia minus frequens apud equites sit, causa statim sub oculos cadit. 1° Sacciperio carent, galeæque eorum non solum illas peditum latitudine superant, sed præterea circulo cupreo earumdem dilatationem non impediendi, orbantur; 2° Pannosus vestimentarum colli amictus, aqua prius madefactus est, neque ullo modo volumine decrescere potest, et quæ adhuc magis ex vestimentis eorum utilitas percipit, est tunicæ manicatæ sagi (collet) eorum ad partem anteriorem apertura, his sic expositis, evidens est, circulationem vasorum capillarum apud equites nostros, minus impeditam esse; consequenter causa prædisponens hic debilior est.

Objectio 2.da Regiones illo morbo intactas semper fuisse, uti sunt, Hollandia, Zelandia, Ultrajectum, etc., nos docet observatio, ergo, etc.

Resp. Si ophthalmia in regionibus illis minus sæviat, hoc a causis non minus occultis dependet, quas optime nobis exposuit Dominus Vansevendonck (1); sed præterea, falsum est morbum illum, provinciarum illarum tam limitibus quam Gallicis parcere. Et ut res clarior evadat, adverterant oculos commentariis nosocomiorum militarium, earumdem patriæ nostræ provinciarum.

Quod vero spectat ad nosocomium Ultrajectensem, per menses Aprilis, Maii,

(1) Vide opuscul. citat., resp. ad object. 9, pag. 31, etc.

Junii, anno 1824, non minus quam triginta ad quadraginta ophthalmicos vidi; dum ad eandem epocham iter per Roterodamum faciebam, sat validum in nosocomio illius urbis, ophthalmicorum numerum inveni.

Obj. 3^a Jam ab aliquo tempore, ophthalmia inter milites Namurci non amplius disseminatur, et Helvetii tamen hanc urbem munientes, cum peditibus nostris vitæ et victus, communitatem ac societatem habent, illi magis immoderate intemperanterque vivunt, nullamque in re militari illorum, rationem habent.

Resp. Quid in illa objectione, nonnisi de solo Helvetionum agmine mentio facta est, et de duodecima divisione peditum hic quoque manente, siletur? Nullo modo hic, immunitas illa absoluta Helvetiorum Namurcensem urbem munientium, observationi respondet: evidens tamen est, partem agminis (bataillon) ex legione prædictam, Caroloregium anno 1821 missam, ophthalmia laborasse.

Si vero Helvetios morbus ille minus vexet, non de aliquibus illius populi, ebriosis, militiam regis nostri alentibus, sed de qualitatibus generaliter perspectis atque notis illius nationis judicandum est. Nonne populus ille robustus bellis atque laboribus assuetus, et præterea in cibo atque potu temperans est?

Præsidiî Namurco collocati, militicæ labores, nullomodo desidiosos esse aiunt. Hisce quidem libenter fidem adhibeo, illa tamen cum observatione milites in armis, non desidiosos esse consensu ducum eorum, sed puro fortuitu; en quidem quomodo rem intelligo. Duo tantum uti vidimus, peditum agmina in oppido collocata sunt, urbs parva stationesque numero raræ; exinde concludo, eodem individuo hic rarius quam alibi in stationem succedente, rarius quoque circumstantiam illam præcipuam in causis prædispositionis nervose agentem, milites influere, quæ illis ullo sine dubio maxima commoda præbent.

Object. 4^a Imperatoris Gallorum satellites perinde ac nostri milites, perizomata collo gestabant caputque eorum immuni tuebatur galea, milites prisci exercitus Batavici collum similibus vinculis constrictum habebant, atque ophthalmia illos immunes relinquit, ergo, etc.

Resp. Parvi refert modus quo collum istis integumentis circumductum sit, quominus sanguinis libera circulatio per venas jugulares neque motibus neque somno, uti militibus est mos dum excubias agunt, impediatur.

Talia vestimenta plurimum militibus exercitus Gallorum, illisque prisci exercitus Batavici favebant.

Gallorum præcipue postulabat lex, ut digito libere sub perizomate atque sub sago, collum perlustrare posset; e contra, milites nostri tam fortiter collum constrictum habent, ut non solum tali digito peragrarè non datum sit, sed ne quidem apud novos nostros milites (jeunes recrues), libera deglutio peragi possit: qua propter tamdiu illis, manducare impossibile est (factum quod centies vidi) quamdiu consuetudinem hanc non exuant.

Galea non tam pondere suo quam forma, et materia qua componitur peccat. Si circulatio capillaris diversorum capitis partium tam fortiter apud milites illos quam apud nostros impedita fuisset, nullum dubium superest, quin iidem apud illos uti apud nostros, notati fuissent effectus.

Ratio, quæ tempore Boerhaavii, Lebegue de Presles ac Winslow oculorum morbos evolvebat nostris temporibus eadem est; quoniam hominis corporis conformatio ab hinc forma non mutata est.

Object. 5^a Dantur præsidia ubi novi milites per tres menses a perizomate liberati fuerunt atqui ophthalmia illos non pepercit, ergo, illius origo causæ occultæ adscribi debet.

Resp. Certe objectio illa factis non attente observatis, aut insita jam ante menti opinione innititur; en quidem rationem: novos milites per quatuor aut quinque horas de die in armis exercent; qui usus quinque dierum spatium omni hebdomade per tres aut quatuor menses consecutivos exigit. Illo tempore transacto, ad primum ordinem designantur militaresque labores proprie dictos sine ulla circumscriptione peragunt. Concedendi ducibus est potestas, si novis in armis sese exercentibus, aliquam, erga perizomatis delinquendi libertatem, rationem tribuere velint; ita vero res sese non habent peractis militum laboribus (manœuvres) tunc militares ornatus austere observandi sunt. Nulloque novo militi exitus ex contuberniis conceditur, nisi legibus militaribus constituta induat vestimenta.

Novus miles, etiam ut cautiones illæ adhibitæ sint, pro maxima diei parte illis jussis astringitur. Ex inde necessario sequitur illas prædictas cautiones non

sufficientes, et solummodo aptas esse ad ophthalmiæ prædispositionem remolliendam, non vero ut totaliter malo occurrant.

Object. 6^a Non sævit in castra ophthalmia; unde probatur causam ejus solummodo contuberniis adscribendam esse, ergo, theoria prædispositionis captiosa est.

Resp. Assertio illa omni veritate caret; hicque Medicos militares fide dignos, qui castris adfuerunt, testes facio.

Dominus Vansevendonck, solum agmen equitum (hussards n° 8) quod anno 1823 castris Turnhout adfuit, quadraginta-octo homines graviter et numerum majorem minus graviter ophthalmia laborantes, inclusisse me affirmavit; et se morbum ultimorum intra viginti-quatuor aut quadraginta-octo horarum spatium dissolvisse.

En annotationem quam Dominus Delemarre, anno 1824, de re medica præpositus castris Trajecti ad Mosam Doctori Vleminckx (1) communicavit.

« La 1re, la 11e et la 14e division d'infanterie sont arrivées au camp de Maastricht, »
 » recélant dans leurs rangs un grand nombre d'ophtalmies chroniques ;
 » M. Delemarre s'est attaché de suite à démontrer par le fait les avantages de
 » sa méthode curative. Il a eu la satisfaction de convaincre sur ce point de
 » doctrine les officiers de santé *les plus influencés par les opinions erronnées*
 » *de leurs chefs*. Des ophtalmies aiguës se sont également offertes, dont un
 » certain nombre, ayant atteint un degré d'intensité tel, que le manque de
 » moyens dans un camp ne permettant pas à la conscience du chef de l'ambu-
 » lance d'en continuer le traitement, il a été évacué sur l'hôpital de
 Maastricht ;

» Un autre nombre assez considérable a été traité et guéri sous les tentes.
 » M. Delemarre croit inutile de faire répéter ces faits par M^{rs} les officiers de
 » santé de la 1re division de Bruxelles, qui en ont été les témoins oculaires :
 » ces rapports officiels transmis à Son Exc. le Ministre de la guerre et à

(1) Biblioth. méd., septembre 1824, pag. 398.

» M. l'Inspecteur général du service de santé, offriront d'ailleurs le contenu
» exact de cette note. »

Præterea, si ophthalmia minori cum vehementia in castra quam in contubernia sæviat, causæ perspicuæ sunt.

« Car nos campements, inquit optime Doctor Vleminckx (1), se font dans
» des bruyères, terrains incultes, secs et garnis d'une couche de terre végétale,
» noirâtre, d'où pendant les exercices, aucune poussière ne s'élève et d'où
» les rayons du soleil ne sont que très-faiblement réfléchis, ce qui a des avan-
» tages immenses et qu'il est superflu d'énumérer ici. »

Object. 7^a Novi milites qui nunquam causis prædispositionis expositi fuerunt, intra viginti-quatuor horarum spatium ophthalmia laborarunt, ergo, etc.

Resp. Maxime mihi in dubio est utrum talia facta observata fuissent, nunquam saltem mihi perspicua fuerunt. Si tale exemplum in aliquibus locis sese manifestavit, saltem de hoc ad maximum concludendum est, novum militem intra viginti-quatuor horas ægrotari et tam ophthalmia quam alio morbo posse.

Object. 8^a Si vestimenta militum nostrorum tam validum noxium afferre potuissent, ut sic dictæ prædispositioni cui ophthalmiæ frequentiam exercitus nostri, attribuunt, locum darent; certe aliæ affectiones quales cephalalgia, apoplexia, etc., observandæ essent. Atqui talia non fiunt, ergo, etc.

Resp. Si revera nimis valida colli constrictio ad ophthalmiam prædisponat, nullum dubium quin eodem modo caligines, epistaxes, cephalalgias, etc., provocare possit. Præterea affectiones illæ apud milites nostros non raræ sunt. Et nisi sola ignorantia, mala fide, et insita jam menti opinione, hoc factum infirmari potest. Si causa prædispositionis fere nunquam (2) apoplexiam inducit,

(1) Opus citat., pag. 399.

(2) Dico fere nunquam nam tempore militum exercitationum (grandes manœuvres) 1823 duo milites nomine Duvilliers et Debaets quos in syncopen incidisse credebant, ad nosocomium militare translati fuerunt. Viri illa robusta constitutione temperamentoque sanguineo præditi, faciem sub cæruleam tumidamque afferebant, illis auxia fuit respiratio, caligo oculorum atque susurrus, aurium quæ sufficienter congestionem sanguineam ad cerebrum indicabant. Largiores et reiteratæ venæ sectiones solummodo illos tam funesto statui subduxerunt.

hoc dependet ut observat Doctor Vleminckx ab ejus minori intensitate , ut in actum producat , necnon a subjectis , qui nullomodo ratione ætatis ad hunc morbum prædisponuntur.

Antequam prædispositionis causam quam modo exposui , notam haberem , plurima et selecta facta , necnon supra citatas observationes quas experientia me docuerat , ordine exponere mihi difficile erat ; hodie vero meliorem de illis rationem teneo , omnisque Medicus a studio partium alienus , et qui rem liquida mente vidit , de illis quoque tam juste et tam facile judicium habebit. Si post tot facta illo capite exposita , conceptu difficile sit ; quo pacto existentia causæ prædisponentis tam diu sagacitati Medicorum sese subduxit , magis quidem mirandum est , eandem causam , quæ unica ratione prædita atque doctis intelligentibusque Medicis , sola probabilis est , adhuc in contentione et controversia versari !

Nullum sit dubium quin illos hanc prædispositionis causam , adhuc obstinate refutantes , talia pravo discrepantiæ studio , aut parvo amoris sui indulgendi gratia finemque discussioni imponendo , faciant.

Ast hoc non miremini ! nonne suos quoque memorandum Harvey inventum cujus perennis erit memoria , adversarios habuit ? Nonne invento celebris Jenner moras plurimas attulerunt , adhuc quotidie afferunt ? Quidquid tamen dicam , quidquid agant , nunquam alia exercitum nostrum infestante causa , illam a Dominis Vansevendonck , Seutin , Delemarre , Vleminckx , etc. , cognitam et proclamatam , supplebunt ; et ophthalmia tam diu perniciem suam afferet quam diu causa prædisponens vestimentis militum nostrorum inhærebit ; si modo adhuc aliquæ observationes supersint , quibus sententia eorum quam sequor improbari videtur , innumera facta hanc confirmatiorem reddunt.

Mentem meam non aufugit ophthalmiam plurimis in præsidiis silere visam fuisse , sed hoc plurimis adscribi debet fortuitis eventibus. 1° Solito majores militum ab hinc aliquo tempore rationes habent quod magnæ illis utilitati est : nam , quo magis paterno animo , agmina administrabantur , eo minus ophthalmia milites aggressa est. Severa , e contra , militiæ disciplina in militares ornatus (tenue militaire) , sæpe illo morbo occasionem præbuisse nobis docuit experientia.

2° Campestrum exercitationum locis per menses Junii, Julii et Augusti, anno 1824, continua irroratis pluvia, siluerunt in milites, causæ occasionnales; et ophthalmia aliquantisper sub illo atmospheræ statu diminuta, iterum sese terra calore arescente, in milites nostros insurrexit. Propter easdem rationes, per menses Januarii, Februarii et Martii modo elapsos, nosocomium Gandavense nisi tres aut quatuor ophthalmicos inclusit, illis sic constitutis fervida æstate succedenti, aruerunt martia æquora (les plaines de sable où se font les manœuvres), ventique per aliquot dies vehementer spirantes, magna vi arenam agitarunt, quod maxime numerum ophthalmicorum increvit, et hodie plurimos infelices luminibus orbos numeremus, qui tot familias luctibus mergunt, et rei-publicæ onera adaugent!

Omnis præterlapsis circumstantiæ admodum alanogæ et easdem sequelas præbentes, observatæ fuerunt. Fallacibus tunc quoque excogitatis, auctorum animi pulsati fuerunt, quæ tempus procedens, mox dispulit.

Votis exposcamus, ut Medicis exercitus nostri, et præcipue rerum Medicarum eorum inspectori generali constet, unicum ad milites ab ophthalmia avertendos remotionem causæ prædisponentis ex vestimentis eorum pullulantis, esse remedium.

Hæc quidem sola est cura prophylactica, quæ obstat ne efficacia, in actum ducatur:

1° Perizomati (col) illi duro et rigido, alterum flexibilius subrogandum sit ex. g. Perizoma ex panno nigro serico et villosa (velours) sive ex textili (drap) sive ex materia lanuginosa (coton) crinibus suffulta: et præcipue attendendum sit ne nimis constringatur;

2° Dilatanda aut aperienda sint ad partem anteriorem colli, ut initio fuerunt, saga (collets) eorum;

3° Tandem galeam (schakot) cujus durities et circulus ille cupreus caput comprimit, mutare aut saltem diadema illud tabula ærea sub forma litteræ W supplere oportet; necnon galeæ militibus sint concessæ, quæ caput nullomodo comprimere valent.

CURA.

Si Medicus omni ope atque opera, ut in plerisque inflammationibus resolutionem obtineat, niti debeat; nonne præsertim in cura ophthalmiæ, omne, quod scopum illum salutarem attingere potest, intendendum? Omnium enim terminationum hujus morbi, illa resolutione facta optima, quæ ergo semper præferenda est.

Resolutio plus minusve facile obtinetur pro gradu nempe inflammationis, pro constitutione et ægri ætate, anni tempestate, etc.

Et si paululum tantum ad naturam intimam ophthalmiæ militaris attendamus, id est, si animam ad causam prædisponentem vertamus, brevi indicationem principalem hujus morbi duplicem esse convicti erimus.

Prima consistit in depellenda atonia vasorum capillarium membranæ conjunctivæ, quæ tantum distentione continua et plus minusve conspicua, producit congestionem, quæ ipsamet tantum sequela est obstaculi quod reditu, e sanguinis per venas jugulares opponitur, de quo jamjam locutus sum.

Secunda ista est, quæ excessum sensibilitatis membranæ oculo-palpebralis evolutæ extinguere, sibi proponit. 1º Per distentionem quam vasa ipsa sanguifera experiuntur quæ majorem copiam sanguinis, quam in statu naturali continent; 2º Per irritationem quam præsentia sanguinis in vasis lymphaticis conjunctivæ causat.

Ut primam indicationem adimpleamus, necesse est, ut ad topica tonica adstringentia confugiamus, quæ sub forma collyrii vel unguenti applicantur, seduti jam modo dixi, unguenta præferenda esse credimus; nam fateor me nunquam tam bonos effectus obtineri vidisse ex usu collyriorum, quæ mille modis in nosocomio militari variarunt. An hoc forte non dependeret quod hoc fluidum in oculos stillatum, nimis cito abreptum esse per abundantiam lacrymarum, quæ tunc ex oculis fluunt?

Si utimur unguento antiophthalmico apud ægrum constitutione irritabili vel temperamento sanguineo, aut nervoso gaudentem; opium adjungendum, ne

nimis conjunctivam irriter, et loco tonicitatem restituendo, exasperet sensibilitatem nec non morbum aggravescat; sed cautio illa plane inutilis est, quando individuus temperamento lymphatico præditus, unguento hocce tractatur.

En formulam unguenti, quo maximo cum successu, in nosocomio militari utimur:

R. opii puri gr. j.
 Axung. porcin. 3j.
 Exacte misc. adde:
 Oxyd. hydrarg. rubr. gr. vi.

Quando oculi ægri applicationem unguenti sufferre nequeunt, observavi leves frictiones cum eodem unguento in facie externa palpebrarum factas optime conducere. Aliquando debemus topicum illud exclusive hoc modo per aliquot tempus administrare. Imprimis necesse est, effectus usus hujus unguenti attente observare; et secundum reactionem quam producit, vel augendus vel imminuendus imo et aliquando suspendendus est usus.

Secundam adimpleamus indicationem applicationibus localibus frigidis per aliquot tempus continuatis uti v. g. glacie contusa, nive, aqua frigida, etc., applicationes illæ salutares caloricum dissipant, solidi viventis sensibilitatem deprimunt et contractilitati insensibili vel tonicitati favent. Sic paucis diebus, hocce unico modo tempore opportuno applicato, plurimarum ophthalmiarum satis validarum, resolutionem obtinere vidimus.

Sed, quum ophthalmia certum gradum intensitatis adepta sit, unguentum antiophthalmicum et fomentationes frigidae non sufficiunt, effectus hujus remedii secundare oportet; idcirco æger regimen observabit, hoc fiet, si ejus oculi actione luminis substrahuntur ope bucculæ ex tela viridi incerata confectæ, vel quod melius; in cubiculo obscuro collocatur æger, non nimis calido stricteque focum appropinquare defenditur; dein applicentur vesicatoria brachiis, necnon sinapismi pedibus aut suris. Ut applicatio vesicatorii efficacior sit, ulcus e vesicatorio relictum unguento acri, uti basilico, thymelea, etc., mederi debet, ut ibi valida irritatio producat et parvus dolor qui in oculis existit loco mutetur.

Sic ait quoque Medicorum princeps Hippocrates (1). « Duobus doloribus » simul obortis in eodem loco , vehementior obscurat alterum. » Quod ad sinapismos attinet, quum actio eorum sat fortis et sat prompta sit, sufficit ut solo modo tanquam rubefacientia agant, ut eorum applicatio reiterari possit, quoties necesse judicamus.

Medicamen simplex, sed cujus efficacia magna est in curatione hujus morbi, esset ambulatio in aere aperto.

Quamdiu ophthalmia magnis doloribus non concomitatur, et reactio generalis non habetur, remediis mox indicatis uti non hæsitandum est; si enim tempore opportuno applicentur, nunquam resolutionem morbi operare, desinunt, solus scopus ad quem obtinendam omnia intendere debemus, ut pericula, si ophthalmia omnes suas periodos percurrat inevitabilia, preveniamus.

Caveamus præsertim ne depletiones sanguineæ, nec applicationes topicæ emollientes fiant; observavi enim remedia illa semper esse funesta, quia augment relaxationem quæ jam existit in vasis capillaribus conjunctivæ, et quum resolutio obtineri non amplius posset, ophthalmia purulenta sine mora fieret; jam tum visus organa ægri quam maxime periclitantur; felix si non ex toto destructa sint! Nam ex factis, quæ observavi, deducere possum quod ex decem ophthalmiis purulentis apud milites nostros, novem terminantur, sive per destructionem aut opacitatem completam corneæ transparentis, sive per staphyloma plus minusve conspicuum, et quod deplorandum fere semper in axe visuali positum est, sive per herniam iridis, sive per hypopion, etc.

Si resolutio morbi obtineri non possit, e contra si symptomata intensitate augeantur, oculique patientis magis magisque dolorosi fiant, necnon cephalalgia superveniat, etc.; certe in remediis indicatis diutius perseverare periculosum foret; in hoc casu, statim ad curam antiphlogisticam confugiendum est in prima parte hujus dissertationis descriptam, et quæ secundum ætatem et temperamentum ægri modificanda est, et secundum morbi symptomatum intensitatem.

(1) Sect. 2, aphor. 46.

Propter rationes præfatas, depletionibus sanguineis necessario judicatis et factis, præsertim insistendum est indicationi revulsivæ et fomentationibus frigidis et permanentibus oculis applicatis. Statim, dolore dissipato, ad unguentum antiophthalmicum confugiendum, ex quo semel vel bis de die secundum circumstantias ad magnitudinem lenticulæ in oculos introducetur. Si oculi ægri unguentum illud sufferre non possunt, et nimis nonobstante indicatis jam cautionibus adhibitis, irritati videntur: sine dubio in hocce casu suspendendus est usus per aliquot tempus, et tantum remedia suo loco indicata in usum vocanda.

Ophthalmia ordinario cephalalgia supra orbitali concomitatur, cujus violentia aliquando ad desperationem tendit, vel saltem insomniam pertinacem causat quæ ægrum multum torquet; in hocce casu administratum multo cum successu vidi granum unum vel alterum opii quod mane vel vespere secundum casum dabatur; interim duo pediluvia sinapisata per diem ægro suppeditabantur, nec fomentationes frigidaë sæpius renovataë ad regionem ocularem et frontalem negligebantur.

Huicce methodo curativæ bene directe merito felicissimi successus in cura magni numeri hominum, diro illo morbo correptorum, curis Dominus Delemarre quondam chirurgi primæ classis commendatorum, attribuuntur.

Quum ipsi cura nosocomii legionarii (regimentaire), quod montibus est, imposita esset, primo mensis Januarii anno 1821, occasiones variæ ad eandem methodum curativam adhibendam, non defuerunt, et opera ejus pleno successu coronata fuere; neque ullus inter 1,300 circiter ægros, quos intra paucos annos tractaverat, nobili illo organo spoliatus fuit! Publicavit felix ejus curæ eventum quod huc dum nullum nosocomium militare fecerat.

A mense Maii usque ad mensem Septembris anno 1823 clariss. prof. Kluyskens curam (service) nosocomii militaris Gandæ habebat, quando ophthalmia extraordinaria violentia sæviebat; en quomodo curam hujus morbi instituit:

Dum levis erat et dolor oculi parvus, ægro regimen observare commendabatur; aliquæ sanguisugæ ad palpebram inferiorem cujusque oculi inflammati lotionesque cum aqua Goulard diluta indicabantur; quum per illa remedia ophthalmia pejor reddebatur, quod fere semper locum habebat, applicatio hirudinum quorum numerus major iterum reiterata fuit; et deinde lotionem aquæ Goulard per

aliquot tempus adhuc continuatam spiritu frumenti vel acetate ammoniæ liquido certa quantitate aqua diluto supplebant ; bucculam (garde-vue) ægris dabatur sed iu eodem cubiculo manebant quo lumen et radii solares libere intrabant, quod sine dubio nocuum erat.

Dum ophthalmia intensior erat, venæ sectio vel brachii vel pedis copiosa instituebatur ; magnus numerus hirudinum circumcirca oculos applicabantur ; post hæc vesicatorium vel setaceum ad nucham ; æger ad diætam strictissimam observare tenebatur, postea dragmas tres vel quatuor kinæ in pulvere de die sumendas, præscribebat ; diversa collyria tum emollientia quam adstringentia adhibita fuere, postea nihil propter lotiones cum aqua pura instituebantur. Sed omnibus illis remediis morbus non solum non limitabatur, imo potius incresebat : ophthalmia brevi tempore purulenta facta ; palpebris inflammatione erisipelatosa correptis ; tandem æger omnia symptomata offerebat, quæ dum de chemosi locutus sum descripta fuerunt !

In molesta ista circumstantia, sanguisugæ in magno numero applicabantur ; injectiones frequentes emollientes et violentiora drastica administrabantur, composita ex gr. xxix. rad. jalapæ cum gr. x vel xy. mercur. dulcis ; sed loco suppurationem minorem reddendi remedia illa, potius ipsi favebant.

His peractis extremum remedium tentabat quod non sine magis et horrendis cruciatibus perficiebatur, nempe ad excisionem circuli, (bourrelet) qui tunc conjunctiva distensa formatur. Verum quasdam ophthalmias intra breve tempus ex maximum gradum inflammationis ad levem transire vidi, cujus vero sanatio longa.

Tandem non possum non repetere, me observasse frequentes depletiones sanguineas, et omnia remedia emollientia, in cura hujus morbi constanter nocuisse ; imo hujus remedii usui attribuendum est maxima pars calamitatum, quas ophthalmia omni anno causat.

Hoc adeo verum est, ut, si morbi cura in principio instituatur, per remedia quæ indicavimus, ejus terminatio sæpissime, ne dicam semper, fausta detur.

Factum sequens assertionem meam firmabit : eodem tempore quo claris. prof. Kluyskens curam ophthalmiæ infelicem in nosocomio militari instituebat, et magnus numerus ægrorum cæcitæ plus minusve completa corripiebatur ; Do-

minus Vansevendonck in equitum (hussards) contubernia ophthalmiam magno cum successu curabat; plus quam centum ægros intra spatium sex mensium per methodum curativam quam exposui sanitati restituit, mihiq̃ affirmavit se semper morbi resolutionem intra duos vel tres dies obtinere, dum curam ejus ab invasione petebant.

Nihil magis efficacitatem hujus cura probat quam effectus constantes quos Dominus Delemarre ipse obtinuit in nosocomio militari, dum mense Septembri anno 1823 ægros loco prof. Kluyskens tractavit.

Prima cura illius Medici erat, luminis introitum in cubicula ophthalmicorum, ope chartarum viridum vitreis agglutinatarum, intercipere; postea vesicatoria post aures aut setacea nuchis ægrorum apposita suppressi jussit, neque usum kinæ atque collyriorum approbavit, atque pavementum eorum cubiculi arena seminare prohibebat; dum ophthalmia tantum levis erat, id est, dum oculi non multum dolebant, quamvis conjunctiva aliquando omnino injecta esset, æger sensationem similem sentiret illi, quam produceret præsentiam corporis heterogenii cujusdam, et quæ, uti jam diximus, dependet a parva congerie vasorum dilatatorum, nos in oculos ægrorum magnitudinem lenticulæ unguenti jam citati imponere, ægrosque oculos per aliquot tempus clausos tenere jubebat; idem vespere, si nihil contraindicabatur reiterandum erat, nempe, si applicatio unguenti oculum dolorosiores non reddidisset, tunc penicillum aqua frigida madidum oculo imponere jubebat, necnon pediluvium sinapisatum vel cataplasmata sinapisata suris præscribebantur.

Si tamen oculus omnino dolebat ante applicationem prædictorum remediorum; quatuor, sex aut octo hirudines in naribus ponebantur.

Per diem fomentatio oculorum cum aqua frigida sæpe instituebatur, quæ sæpe ut pura et frigida mansisset, renovabatur; erat præcipue post applicationem unguenti, quod illis ut penicillum madidum oculis imponerent, ad irritationem momentaneam unguenti sedandum, commendabat.

Ut nobis ideam formemus celeritatis qua rubedo conjunctivæ illis remediis dispareat, testes fuisse oporteret; sæpius post viginti-quatuor vel quadraginta-octo horas, conjunctiva statum suum naturalem obtinuit.

Quum morbus gravior esset vel remedia illaspem fallerent, vesicatoria ad brachia, pediluvia sinapisata vel acria cataplasmata pedibus vel suris præscribebat.

Si oculus fortiter dolebat, ita ut æger impressionem luminis sufferre nequiret, si cephalalgia aderat, ægrum diætam observare et aliquot sanquisugas temporibus applicare jubebat, postea in naribus uti alibi dixi; æger continuo oculos fomentare aqua frigidissima debebat, quod solamen magnum ipsi afferret; immediate post depletiones sanguineas remedia supra indicata adhibebantur, et statim dolore diminuto, unguentum nostrum applicabatur.

Quoad cephalalgiam fere semper ophthalmiæ comitem, dum intensa est, et quæ aliquando pertinax est; remedia initio hujus capitis indicata cum successu adhibebantur.

Ophthalmiam rarissime purulentam fieri, consequenterque visum ægri non valde expositum esse, magnum commodum hujus curæ esse neminem fugit. Factum tamen sequens allegare tanquam argumentum voto:

A prima mensis Januarii usque ad mensem Septembrem 1824, 239 individui ophthalmia correpti iidem curæ submissi fuerunt; quid! ophthalmia purulenta tantum apud duos facta est, atque uterque staphylomate laborat, unus ad oculum dextrum, alter vero ad sinistrum.

Alterum commodum non minoris momenti præcedente, quod methodus nostra curativa suppeditat, patet, quod non tam frequentem recidivam patiatur, ad debilitatem localem depellendam quæ semper post ophthalmiam plus minusve intensam sequitur; nemo enim ignorat oculum ophthalmia violenti correptum, diu dispositionem habitualement conservare ad eundem morbum contrahendum, minimam causam ad eum producendum sufficere; falsum est dispositionem illam unice incremento morbifico sensibilitatis, plus minusve diu oculo ophthalmia correpto inhærentis, attribuendum esse; e contra, eam præcipue in relaxatione vasorum capillarium conjunctivæ existere, et eam a dilatatione plus minusve conspicua, quam eadem vasa passa sunt dependere, credimus.

His consideratis sponte patet, quare homines cura debilitante Domin. Kluyskens, Croissant, Decourtray, etc., submissos frequentius obnoxios esse, sic frequenter

milites cum recidiva ophthalmiæ, nosocomium quo paucis tantum diebus egressos, reintrantes vidimus.

Si milites habeantur qui nunquam ophthalmia laborarunt, certus sum paucos haberi, qui tantum semel experti sunt.

Omnis admiratio evanuit, si consideremus præter dispositionem oculo inhærentem ad eundem morbum contrahendum, illos milites, postquam nosocomium egressi sunt, statim influentiæ causæ prædisponentis, atque circumstantiis in quibus hæc eadem causa majorem extensionem acquirit, uti v. g. excubias habere, in armis exercere, etc. Hæc consideratio Dominus Delemarre impulit militibus omnibus, qui ophthalmia laboraverant nosocomio egressis, per octo vel decem dies ab omni labore militari, immunitatem concedere.

Efficacitatem nostræ methodi curativæ jam expositæ a multis Medicis, antequam sufficientem numerum sanationum, quo factum probarent, collegeramus; in dubium vocatam fuisse, facile concipitur, quod non vituperandum; sed ab eo tempore quo successus reiterati realem suam excellentiam demonstrarunt, difficile concipitur quomodo adhuc tam obstinate rejicatur et aliæ causæ ophthalmiæ militaris supponantur, quam illæ quas jam indicavimus.

Attamen, quot infelices milites visu, si in omnibus nosocomiis regni militaribus iisdem remediis usi, gauderent!

Fateor in quæstione tanti momenti pro universa natione, quam tractamus, quomodo reverentiam, quam Dom. Kluyskens tanquam sapienti meoque professori debeo, cum amore meo pro veritate componere, me penitus ignorare videri? hic unusquisque concedere debet hanc mihi rem valde molestatam esse. Tandem vero quum a recta conscientia mea plane discedere non possim, officiumque esse meum ne minimam circumstantiam, quæ assertiones meas probare, atque consequenter sapientissimos professores quorum judicio dissertatio submittitur convincere possint, omittam moderate et sine studio partium; neque minima a mea parte reflexione, facta sequentia narrare mihi sufficiet.

Profecto Dom. Delemarre, nosocomium militare curæ Dom. Kluyskens commissum fuit, ex octoginta ægris ophthalmiæ correptis, atque in noso-

comium introductis, a prima mensis Januarii anno 1825 ad hunc usque diem, eademque curæ, quam Dom. Kluyskens ante adventum Dom. Delemarre, secutus erat, submissis; ecce jam plurimi horrendum diri hujus morbi exitum passi sunt! Singulo die milites nosocomium ophthalmia laborantes intrant, quod novam hujus generis calamitatem prænuntiare videtur.

Frequentia hujus morbi sine dubio, magno calori quem per aliquot dies habemus necnon ventis pulvereos turbines excitantibus, supraque citatis, debetur.

Interea, dum Dominus Decourtray qui oculos lumini aperuit, tandemque sollicitationibus reiteratis Dom. Vansevendonck cedens, eandem curam in contuberniis equitum (hussards) ophthalmia laborantium tentavit, felicissimosque successus obtinuit; a prima mensis Aprilis ad hunc usque diem 42 individui nostra methodo curativa, pulcherrimis successibus Dom. Delemarre per tot annos coronata, tractati fuere; quid! Factum resolutionem perfectam constanter obtinuit, nullusque infaustum exitum passus est, etiam abhinc hocce tempore nullus eques ophthalmia laborans ad nosocomium mittitur!

EPILOGUS.

Mihi quidem hancce, quæcumque est, dissertationem exarare incipienti, in animo certe fuit opus meum tam latos in fines protrahere; quod vero nunc absolutum, breviorum ad mensuram, nihil de stylo jam vix claro detrahens, redigerem non vidi.

Non quod plane non sciam certo fore, ut idem plerisque non uno in loco prolixius videatur, aut tale scribendi genus jure merito fere derideri me fugiat; sed certos esse casus opinor, qui cum occurrant, stylus iste paulo longior perspicuitatem sectanti aut condonari debeat, aut honori quandoque vertatur.

Equidem nihil de illa ophthalmia dixi, quod e cura maxima gravique tum in libellis cunctis, qui de hac materia in lucem prodierunt sedulo pervolvendis, tum in militaribus nosocomiis Ultrajecti et Bruxellarum, Brugæque et Antuerpiæ assiduo visendis, velut merces et fructus non decerpatur.

Id autem supra cætera omnia mihi profuit, quod ab hisce tribus annis Gandavi nosocomii militaris successu perfruenti, talis ejus materia copia fuerit, ut permultas observationes easque haud vulgatas colligere ticuerit, tandem hanc originem quam supra monstravi, ac velut in ipsis cunabulis deprehendere.

His omnibus præterea pro viribus meis respondi quæ, seu plausibili argumento fulta, seu fere minus speciosa objecerunt fautores, jam semi-oppressæ opinionis, qua contagio aut origo exotica huic morbo ascribebatur.

Ophthalmia hæc, quæ militaris audit, sub certis causis vivens est, quæ prædispositionis cujusdam semina procreant;

Ea autem prædispositione dominante, organum visus stimulum nullum tolerare potest, cæterum vel inefficacem quin fiat inde phlogosis;

Hibernis tum frigoribus, consuetudineque et mora, et rursusque adhibitis cautionibus, hujus prædispositionis vis facile deprimitur; omnino deleri potest.

Nunc vero hujus ophthalmiæ causas ad vera genuinaque nomina revocatas legendo, quis tantos de hoc morbo rumores, eumque, ut pessimam humani generis pestem designatum, non miretur? Quis hoc novo exemplo non videbit, nihil in præsentī humanarum scientiarum statu aut ridiculius aut absurdius, quam vocabula hæc æternum prolata et ut dicunt *magica*, istud virus, ista miasmata occultæque causæ, aliaque hujusce modi *ophthalmico-specifica* commenta; queis tam portentosa facultas inest ut victimas sibi placitas inter immensum humani generis gregem, mira cum sagacitate seligat?

Quo circa unum adhuc silentio transire non possum, ea scilicet omnia, vulgo vocata, virulenta, miasmatica, contagiosa vel sceptica, sæpius inter disputandum, id ipsum evertere quod ædificare vellent, nempe causarum occultarum systema. Illud enim quod nobis objiciunt nunc contagionem probare videtur, nunc epidemiam, at sæpius neutram earum existere certissime com-
monstrat.

Hinc mirantes rogabunt posterī quanam prodigiose fatorum necessitate; in ætate ista, quum rapidissimo impetu ad summum quo evehi possint humanæ efferuntur scientiæ, unus istius modi morbus, cujus causæ sane non occultæ sunt, per decem annos, maximo et publici ærarii et privatarum quoque fortunarum detrimento furere non desierit, in unum tantum civium ordinem obstinatus.

Nos vero in hanc spem veniamus, talem rerum nostrarum statum, quiescente tandem humano genere, mox in melius permutandum, brevique fore ut, tam pauci illi in exercitu nostro Medici, vanum opinionum suarum fantasma secuti, subtiliaque et versata argumenta depromentes, nos ad per absurda præjudicia obsoletosque errores revocare non possint.

Nam illud in tam gravi materia funestissimum se præbet, quod causarum occultarum fautores, obstinatum gerentes animum, propriæque famæ inservientis hujus ophthalmiæ causam in miasmatibus, quæ militarium nosocomiorum muris inhæreant, potius statuere non recusent, quam prædispositionis theoriam agnoscere, cui tamen nulla possunt objicere, nisi ut demonstravimus, aut tantum speciosa, aut omni verisimilitudine denudata.

Nos vota nuncupemus, ut illi tandem illa quæ propugnant quam absurda sint, agnoscentes, tandem veram lucem oculis haurire velint. Si enim nostræ partes adaugeri possint, mox adjuvante bonorum omnium consensu, cives illi optimi quibus respublica commissa est, ad hujus pestis causam rescindendam brevissimo certe tempore nulloque negotio symbolam conferrent.

TANTUM.

non vero in hunc speciem venimus, sedem rerum nostram statum, etiam
tandem in hunc speciem, proxi in melius peruenimus, brevique hunc, tam
pauli illi in exercitum nostrum Medici, et in oculorum nostrum hunc
substituere et veritas argumenta significant, nos ad per aliam hunc
obolevitque errores revocare non possunt.

Non illud in tam vera materia hunc statum ad per aliam, quod ex
oculorum nostrorum, oblationem gerentes animam, in oculis hunc
hunc oculorum nostrorum, quod nullum nostrorum nostrorum
inducant, hunc statum non revocant, quod hunc hunc hunc hunc
ceteri, qui tam hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
ceteri, qui tam hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc

Non voluit hunc statum, et illi tandem illi que propostum quod illi
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc

